RADU DELA AFUMAŢI

DE

T. PALADE

BUCUREŞTI
FUNDAŢIA REGELE CAROL I
1, Strada Wilson, 1
1939

www.dacoromanica.ro

RADU DELA AFUMAŢI

www.dacoromanica.ro

RADU DELA AFUMAŢI

DE

T. PALADE

BUCUREŞTI
FUNDAŢIA REGELE CAROL I
I, Strada Wilson, 1
1939

www.dacoromanica.ro

INTRODUCERE

ŢARA ROMÂNEASCĂ ŞI IMPREJURĂRILE EXTERNE DELA NEAGOE BASARAB PÂNĂ LA RADU-DELA-AFUMAŢI

In şirul domnilor noştri, cari, în trecut, au purtat lupte dârze împotriva Turcilor spre a păstra neatârnarea principatelor noastre şi a apăra creştinătatea apuseană de primejdia păgână, Radu dela Afumaţi ţine un loc de cinste.

Inaintea lui, acest dublu rol l-au îndeplinit cu o destoinicie deosebită, Mircea cel Bătrân în Ţara Românească şi Ştefan cel Mare în Moldova.

Străduinţele acestor doi domni români, atât de strălucite, au făcut ca stăpânirea turcească să fie oprită la Dunăre şi să rămâe acolo încă cel puţin un secol. La începutul secolului al XVI-lea însă, mersul progresiv al Turcilor ameninţa, mai mult ca oricând, să treacă Dunărea şi Carpaţii şi să lovească ţările creştine din centrul Europei, începând cu Ungaria.

Primejdia era cu atât mai mare, cu cât pe de o parte spiritul ofensiv al Turcilor era în plină creştere, iar, pe de alta, în tabăra creştină lipsea complet unitatea de vedere şi de acţiune. Astfel, nu mai departe, marele proiect alcătuit încă din 1517, pentru expediţia comună cu scopul de a scoate pe Turci din Constantinopol, nu s'a putut realiza din cauza necontenitelor tergiversări şi a condamnabilelor desbinări dintre creştini. Proiectul căzu. Expediţia nici nu fu pornită. Maximilian, împăratul Germaniei, ce trebuia să aibă conducerea, muri în Ianuarie 1519, iar Ludovic II, tânărul rege al Ungariei, rămânând singur, se grăbi să încheie, în Mai acelaşi an, o pace pe timp de trei ani, cu Selim, sultanul Turcilor [1]). Liniştea însă, atât de căutată de Ludovic II, nu putu ţine. Cel

[1]) I. A. Fessler, *Geschichte von Ungarn*, III, pp. 315 şi urm; Hurm., XI, pp. 1—2 şi II_3, pp. 261—289, 293 şi 306.

www.dacoromanica.ro

dintâi, care își călcă cuvântul fu Selim. Cunoscând gândul creștinilor față de el, știind că numai moartea lui Maximilian i-a oprit să-l lovească, hotărî de data aceasta să le ia el înainte, și în primăvara anului 1520, porni împotriva lor. Atacul însă întârzie.

Sultanul căzu bolnav și moartea lui întâmplată la 21 Septemvrie, același an, tăie și firul acestei expediții [1]). Lui Selim îi urmă unicul său fiu Soliman II, supranumit mai târziu Magnificul, pentru marile sale fapte de arme.

Spirit dotat cu mari calități de organizator și conducător, Soliman II, va ajunge unul din sultanii cei mai de seamă ai Turcilor și-o remarcabilă personalitate politică. Timp de aproape 30 ani, el va domina situația politică la Dunărea de jos și de mijloc. Încă din primele luni, ale suirei pe tron, el continuă preparativele, astfel că în Martie 1521, fu gata să pună în aplicare gândul înaintașilor săi: atacul Ungariei [2]). Tabăra fu așezată întâiu la Adrianopol, apoi strămutată la Sofia, mai aproape de câmpul de operație [3]), iar în Iunie, atacul, al cărui plan fu bine conceput, avea să pornească pe întreaga linie: la Est prin Moldova, la Sud prin Țara Românească și Slavonia, la Vest prin Croația, ținta ultimă fiind Buda [4]). Granița sudică a Ungariei părea astfel amenințată a fi lovită cu forțe considerabile, din trei părți. Primejdia era mare. Ludovic II, dându-și seama că singur nu va putea rezista unui atare atac scrise papei Leon X, Veneților, lui Henric al VIII-lea, regele Angliei și rudei sale Sigismund al Poloniei, cerând disperat ajutor [5]). Promisiuni nu întârziară să vină din toate părțile și în cele din urmă se hotărî între principii creștini formarea unei coaliții spre a zădărnici atacul iminent al Turcilor.

Cele două tabere, ce reprezentau în acel timp, mentalități atât de deosebite, se pregăteau de luptă. Ciocnirea între ele părea a fi pe punctul de a se produce.

In acest conflict, principatele române, așezate la mijloc între beligeranți, fură silite să participe efectiv chiar împotriva voinții lor. Urmând spiritului de conservare cât și vechei politici creștine, ele formară împreună cu Ardealul, un bloc alipit coaliției. Astfel

[1]) Fessler, *op. c.*, p. 325.
[2]) Hurm., III, p. 363.
[3]) M. Sanudo, *I Diarii*, XXXI, c. 91.
[4]) Verancsics Antal, *Monumenta Hungariae historica scriptores*, II, p. 12.
[5]) M. Sanudo, *op. c.*, cc. 37—38 și 71; Hurm., II$_3$, pp. 363—364 și urm.

www.dacoromanica.ro

înainte de atac, domnitorii noștri, Neagoe Basarab din Țara Românească și Ștefăniță din Moldova, anunțând pe Ludovic II de mișcările și pregătirile turcești, îi făgăduiră ajutor înarmat, 8000 de oameni numai din partea lui Neagoe [1]). Atacul porni în Iunie și ceea ce era de prevăzut s'a întâmplat. Ajutoarele promise lui Ludovic II din toate părțile nu-i fură trimise de nicăiri, iar domnii români, în astfel de împrejurări, nu îndrăzniră să stea în calea forțelor turcești.

Tătarii din flancul drept al armatei lui Soliman năvăliseră în Moldova, o pustiiră și stăteau gata să se unească cu trupele turcești din Țara Românească [2]).

Aci intrase puternicul pașă dela Dunăre, Mehmet beg, silind pe Neagoe Basarab să-și unească forțele cu ale sale și să ia parte la expediția din Ardeal, unde fu prădată Țara Secuilor [3]). Un izvor ridică numărul ostașilor cu care Neagoe Basarab ar fi contribuit la această expediție la 40.000, pe când Mehmet beg n'ar fi dispus decât de 8000 [4]). Luptele însă se desfășurau cu mai mare intensitate la granița sudică a Ungariei, la Dunăre și Sava. In această parte, Balibeg, comandantul turc, neputând fi oprit de rezistența slabă a lui Ludovic II, rămas singur, strămută linia de bătaie tot mai la Nord, asediind Belgradul, Salankemen și Severinul și cuprinzând Șabațul și Semlinul.

In Dalmația, aceeași situație; cetățile principale Clissa și Scutari căzură [5]). In fața victoriilor turcești ce amenințau Ungaria de o înfrângere completă, în teama de a nu vedea pe Turci în drum spre Buda, Ludovic II îndreaptă noui apeluri disperate către creștinătate. Ele rămaseră și de data aceasta fără niciun rezultat [6]).

Soliman II, mulțumit însă de răușita primei sale intreprinderi și silit de asperitatea iernei ce se apropia, hotărî să amâie atacul decisiv pentru primăvara următoare, odihnind și refăcând trupele până atunci [7]).

---

[1]) M. Sanudo, *op. c.*, c. 71; Hurm., II$_3$, p. 307 și XV, p. 251 și urm. In acest din urmă izvor ajutorul făgăduit de Neagoe lui Ludovic II se ridica la 40.000 ostași.

[2]) M. Sanudo, *op. c.*, c. 397.

[3]) Ibidem, cc. 37—38; Hurm., II$_3$, pp. 363 și 714.

[4]) Ibidem.

[5]) Hurm., II$_3$, p. 368; M. Sanudo, *op. c.*, c. 73.

[6]) Ibidem.

[7]) Ibidem și Hurm., II$_3$, p. 374.

www.dacoromanica.ro

Imprejurările ce au survenit apoi, atacul insulei Rodos, precum şi turburările neprevăzute dela graniţa asiatică a imperiului otoman, au făcut ca acest atac, început în 1521, să nu-şi capete maximum de intensitate decât târziu, peste 5 ani, în vara anului 1526 în lupta dela Mohacs. Până atunci pregătirile de atac turceşti, cât şi cele de apărare ale Ungurilor, n'au încetat o clipă, iar luptele cu caracter mărginit şi local s'au dat între ambele tabere necontenit. Mare parte a acestor lupte, ce ocupă răstimpul până la lupta dela Mohasc, s'au dat pe cuprinsul Ţării Româneşti, ele fiind determinate de numeroasele schimbări de domnie de aici, în care, atât Turcii cât şi Ungurii, dat fiind situaţia generală, aveau tot interesul să intervie.

Expunerea lor interesează nu numai situaţia locală din principatele române, din acea vreme, şi în deosebire din Ţara Românească, dar şi firul istoric care duce la lupta dela Mohacs, evenimentul politic, cel mai de seamă din acea vreme, în aceste părţi. Fără cunoaşterea lor capitolul acestor lupte ar rămâne mult descompletat.

In Ţara Românească, Neagoe Basarab, a cărui domnie fusese relativ liniştită, răpus fiind de boală, închidea ochii în scaun la 15 Septemvrie 1521 [1]).

---

[1]) Inscripţia de pe mormântul lui Neagoe dela Curtea-de-Argeş pune data morţii lui în anul 7029, luna Septemvrie, zile 15, cf. Gr. Tocilescu, *Curtea de Argeş*, p. 42; N. Iorga, *Studii şi Documente*, XV fasc., I, (Inscripţii din bisericile româneşti), p. 147, anul fiind socotit începând cu 1 Ianuarie.

Aceeaşi dată se găseşte şi în « Istoriile Domnilor Ţării-Româneşti » compilate şi alcătuite de Const. Căpitanul Filipescu (recte Radu Popescu, cf. C. Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicilor muntene*, Bucureşti, 1906, pp. 149—150), red. N. Iorga, Bucureşti, 1902, p. 42 şi în cronica sârbească, *Spomenik*, III, p. 157, anul începând şi aici tot dela 1 Ianuarie.

Cronica lui Macarie, red. I. Bogdan, *Vechile Cronici moldoveneşti până la Urechie*, Buc., 1891, p. 201 şi cea a lui Ureche, red. M. Kogălniceanu, *Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, Buc., 1872, p. 187 dau anul 7030 ca dată a morţii lui Neagoe Basarab, anul trebuind a fi socotit aici începând din Septemvrie.

Izvoarele contemporane pozitiv informate dau anul 1521, dată a morţii lui Neagoe, Hurm., VIII, p. 50 şi Hurm., XI, p. 845.

De asemeni luna şi ziua sunt cele din inscripţie: Septemvrie 15.

In ce priveşte ziua, N. Iorga, ţinând seama de veşti din Ardeal, care la 14 Septemvrie pomenesc domn în Ţara-Românească pe Teodosie (Hurm., XI, p. 845) face rezerva înclinând pentru 5 Septemvrie (N. Iorga, *Studii şi Documente*, XV, fasc. I, p. 147).

www.dacoromanica.ro

Lui îi urmă la tron singurul dintre fiii ce i-a supraviețuit, Teodosie [1]).

Acesta, deși socotit Voevod, încă din ultimele zile ale tatălui său [2]), fiind nevrâstnic — un act îi da șasesprezece ani [3]) — altul numai șapte [4]), iar Ludovic II îl numea « puer » [5]), grija domniei

---

La 14 Septemvrie, Neagoe fiind bolnav și în preziua morții, Teodosie putea fi socotit domn. Moartea lui Neagoe e cunoscută în Ardeal la 17 Septemvrie 1521. Ea e dusă și regelui Ungariei de Laskone, trimisul voevodului de acolo, c. Hurm., XV, p. 845.

[1]) Neagoe a fost fiul lui Basarab-cel-Tânăr și al Doamnei Neaga ruda Craioveștilor.

Căsătorit cu Despina-Milița ei au avut următorii copii:

Teodosie, Stana, Petre, Ruxandra, Ion și Angelina.

Pomelnicul mănăstirii Govora îi pomenește în această ordine corespunzătoare vârstei. Cf. St. Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 267.

Tabloul mural dela Curtea-de-Argeș îi înfățișează astfel: la stânga Neagoe cu fii în ordine crescândă, Ion, Petru și Teodosie, la dreapta Despina-Milița cu domnițele în ordine descrescândă, Stana, Ruxandra și Angelina. Cf. Gr. Tocilescu, *l. c.*

Singur Teodosie, dintre fii și cel mai mare, a supraviețuit părintelui său.

Ion a murit la 27 Noemvrie înainte de 1519. Pentru la 15 Martie după 1519.

Anii nu sunt cunoscuți.

Stana, cea mai mare dintre domnițe, s'a căsătorit cu Ștefăniță al Moldovei în 1526. După moartea lui, se călugări cu numele de Sofronia monahia și viețui împreună cu Despina-Milița, călugărită și ea, cu numele de maica Platonida, pe cât se pare la Sibiu.

A murit la 8 Fevruarie 1531, iar rămășițele ei pământești au fost aduse în țară de sora ei Ruxandra și îngropate la Curtea-de-Argeș, alături de ale lui Neagoe.

Ruxandra, a doua dintre domnițe, a fost soția de a doua a lui Radu-dela-Afumați. Nunta s'a făcut la 21 Ianuarie 1526, A viețuit mulți ani după uciderea domnului. Data morții ei cade după 1546 când nu mai este amintită.

Angelina, cea mai mică dintre domnițe moare la 3 August înainte de 1519.

Pentru toate acestea cf.: N. Iorga, tabela dela « Pretendenții Domnești », An. Ac. Rom., XIX, seria II, mem. sec. istorice și *Studii și Documente*, XV, fasc. I, p. 147; Gr. Tocilescu, *op. cit.*, pp. 41—45; St. Nicolaescu, *Doc. sl.-rom.*, pp. 16, 164, 267; Șt. Grecianu, *Genealogii*, II, pp. 271 și 355. La Șt. Grecianu, *Op. cit.*, p. 355 este dat și Barbu al patrulea fiu al lui Neagoe. Izvoarele mai sus citate nu-l cunosc și existența lui e complet în umbră.

[2]) Hurm. XI, p. 845.

[3]) Hurm., VIII, p. 50.

[4]) Gh. Șincai, *Cronica*, II, p. 229; I. Hammer, Geschichte des osmanischen Reiches, II, p. 45.

[5]) Hurm., II$_3$, p. 374.

www.dacoromanica.ro

trebuia s'o aibă epitropii săi: Doamna Despina, mama lui, şi Preda unchiul său [1]).

Domnia însă, datorită atât împrejurărilor externe turburi, cât şi ivirei în ţară a numeroşilor pretendenţi domneşti susţinuţi în special de partea boerilor Drăculeşti, nu se putea păstra decât cu multă muncă şi mare greutate. Teodosie deci trebuia, în primul loc, să se puie bine cu vecinii, apoi să ia măsuri cât mai grabnice împotriva duşmanilor ce aveau să se iveaască în ţară.

Cu Turcii, domnul muntean, datorită politicei din ultimul timp a tatălui său, se afla în bune raporturi. Din partea lor va avea linişte şi chiar un sprijin. Cu Ungurii, din cauza hăinirei şi a năvălirii lui Neagoe în Ardeal stătea rău.

Era bănuit şi încă dela 14 Septemvrie fusese trimis din Sibiu în ţara cneazul din Răşinari ca să-i spioneze purtarea [2]).

Pentru a înlătura această bănuială şi mai mult pentru a le câştiga încrederea, domnul muntean trimise pe Sava judeţul şi pe diacul Roman să anunţe pe Ardeleni că vrea să ţie vecinătate bună cu ei [3]). In baza acestor asigurări, de bună seamă, Ludovic II socotind că o să se folosească de Teodosie mai mult decât se folosise de tatăl său, i-a conces succesiunea, l-a confirmat în domnia şi i-a făgăduit sprijinul [4]).

Incât pentru domnul muntean, aflat bine şi cu Turcii şi cu Ungurii, un atac din afară părea deocamdată înlăturat. El însă nu putea să fie liniştit, primejdia avea să se nască în ţară. Curând boierii Ţării Româneşti, care în timpul lui Neagoe pribegiseră în Moldova socotiră nimerit să ridice în scaunul domnesc pe Dragomir Călugărul, susţinutul lor [5]).

Acest pretendent era strănepot lui Vlad Dracul şi fiul lui Vlad cel Tânăr, ucis în 23 Ianuarie 1512 pentru ca Neagoe să-i ia domnia [6]).

---

[1]) Gh. Şincai, l. c.,

[2]) Hurm., XI, p. 485.

[3]) *Ibidem* şi Gr. Tocilescu, 534 *Doc. sl.-rom.*, p. 268.

[4]) Hurm., II$_2$, pp. 274—275, VIII, p. 50 şi XV, p. 254.

[5]) Const. Căp. Filipescu, *op. cit.*, p. 42; Ureche, *op. cit.*, p. 187.

[6]) St. Nicolaescu, *op. cit.*, p, 5; acelaşi, tabela în Petru-Vodă cel Tânăr. şi Petru-Vodă Schiopul, la sfârşit; N. Iorga, *Studii şi Documente*, IV, p. 3. După altă versiune el ar fi fost spânzurat la Târgovişte în 25 Ianuarie, Şt. Grecianu, *Genealogii*, II, p. 382.

www.dacoromanica.ro

Cu ajutorul partidei sale, destul de puternice, voia să răsbune uciderea tatălui său şi să dobândească un tron la care avea drepturi. El porni din părţile Buzăului spre Târgovişte. Aci îl întâmpină către 22 Septemvrie, când corpul Basarabului mort încă nu se răcise în mormânt, oştirea lui Teodosie condusă de Preda [1]). Ciocnirea hotărîtoare însă se întâmplă la începutul lunii următoare, înainte de 11 Octomvrie la cetatea însăşi. Ea fu puternică. Preda şi boierul Datco căzură, rămânând izbânda de partea lui Dragomir Călugărul [2]).

Acesta, după ce alungă şi pe Teodosie peste Dunăre, luă domnia. Ca domn cronicile interne îl numesc Radu vodă Călugărul, socotelele Ardelene îl cunosc sub numele de Vlad, iar datele oficiale, tot din Ardeal, îi spun când Călugărul, când Dragomir [3]). El, ştiind că Teodosie va căpăta ajutor dela Turci şi că se va întoarce din nou în ţară, îşi anunţa domnia în Ardeal, sperând probabil la un sprijin de acolo [4]). Se înşală însă, căci Ludovic II, hotărît să susţie pe Teodosie, nu numai că nu voia să-l recunoască, ci chiar scrise Ardelenilor să pornească împotriva lui [5]). Primejdia era aproape. Teodosie mai avea ajutorul lui Mehmet begul din Nicopole, fiul lui Ali beg şi rudă cu Basarabii prin alianţă [6]).

Acesta se grăbi să treacă Dunărea, porni spre Târgovişte şi o nouă luptă se dădui aci [7]). Dragomir Călugărul şi mulţi boieri de

[1]) *Magazin istoric, Cronica anonimă*, IV, p. 267; Căp. Const. Filipescu, *op. cit.*, p. 62$_1$.; Hurm., XI, p. 845.

[2]) *Ibidem.*

[3]) *Ibidem* şi Hurm., XV, p. 255; St. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 51; *Quellen zur Geschiche der Stat Kronstadt*, I, p. 362.

[4]) Q ellen, *l. c.*; Soli a trimis şi la Poartă, dar li s'a tăiat nasul. *Engel, Geschichte der Wallachey*, p. 203.

[5]) Hurm., XV, p. 254.

[6]) Hurm., XV, p. 250; *Cronica lui Macarie*, p. 201, Ureche, p. 187.

Inrudirea era prin Doamna văduvă Despina, dintre rudele sârbeşti ale căreia, unele se turciseră, propune I. Minea, *Cercetări istorice*, 1925, Nr. 1, p. 272.

[7]) *Magazin istoric*, IV, p. 267; Const. Căp. Filipescu, *op. cit.*, p. 43.

Cum că expediţia lui Mehmet beg ar fi fost făcută pentru un alt pretendent, Mircea, fiul lui Mihnea-Vodă, ucis la 1510, şi nu pentru Teodosie, scriea la 10 Noemvrie 1521 ambasadorul veneţian din Constantinopol, M. Sanudo, XXXII, c. 196; Hurm., VIII, p. 51. Informaţia e izolată şi neverosimilă.

Despre Mircea pretendent amănunte în N. Iorga, Pretendenţii domneşti, An. Ac. Rom., XIX, seria II, *Memoriile secţiunei istorice*, pp. 16—17; I. Bogdan, *Documente şi regeste*, pp. 144—149; St. Nicolaescu, *Petru-Vodă cel Tânăr şi Petru Vodă Schiopul*, pp. 24—27.

www.dacoromanica.ro

ai lui, fiind prinşi, aveau să ispăşească. După raportul castelanului Făgăraşului către Ştefan Bathory, vice-voevodul Ardealului, ei ar fi fost uciţi imediat în ţară; pe când un izvor sârbesc şi cronicile ţării spun că au fost duşi la Nicopole şi acolo omorîţi prin învoirea lui Mehmet beg, de către un boier basarab, Bădica comisul, văr primar cu Neagoe [1]). Oricum, urma lui pierzându-se, Teodosie îşi recăpătă domnia. Mehmet beg rămase în ţară purtându-se cumplit. Pustii satele şi oraşele, omorînd, fără să cruţe, femei, fete şi copii. Furia lui se revărsă mai ales asupra Buzoenilor, pentrucă ei începuseră răscoala — averea le-a fost prădată şi mulţi au fost luaţi în robie [2]). Voia apoi să lovească Ardealul. La 25 Octomvrie era aici vestea că sultanul i-a mai trimes şapte steaguri cu oameni şi deci o năvălire a lui era sigură. Ea se întâmplă peste cinci zile pe la pasul Buzăului: dar având intensitate mică, « valahii » de aici o respinseră uşor [3]). In sfârşit către începutul lui Noemvrie, Mehmet beg, retrăgându-se către Dunăre, Teodosie rămase singur domn. La 1 Noemvrie el era la Bucureşti, unde i se trimitea un sol din Sibiu. Răspunsul fu dat prin Mihai Horvatul [4]).

Totuşi era bănuit ca unul ce avea domnia dela Turci şi numeroase iscoade îl spionau [5]). Pentru o mai mare siguranţă se oprise transportul de arme din Ardeal în Ţara Românească şi Ştefan Bathory adăposti la el un nou pretendent, Dan, îngrijindu-se să nu i se întâmple vreun rău. Il ţinea cu gândul să-l înlocuiască pe Teodosie în cazul unei hăiniri [6]). Totuşi până la începutul anului următor, acesta domni fără să fie turburat de nimeni. In Ianuarie 1522, însă, se ridică împotriva lui un nou pretendent, Radu-dela-Afumaţi, în luptă cu care va cădea învins [7]).

---

[1]) Hurm., XV, p. 255; *Magazin istoric*, IV, p. 268; Const. Căp. Filipescu, *loc. cit.*; la St. Nicolaescu, *Doc. sl.-rom.*, p. 5, indicaţiile în privinţa datei şi a paginei din Spomenik III sunt greşite.

[2]) Hurm., II$_3$, p. 375 şi 715; Cronicile, *loc. cit.*

[3]) Hurm. XV, p. 255; *Quellen*, I, pp. 365—366; *Şincai*, II, p. 231.

[4]) *Cronicile*, *l. c.*; Hurm., XV, p. 845.

[5]) *Ibidem* şi *Quellen*, I, pp. 365—370.

[6]) Hurm., XV, p. 256.

[7]) In Ianuarie 1522 se ştia în Ardeal că în Ţara-Românească sunt doi voevozi, Hurm., XI, p. 845.

www.dacoromanica.ro

LUPTELE PENTRU DOMNIE

RADU DELA AFUMAŢI. RĂSCOALA BOERILOR. LUPTELE CU MEHMET BEG. RETRAGEREA IN ARDEAL. MEHMET BEG IN ŢARA ROMÂNEASCĂ. PREGĂTIRILE IN ARDEAL. NOUI LUPTE CU EL. A DOUA RETRAGERE A LUI RADU IN ARDEAL

Noul pretendent, cu care Teodosie avea să lupte, era fiul lui Radu IV cel Mare sau Bun, domn în Ţara Românească, între 1496 şi 1508 [1]). El se intitula Radu Voevod cel Nou, cronicile ţării îi spun şi cel Nou, dar mai ales *Radu dela Afumaţi* sau din Afumaţi, după proprietatea lui, din Afumaţi-Ilfov. Documentele posterioare îl pomenesc cu numele de Radu Vodă cel Tânăr sau Viteaz [2]). El fu ridicat împotriva lui Teodosie de aceeaşi partidă de boieri a Ţării Româneşti, care puţin mai înainte ridicase pe Dragomir Călugărul.

Teodosie nu mai putea fi îngăduit. Susţinut la început de boierii Craioveşti, apoi numai de Turci, el ajunsese o simplă unealtă în mâna lui Mehmet beg, care în ascuns năzuia la tronul Ţării Româneşti. In această privinţă, veşti fură trimise dela Constantinopole de către Stoica logofătul, cum că begul Nicopolei stăruie pe lângă sultan să prefacă Ţara-Românească în paşalâc şi să i-o cedeze, întru cât singură Ţara îl vrea. Soliman II ar fi primit [3]).

---

[1]) St. Nicolaescu, *Convorbiri Literare*, 1902, p. 1037, nota, *Documente istorice cu privire la Radu dela Afumaţi*, p. 9, *Documente slavo-române*, pp. 240—246, Petru-Vodă cel-Tânăr şi Petru-Vodă Şchiopul, tabela. Datele complete în capitolul dela urmă «Radu dela Afumaţi şi familia lui».

[2]) *Ibidem*; cronicile; G, Lahovari, gen. G. I. Brătianu, Gr. Tocilescu, *Marele dicţionar geografic al României*, I, p. 22; Const. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, p. I, Bucureşti, 1937, p. 149 şi urm.

G. D. Florescu, *Boerii Mărgineni* din sec. XV şi XVI, Văleni-de-Munte, 1930, pp. 72—75.

[3]) *Cronicile*, *l. c.*

www.dacoromanica.ro

Hotărît lucru, boierii trebuiau să înlăture pe nevrâstnicul Teodosie şi să puie în locul lui un domn destoinic. Fu ales Radu dela Afumaţi, care va purta numeroase lupte spre a opri la graniţele ţării pe Turci, ce ameninţau creştinătatea.

Teodosie, cum începu răscoala se refugie probabil în tabăra Pârvuleştilor la Slatina, trimiţând totodată după ajutorul turcesc dela Dunăre [1]).

Mehmet beg impreună cu sangiacul Vidinului trecuseră în ţară. Veşti despre înaintarea lor erau în Ardeal încă din Februarie 1522 [2]). Radu eşi înaintea avant-gardei Agarienilor şi o risipi. Apoi la satul Gubavi înfrânse pe însuşi Mehmet, silindu-l să se retragă grabnic peste Dunăre ca să se reculeagă.

După isbândă, Radu se îndreptă împreună cu boierii şi acei cari îl părăsiseră pe Teodosie spre Bucureşti, apoi poposi la Târgovişte [3]). La 3 Februarie, el dădu de aici primul său hrisov, către mănăstirea Argeş, pentru moşia Drăgoteşti, drept mulţumită pentru isbânda avută [4]).

Luptele însă, de abia începute, se vor ţine de acum încolo lanţ; isbânda fiind când de partea domnului muntean, când de cea a Turcilor.

Curând, Mehmet beg, hotărî să-l scoată cu orice preţ pe Radu din domnie, reveni în ţară cu forţe mărite [5]). Fu însă bătut, având mari pierderi, întâiu la Ştefeni pe râul Neajlov, apoi în apropriere de Clejani, pe drumul dela Giurgiu la Bucureşti [6]).

Se vede însă că după ciocnirea dela Ciocăneşti, din apropierea Snagovului, Radu nemai putându-se opune, decât cu greu, înaintării Turcilor, hotărî să se retragă în Ardeal [7]).

---

[1]) I. Bogdan, *op. cit.*, p. 161.

[2]) Hurm., XI, p. 845.

[3]) Inscripţia dela Curtea de Argeş de pe mormântul lui Radu; St. Nicolaescu, *Documente privitoare la Radu dela Afumaţi*, p. 6; *Cronicile*, *l. c.*; Gubavia, cătun jud. Vlaşca, 32 km departe de Giurgiu, *Marele dictionar geografic al României*, III, p. 660.

[4]) Arhivele Statului, Documente vechi, Episcopia mănăstirei Argeş, pachet 44, document 6.

[5]) *Cronicile*, *l. c.*; Hurm., II_3, p. 716.

[6]) Inscripţia, *Cronicile*, *l. c.*; N. Iorga, *Istoria Armatei româneşti*, I, p. 229.

[7]) *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

Retragerea s'a făcut cu lupte numeroase ce au presărat întreg drumul până în munţi.

Astfel după ciocnirea dela Bucureşti, urmează acea dela Târgovişte, apoi alta în Valea Argeşelului, dincolo de Dâmboviţa şi de râul Doamnei, unde pieriră mulţi boieri de ai lui Radu, între cari unul numit Benga [1]).

După această înfrângere, Radu trecu în Ardeal. [2])

Luptele ţinuseră trei luni, jafurile turceşti însă nu se sfârşiră. Mehmed beg, rămânând deplin stăpân în ţară, căută să-şi îndeplinească cu cruzime gândul păgân ce-l avea de atâta vreme, s'o prefacă în paşalâc.

Introduse deci administraţie turcească, punând în satele şi oraşele ţării subaşi ale căror jafuri îngroziră populaţia [3]). In acest timp, deşi Teodosie scria Braşovenilor că sultanul l-a pus din nou în scaun, stătea încă refugiat la Slatina, neîndrăznind, de teama Turcilor să se ducă la Târgovişte, unde pentru regularea afacerilor domneşti trimise pe Radu vornicul şi pe Boico pârcălabul [4]). De fapt el nu mai domnea. Mehmed beg mai târziu îl va lua în tabăra lui, şi-l va trimite la Constantinopole, unde în 1522 i se va pierde urma, lăsând o grije mai mult mamei sale, care îl iubea atât [5]).

---

[1]) *Ibidem.*

[2]) *Ibidem.*

[3]) *Ibidem*, Hurm., II_3, p. 716; Const. C. Giurescu, *op. c.*, p. 150.

[4]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 16; Gr. Tocilescu, 534 *Doc. sl.-rom.* pp. 266—267.

[5]) *Ibidem*, p. 160; Şincai, II, p. 230; *Magazin istoric*, IV, p. 263, Const. Căp. Filipescu, p. 44. La această dată Despina se afla în ţară, sperând încă în revenirea lui Teodosie dela Turci. In acest sens scria Braşovenilor şi intervenea la regele Ungariei prin omul de casă Andriaş. (Gr. Tocilescu, 534 *Documente sl.-rom.*, pp. 264—265, Urma lui Teodosie se pierdu însă curând.

Ultima dată este pomenit în inscripţia de pe turnul nord-estic al mănăstirii Sf. Pavel dela muntele Athos, care spune că el şi părintele său Neagoe, domnii ţării Ungro-Vlahiei au făcut acest turn în 7030 (1522) cf. St. Nicolaescu, *Doc. sl.-rom.*, p. 23.

La sfârşitul anului el moare de ciumă la Constantinopole. (Al Lapedatu, *l. c.*, p. 28).

Despina-Miliţa descinde din familia despoţilor sârbi Brancovici, rudă cu Cantacuzini, prin căsătoria despotului Gheorghe Brancovici, la 1427, cu Irina fica împăratului Matei Cantacuzino. I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Gri-*

www.dacoromanica.ro

La începutul lui Martie 1522 Turcii erau stăpâni în Ţara Românească.

Această stăpânire nu era decât o singură etapă în marele lor proiect.

Soliman II se pregătea să atace pe creştini, pe uscat în Polonia şi Ungaria, iar pe mare să cucerească insula Rodos dela Cavalerii ioaniţi [1]). Ţarul Moscovei şi hanul tătăresc fură atraşi în alianţă. Cel dintâi pentru a căpăta Lituania, celalt pentru a lovi Polonia [2]). In Moldova, Chilia şi Cetatea Albă aveau să servească de bază operaţiunilor turceşti dela flancul drept [3]). In Ţara Românească, se îngrămădeau, la Dunăre, trupe turceşti, pe când Mehmed beg

---

gore Cantacuzino, p. XV. Ştefan-cel-Orb, fiul lui Gheorghe Brancovici, a fost tatăl Marei, mama Despina-Miliţa. *Monumenta Serbica*, p. 518.

Mara a avut doi fraţi, pe Gheorghe Ştefanovici, călugărit cu numele de Maxim şi ajuns mitropolit al Ţării-Româneşti între 1506—1509, şi pe Ion Despotul tatăl Doamnei Elena a lui Petru-Rareş. Acelaşi şi N. Iorga, *Studii şi Documente*, vol. 3—4, p. XLV.

După moartea lui Neagoe, Despina-Miliţa rămâne în ţară spre a sprijini cu rudele sale, Craioveştii, şi cu Mehmed beg pe Teodosie, ameninţat de ceilalţi pretendenţi. După câteva luni însă, Teodosie învins e silit să se refugieze peste Dunăre la Turci, iar Despina-Miliţa trecu în Ardeal, unde este menţionată întâia oară la 21 Aprilie 1522.

Quellen, I, p. 424.

Aici rămase multă vreme stabilindu-se întâi la Sibiu. In 1523 trecu la Braşov, 1524 reveni la Sibiu, unde avu un proces cu un argintar. La începutul lui 1526 e menţionată iarăşi la Braşov, de unde se pare, a trecut în ţară, la ginerele său. N. Iorga, *St. şi Doc.* XV, fasc. I, p. 151; Hurm., XI, p. 850: Gr. Tocilescu, 534 *Doc. sl.-rom.*, p. 292; Silviu Dragomir, *Documente nouă privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Sibiul în sec. XV şi XVI*, pp. 61—63; I. Bogdan, *Documente şi regeste*, p. 271.

Un interval destul de lung nu este menţionată nicăieri. Târziu, în 1536, condica de socoteli a Sibiului o arată din nou în Ardeal. Hurm., XI, p. 755. In Octomvrie 1546 Mircea Ciobanul îi întăreşte ei şi Ruxandrei proprietatea satului Găneasa. St. Grecianu, *Genealogii*, II, p. 335. In anii ce urmară se călugări la Sibiu, cu numele de maica Platonida. Iar la 30 Ianuarie 1554, lovită de grozava molimă a ciumei, sfârşi lunga şi trudnica-i viaţă.

Rămăşiţele pământeşti ale ei au fost aduse în ţară, în 1536, de către mitropolitul Anania şi îngropate la Curtea-de-Argeş lângă cele ale lui Neagoe şi ale copiilor lor.

N. Iorga, *l. c.*; Al. Lapedatu, *Revista istorică*, 1921, pp. 28 şi urm.

[1]) Hurm., II_2, p. 391.

[2]) Hurm., II_2, p. 395.

[3]) Hurm., II_2, p. 392.

www.dacoromanica.ro

trimitea soli Ardelenilor să se supună şi să dea tribut înainte de a fi loviţi [1]). In spre coasta dalmatină se afla însuşi sultanul cu 100.000 oameni.

Astfel alcătuit, frontul turcesc ameninţa să se reverse peste Dunăre şi Carpaţi. Sigismund, regele Poloniei, nepotul său, Ludovic II al Ungariei trimiteau necontenit cereri de ajutor principilor creştini spre a putea preîntâmpina atacul [2]). Lipsea însă buna voinţă şi înţelegerea clară a intereselor comune.

Principii germani, întrunindu-se la Viena spre a cerceta noua situaţie, hotărîră numai condiţiunile ce trebuiau impuse Ungariei în cazul unui eventual sprijin al lor [3]). Turcii, găsind şi de data aceasta creştinătatea neunită, porniră atacurile. Rezultatul fu ocuparea principatelor noastre, de unde se pregăteau să treacă în Ardeal, şi o puternică presiune asupra cetăţilor ungureşti dela Dunăre [4]).

Soliman II, preocupat, însă, de greutăţile ce întâmpina la asediul Rodosului, slăbi deocamdată ofensiva, din Nord şi îndrepta forţele în spre această insulă [5]).

Răgazul fu nimerit, Ludovic II se simţi uşurat iar voevozii români căutară să scape de Turci.

Ştefăniţă în Moldova măcelări o bună parte din ei, iar Radu dela Afumaţi trecu din nou în ţară.

Trei luni Martie,—Aprilie şi Mai, stătu Radu în Ardeal pregătind expediţia pentru scoaterea lui Mehmed beg din Ţara Românească. In refugiul său, Ardealul i-a dat toată îngrijirea.

La 24 Aprilie, Ion Zapolya, voevodul Ardealului, însoţit de mult norod îi ieşea înainte aducându-i cel puţin o mângâiere şi o speranţă [6]). La 25 şi 27 ale aceleiaşi luni, Braşovul, care în luptele din ţară se interesa de soarta lui şi-i făcuse un dar de zece săbii, îl primea acum împreună cu boierii lui şi ceilalţi tovarăşi, numeroşi bărbaţi şi femei, dându-le ospitalitate [7]).

---

[1]) Hurm., II_3, pp. 391, 397; Quellen, I, pp. 413, 415, 416.

[2]) Hurm., II_3, p. 391 şi urm.

[3]) *Ibidem*, p. 404.

[4]) *Ibidem*, pp. 397, 400 şi urm.; XV, p. 261.

[5]) Leunclavius, *Historia musulmana*, liber XVIII, c. 737; N. Isthvanfius Pannonus, *De rebus ungaricis liber* VII, p. 101.

[6]) Quellen, I, p. 425; Hurm., II_3, p. 413.

[7]) *Ibidem*, pp. 424—425, 416—421, 414.

www.dacoromanica.ro

In Mai şi Iunie, îl găsim deasemeni aici.

La începutul lui Mai, oraşul plătea doi străjeri ce păşiseră pe Radu două-spre-zece zile, iar la 7 şi 15 Iunie sunt înregistrate alte cheltueli făcute cu el [1]).

In acest timp, el şi Doamna lui primiră adăpost mai larg în nouile posesiuni din ţinutul Albei Iulii, Vinţul de Jos şi Vurperul, dăruite de către Ludovic II, pentru buna sa credinţă [2]).

Grija cea mare a tuturor era însă scoaterea Turcilor din Ţara Românească.

La 21 Aprilie, când un sol al lui Radu ducea, de sigur la Sibiu, vestea înfrângerii, I. Zapolya foarte îngrijorat de faptul că Turcii au ocupat Ţara Românească, de unde puteau oricând năvăli în Transilvania, scriea Braşovenilor că sub pedeapsa pierderii capului şi a averii să se pregătească fără întârziere şi să fie gata zi şi noapte de războiu.

Braşovul la rândul său trimitea necontenit iscoade în Ţara Românească să cerceteze mişcările lui Mehmed beg, ce ameninţa trecătorile Carpaţilor [3]).

Noua solie a acestuia, prin care cerea voevodului din Ardeal bună pace, cu drept cuvânt n'a putut fi crezută, căci curând la 29 Aprilie veni vestea că el e gata să treacă munţii. Imediat fu înştiinţat I. Zapolya, se luară măsuri în intreaga provincie pentru a preîntâmpina atacul şi fură trimise iscoade [4]). Mehmet însă renunţă la gândul său şi astfel lucrurile se potoliră pentru un moment. De data aceasta atacul porni însă din Ardeal. Zapolya nemai putând îngădui vecinătatea Turcilor, se hotărî să-i scoată din Ţara Românească, punând din nou în scaun pe voevodul pribeag, atât de devotat cauzei creştine.

Pregătirile urmară, înarmându-se întreaga provincie — singur Sibiul avea să dea 2000 oameni — şi numeroase iscoade aduc veşti din Ţara Românească, întâiu în tabăra din valea Agnes, apoi în Iunie, la Prejmer [5]).

Expediţia fu pornită în Iunie 1522. Ea poate fi urmărită după datele contemporane.

---

[1]) *Ibidem*, pp. 426—435.
[2]) Hurm., II_3, p. 408.
[3]) Hurm., XV, p. 281; Quellen, I, p. 425.
[4]) Quellen, I, pp. 422—426.
[5]) *Ibidem*, pp. 430—435; Hurm., XV, p. 262.

www.dacoromanica.ro

La 18 Iunie în tabăra dela Prejmer Ion Zapolya amână o judecată din cauza expediţiei din Ţara Românească « propter presentem expeditionem ..... in regno transalpiniensi » [1]).

In aceeaşi vreme se aduceau Românii prinşi la Rucăr şi se punea capete de Turci în ţapă [2]).

Cronicile Ţării spun de asemenea că intrarea lui I. Zapolya şi a lui Radu în Ţară s'a făcut curând dela refugierea acestuia în Ardeal [3]).

La 22 Iunie se trimitea, din Ardeal dincoace de munţi lui Radu, pâne albă în dar [4]). La această dată prin urmare voevozii trecuseră în Ţara Românească.

Ei veniseră cu bună pregătire, cu mulţi boieri de ai lui Radu şi cu mulţi Unguri [5]). Oricum numărul armatei creştine de 80.000 oameni, dat de trimisul lui Ştefăniţă către regele Poloniei, pare exagerat [6]). El nu putea fi ajuns decât cu oamenii din Ţară ce veneau necontenit să mărească rândurile lui Radu [7]).

După ce munţii au fost coborîţi, Radu a trimis oameni aleşi ca să prindă subaşii Turci din toate oraşele şi satele şi a pus de li s'a tăiat capul [8]).

Mehmet beg, care în Iunie încă se găsea în ţară, neîndrăsnind să se impotrivească forţelor creştine fugi peste Dunăre. Este urmărit însă de aproape şi un mic număr de trabanţi, trecând fluviul, ard pe celalt mal trei sate turceşti [9]).

Curând el însă reveni ajutat de numeroşi sangiaci şi şirul luptelor reîncepu [10]). O ciocnire uşoară se întâmplă întâiu la satul Plata, apoi alta la Alimăneştii Teleormanului [11]). Insă cea mai puternică izbitură din tot şirul de lupte ale lui Radu cu Turcii s'a produs la Grumazi. Dela duşmani au luat parte şapte sangiaci. Lupta a ţinut de dimineaţă până seara pierind mulţi din ai lui Radu, dar şi

[1]) Hurm., XV, p. 262.
[2]) Quellen, I, pp. 432—435.
[3]) *Magazin istoric*, IL, p. 269; Const. Căp. Filipescu, p. 44.
[4]) Quellen, I, p. 437.
[5]) Cronicile, *l. c.*
[6]) Hurm., II$_3$, p. 715.
[7]) Const. Căp. Filipescu, p. 45.
[8]) Cronicile, *l. c.*
[9]) *Ibidem*, Hurm., II$_3$, p. 715.
[10]) *Ibidem.*
[11]) Inscripţia de pe mormântul lui Radu.

www.dacoromanica.ro

mai mulţi Turci şi Delii. Isbânda, în cele din urmă, a rămas deplină de partea domnului muntean. Mehmet, demoralizat se retrase în grabă. Urmăritorii însă nu-l slăbiră nici la Dunăre ci, trecând pe cealaltă parte a fluviului, loviră pe Turci în punctele lor cele mai puternice: la Nicopole şi Siştov [1]). Se părea astfel Ţara curăţată de păgâni. Radu se putea întoarce pentru un moment la scaunul domniei, iar I. Zapolya trecu munţii îndărăt în Ardeal.

Linişte însă nu putea fi însă nici în Ţară, nici din afară. In Ţară, Radu are de potolit o răscoală a ţăranilor la cetatea Poenari [2]). Din afară, valul păgân ameninţa din nou. Radu cunoştea bine primejdia şi cerea Braşovului, care îi trimitea, când şi când muniţiuni, un ajutor mai eficace [3]). Acestea în Iulie 1522. In August Mehmet reveni. La Gherghiţa, în drum spre Dunăre, domnul muntean îi ieşi înainte; fu însă bătut şi silit să se retragă [4]). La Bucureşti, în al doilea scaun de domnie, căută să oprească înaintarea duşmanilor. Bătut şi de data aceasta, nu-i mai rămase decât retragerea şi drumul pribegiei [5]).

La Slatina, încercând încă o ultimă împotrivire, avu pierderi mari. Aci căzură mulţi boieri de ai lui, între cari Neagoe spătarul şi Stanciu portarul [6]). Cu cei rămaşi Radu se refugie în Ardeal. La 15 August se află la Braşov că el a fost «iam expulsus ex partibus transalpinis» [7]). In Ţara Românească, Mehmet, ne mai sprijinind de data aceasta nici-un pretendent, căci lui Teodosie i se pierduse urma îşi îndeplinea gândul de a o stăpâni singur.

PREGĂTIRILE PENTRU A DOUA EXPEDIŢIE A LUI RADU. ZAPOLYA IN ŢARA ROMÂNEASCĂ. LUPTELE CU MEHMET BEG. RADU DOMN. LEGĂTURILE CU ARDEALUL ŞI POARTA. UN NOU PRETENDENT: VLADISLAV III. NOUI LUPTE CU MEHMET BEG. RADU PENTRU A TREIA OARĂ IN ARDEAL

In Ardeal, ce va face Radu, care se dusese la Zapolya să-l determine din nou să nu lase Ţara creştină în mâna păgânilor, date precise şi de rândul acesta o vor spune.

---

[1]) Cronicile *l. c.*,; Hurm., II$_3$, p. 715.
[2]) Inscripţia.
[3]) I. Bogdan, *op. cit.*, p. 269.
[4]) Inscripţia; N. Iorga, *Istoria armatei româneşti*, I, p. 231.
[5]) *Ibidem.*
[6]) *Ibidem*, cronicile, *l. c.*
[7]) Quellen, I, p. 442.

www.dacoromanica.ro

La 15 August, la sosirea Domnitorului fugar, Braşovul convocă locuitorii pentru a lua măsuri. La 16 August ale aceleiaşi luni e pomenit aci un om al lui Radu. Se iau măsuri în vederea unei noi expediţii în Ţara Românească, şi în ziua de St. Ştefan (29 August) se trimit două iscoade în Ţara Românească.

Către 15 Septemvrie, fură convocaţi locuitorii, se strângeau oşti şi se pregăteau tunuri. Tot în vederea expediţiei se mai cheltui cu un judecător, cu un vechil de moşie şi cu un anume Iohannes Golden şi după ce Zapolya ţinu sfat cu nobilii şi fură convocaţi provincialii, tunuri şi proviziuni fură îndreptate spre Ţara Românească. Cu această ocazie, Martinus Coriarus, trâmbiţaşul, şi cel mai sus pomenit Iohannes Golden primiră din partea Braşovului partea lor de plată.

Radu era de sigur informat de toate aceste pregătiri luate în vederea expediţiei din Ţara Românească, prin omul său de încredere Andreiaş, aflat în timpul acesta la Braşov. Oraşul îi trimise un ajutor personal de 150 florini [1]).

Dar nu numai Braşovul cheltuia în acest scop, ci şi celelalte cetăţi ale Ardealului aveau partea lor de contribuţie.

Astfel, în condica de cheltuieli a Sighişoarei, pe lângă sume mai mărunte date lui Radu şi oamenilor săi, cu această ocazie, e trecut şi aceea de 2000 florini, trimiasă lui I. Zapolya către Mihail Aranghelul (29 Septemvrie), când voevodul Ardealului era pe punctul de a trece în Ţara Românească [2]).

Pregătirile odată terminate, rămâne numai data plecării. Din indicaţiile date de condica de socoteli a Braşovului ea se poate stabili: 15 Octomvrie anul 1522. Astfel la pagina 461 a acestor socoteli se spune că I. Zapolya a intrat în părţile transalpine în Joia după St. Coloman-cel-fericit [3]). Ziua acestui sfânt căzând la 14 Octomvrie, într'o marţi, urmează că joi să fi fost 16. Mai departe încă la pag. 472, se adaugă că voevodul Ardealului era plecat în profesto (ajunul) sf. Gallus Mărturisitorul, adică la 15 Octomvrie, acest sfânt căzând la 16 ale acestei luni. Deci 15 Octomvrie poate rămâne dată a intrării ambilor domni în ţară. La 17, fură trecute

---

[1]) Toate aceste amănunte în Quellen, I, pp. 443—452.
[2]) N. Iorga, *Studii şi Documente*, III, p. LXXV.
[3]) Quellen, I, p. 461.

www.dacoromanica.ro

şi tunurile: iar oştirea creştină numărând numai Unguri 30.000, cobora prin pasul Branului la Rucăr [1]).

Aci de bună seamă, s'a dat lupta cu Turcii, pe care o indică inscripţia de pe mormântul lui Radu, deşi cronicile din ţară spun că Mehmet beg s'a retras fără să încerce o rezistenţă. In această luptă distingându-se spătarul Dragu a fost dăruit de domnitor cu satul Comani [2]). Invingători, ambii domni coborîră până la Piteşti. De aci Zapolya hotărî să se despartă şi să se retragă în Ardeal [3]). La 11 Noemvrie dăruit de Radu şi ducând prizonierii turci, el trecu strâmtorile Carpaţilor păzite de străjeri creştini. Seara poposi în castelul său ardelean, iar la 14, după alte două zile de drum, sosi la Braşov, unde cetăţenii îl întâmpinară cu alai şi cinste, dându-i masă mare [4]).

In această vreme, în Ţara Românească, Radu continua să urmărească singur pe Turci. La Didrich [5]) îi ajunse, îi bătu şi îi alungă apoi peste Dunăre.

Cea de a doua expediţie făcută împotriva lui Mehmet beg, se sfârşi astfel cu victorie deplină pentru domnul muntean.

După terminarea luptelor, el se aşeză împreună cu boierii în scaunul domnesc dela Târgovişte. Curând însă către sfârşitul lui Noemvrie, el trebui să ia armele pentru a lupta cu un nou pretendent, despre care nu se ştie bine cine a fost.

Intr'un document din 1579 al lui Mihnea II Turcitul se spune că după lupta lui Radu dela Afumaţi pentru alungarea lui Mehmet beg, un lotru cu numele de Dragoslav Purcarul, ajutat de feciorii lui, Bilţu şi alţi mişei ca ei, s'a ridicat asupra voevodului muntean că să-i ia domnia, el însă a fost ucis. Se poate ca acesta să fi fost noul pretendent răsvrătit. Un trimis al lui Radu îi duse vestea morţii în Ardeal [6]).

---

[1]) Cronicile, *l. c.*

[2]) St. Nicolaescu, *Doc. sl.-rom.*, p. 35.

[3]) *Magazin istoric*, IV, p. 269; Const. Căp. Filipescu, p. 46.

[4]) Cronicile, *l. c.*; Quellen, I, pp. 455—473.

[5]) Cronicile, *l, c.*; Hurm., II_3, p. 715.

Hajdeu identifică Didrich cu Giurgiu, N. Iorga îl pune lângă Gherghiţa, Cf. Const. Căp. Filipescu, *op. cit.*, p. 54 în notă; *Marele dicţionar geografic al Romîniei*, III, pp. 253—254, Didrul, ce ar putea fi vechiul Didrich, e dat în jud. Ilfov, lângă Snagov.

[6]) St. Nicolaescu, *Doc. sl.-rom.*, pp. 33, 278; Quellen, pp. 460, 465.

www.dacoromanica.ro

Urmează apoi o epocă de liniște. Se păstrează legăturile bune cu Ardealul și ceva mai mult, pentru întâia oară, Radu se apropie de Turci, plecându-se lor. Către 25 Decemvrie 1522 el avea în Ţară pe nobilul ardelean Georgius Basy.

La 23 Ianuarie 1523 socotelile Braşovului pomenesc pe Vitalis ajutorul bucătarului «strălucitului și măreţului voevod transalpin», iar la 24 pe Paul literatul, protonotariul acestuia, și pe un oarecare Iohannes crucifex trimis la el.

La 4 Februarie, Braşovul plătea cheltuieli pentru un rădvan al domnitorului muntean, la 6 pe cel ce condusese pe medicul acestuia la castrul Maria, iar la 20 aceeași lună, transportul rădvanului domnesc la Mediaş.

La sfârşitul lunii, fură duse în Ardeal tunurile întrebuinţate în expediţia trecută, rămânând pe lângă Radu numai trabanţii retribuiţi de Braşov, iar la începutul lui Martie [1]), domnul muntean cumpără plumb din Braşov și primi la el pe trimisul Ardealului, Ioan Fucs, care rămase în Ţară până la 11 ale lunii [2]).

Sibiul avea și el partea lui de contribuţie în ajutorarea domnului muntean, intervenind pe lângă Georgius Ianoschy pentru a trimite subsidii lui Radu și el însuși contribuind la plata trabanţilor lui [3]).

In ce privește însă raporturile lui cu Poarta, o schimbare neașteptată, în contrazicere cu întreaga lui atitudine de până acum se produse.

Văzând starea nenorocită a ţării, din care nu se mai putea strânge, din cauza necontenitelor lupte și jafuri, nici măcar proviziuni pentru oștire, hotărî să pună capăt răului, făcând pace cu Turcii [4]). In Martie, boierul muntean Mogoş ducea în Ardeal ştirea că domnul său a încheiat bună pace cu sultanul Turcilor. Afirmaţia din cronicile ţării cum că Radu ducându-se la Poartă ca să trateze, ar fi fost ţinut acolo închis multă vreme, nu poate fi crezută.

[1]) In fișa dela Academie documentul dat de Vlad-Voevod, fiul lui Radu-Voevod, la 18 Martie 1523, a fost atribuit lui Vladislav III. Este o greșală, Vladislav III, în vremea aceasta nici nu se afla în ţară, ci refugiat la Turci. Documentul nu poate fi decât al lui Vlad-Vintilă, fratele lui Radu-dela-Afumaţi, ce-și atribuia drepturi domnești. Despre acest domn, cf. St. Nicolaescu, *Domnia lui Vlad Ventilă Vodă dela Slatina*, Craiova, 1936.

[2]) Toate aceste amănunte în Quellen, I, pp. 505—509.

[3]) *Ibidem.*

[4]) Cronicile, *l. c.*

www.dacoromanica.ro

Ea trebue raportată la întâmplările de mai târziu, dela sfârşitul lui 1524, căci la începutul lui 1523, indicaţiile aproape zilnice din socotelile Braşovului arată că domnul muntean a fost în ţară în acest răstimp.

Pentruca acest nou pas al lui să nu trezească bănuieli în partida creştină, el trimise în Ardeal pe Radu Gramaticul cu scrisori de păstrarea bunei înţelegeri de mai înainte. Increderea i se păstra şi însuşi Ludovic II se punea în legătură cu el prin solul regal Ladislau Pestyeny, pe când alt trimis al său la Sigismund al Poloniei vestea cea de a doua aşezare în scaun a domnului muntean. In astfel de împrejurări: bine cu Ungurii şi având pace cu Turcii, Radu socoti că de data aceasta va domni liniştit. Primul său gând fu acum să-şi aducă familia în Ţară. In acest scop, el scrise Braşovenilor la cari se adăposteau Doamna şi copiii, să le înlesnească drumul [1]). Se ivi însă o piedică.

Vice-voevozii Ardealului, temându-se ca banii cheltuiţi cu Radu să nu fie pierduţi, fără un zălog dela el, anunţară pe Braşoveni să scrie domnului muntean ca mai întâiu să restitue cheltuielile şi apoi se va permite Doamnei lui să se reîntoarcă în Ţară. Faţă de această atitudine, puţin cavalerească, Radu se văzu silit să intervie personal, iar Doamna protestă prin boierul Mogoş. Numai atunci vice-voievozii îi dădură aprobarea să plece la soţul ei [2]).

In scurtul răstimp de linişte, care urmă apoi, Radu luă în Ţară măsuri de îndreptare a relei situaţiuni interne. Tot din această vreme, datează şi documentele, prin care mănăstirea Curtea de Argeş primia în stăpânire satul Dichicesti şi jumătate din Trăuşani [3]). Insă multe zile bune nu fură hărăzite domnului muntean. Furtuna, potolită pentru un moment, clocotea în aer ameninţând să isbucnească iarăşi. Curând, către sfârşitul lui Aprilie 1523, vechiul său duşman, Mehmet beg, trecu Dunărea prilejuind astfel noui lupte. Radu dela Afumaţi, căci de o rezistenţă mai îndelungată nu se pomeneşte, fu alungat în Ardeal şi înlocuit cu un nou pretendent, Vladislav. La 24 Aprilie vestea era dusă vice-voevozilor Ardealului de către Bartusch, iar la 25 Braşovul, deschizându-şi porţile orcotitoare oferia din nou ospitalitate domnului pri-

[1]) Hurm., XV, p. 264.

[2]) *Ibidem* şi Hurm., XV, p. 266; Quellen, I, p. 512.

[3]) Arhivele statului, Documente dela Radu-dela-Afumaţi. Aşezământul Episcopiei Argeş, pachet No. 17.

www.dacoromanica.ro

beag [1]). In vremea aceasta, în Ţara Românească tronul fu ocupat, prin concursul Turcilor, de către Vladislav.

In actele rămase dela el se arată că a avut tată tot un Vladislav: « Io Vladislav Voievod cu mila lui Dumnezeu Domn a toată Ţara Ungro-Vlachiei, fiul marelui şi prea bunului Vladislav Voevod » [2]). Mai mult, despre acest Vladislav tatăl nu se ştie. Domnitor nu a fost, probalil un pretendent [3]). Intr'alt document al său pomeneşte de asemenea ca strămoş pe Vladislav Voevod, ce a fost după Vlad cel Bătrân, iar de moş pe un alt Vladislav. Vlad cel Bătrân trebue să fi fost Vlad Dracul, iar Vladislav strămoşul nu poate fi decât Vladislav, feciorul lui Dan şi nepotul lui Mircea, domn în Ţara Românească între anii 1452—1456 [4]).

Actualul domn aparţinea, prin urmare, familiei Dăneştilor. El trebue să fi fost mai de de mult la Turci şi să fi hrănit încă de acolo speranţe de domnie, căci la 1521, când făcea o danie mănăstirii Lavra, dela Sf. Munte, se întitula pompos: « Io Vladislav marele Voevod întru Cristos Dumnezeu, domn credincios şi de sine stătător a toată Ungro-Vlachiei », şi aceleaşi titluri sunătoare le dădea şi doamnei sale Ana [5]).

Unicul său fiu a fost Moise-Vodă de mai târziu (Martie 1529—August 1530).

Sprijinit de Turci, el fu adus în Ţară de Mehmet beg, duşmanul neîmpăcat al domnului muntean. Radu îl aşteptă la Bucureşti, unde se dădu lupta.

Victoria fiind de partea duşmanilor, domnul muntean se văzu silit să părăsească Ţara retrăgându-se în Ardeal.

Se repetă astfel, Radu fiind alungat, iar Turcii stăpâni în Ţară, jocul împrejurărilor istorice de mai înainte. De data aceasta, însă, ocuparea Ţării Româneşti de către Turci, constituia pentru Ardeal şi pentru Ungaria, date fiind condiţiunile generale, un pericol mult mai ameninţător ca oricând [6]).

[1]) Quellen, I, p. 513.

[2]) St. Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 255.

[3]) *Ibidem*, p. 251.

[4]) *Ibidem*, p. 255.

Afirmaţiile din St. Grecianu, *Genealogii*, II, pp. 373—375 privitoare la acest domn sunt eronate.

[5]) Datele la St. Nicolaescu, *l. c.*, Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 151.

[6]) A. Veress, *Acta et epistolae relationum Ungariae cum Moldavia et Valachia*, p. 125.

www.dacoromanica.ro

Turcii se socoteau stăpâni pe situaţie.

Soliman II, sfârşind operaţiile din Sud prin cucerirea Rodosului şi refăcând forţele rămase aici libere, le transportă la graniţa nordică îngrămădindu-le în cetăţile dunărene, pe unde avea de gând să facă punţi de trecere în Ungaria. De aceste pregătiri, de primejdia, care se apropria, Ludovic II era cu atât mai alarmat cu cât un ajutor efectiv nu putea obţine de nicăiri.

Intreg apusul european era frământat, în această, epocă de motive şi interese cu totul străine de cele ce priveau de aproape Ungaria [1]).

Principii germani absorbiţi de începutul luptelor religioase, datorite reformei lui Luther şi de marele conflict, ce dura de atâţia ani, între împăratul lor, Carol V şi regele Franţei, Francisc I, pentru stăpânirea Italiei, nu puteau găsi unitatea necesară unei acţiuni general creştină.

Veneţienii conduşi de interese diferite o parte erau cu Francezii, iar alta cu Turcii. In Polonia, Sigismund, îndreptându-şi forţele spre Nord, se războia cu Albert, marchizul Brandemburgului, pentru stăpânirea ţărmului baltic [2]).

In astfel de condiţiuni, a cere statelor creştine beligerante, ca înlăturând cauzele, atât de puternice, ale desbinărilor dintre ele, să încheie pace spre a forma un front unic împotriva Turcilor, ameninţători la Dunăre, i se păru regelui Ungariei o imposibilitate. Mai mult, în propria Ţară a lui Ludovic al II-lea domnia anarhia: nobilii, desbinaţi de ambiţii şi interese personale nu dădeau nicio consideraţie autorităţii regale [3]), iar Francisc Zychin şeful luteranilor din Boemia, aliat cu Francisc I regele Franţeii şi cu Soliman II, sultanul Turcilor, îl ameninţă cu războiu religios [4]).

Aceasta era situaţia. De sigur cât se poate de grea.

Mai rămăsese regelui Ungariei o singură speranţă: Papa. Către marele pontifice îşi îndreptă regele Ludovic II desperatele sale cereri de ajutor.

De rândul acesta fu ascultat. Papa Adrian VII, văzând primejdia ce ameninţa creştinătatea făgădui regelui Ungariei un ajutor în bani de 50.000 ducaţi, stărui apoi pe lângă Sigismund al

[1]) I. Leunclavius, *Historia Musulmana*, liber XVIII, c. 761.
[2]) *Acta tomiciana*, VI, p. 248.
[3]) M. Sanudo, *op. c.*, XXXV, c. 112 şi 113.
[4]) *Acta tomiciana*, VI, p. 246.

www.dacoromanica.ro

Poloniei să se împace cu Albert de Brandemburg şi decretă în cele din urmă, între principii creştini un armistiţiu pe trei ani, ca ei unindu-se să poată porni cu forţe comune o expediţie împotriva Turcilor [1]). Se luau astfel măsuri pentru a preîntâmpina atacul turcesc.

Pregătirile se făceau şi în Ardeal, unde teama de o năvălire a Turcilor ce ţineau ocupată Ţara Românească, stăpânea spiritele. Astfel la 29 Aprilie, vice-voevozii Ardealului scriau Braşovenilor să pregătească pedestrimea şi călărimea şi să trimiată la graniţă iscoade sigure pentru veşti cât mai urgente [2]). Toată această alarmă însă, toate aceste pregătiri rămaseră deocamdată inutile, căci Turcii, amânând şi de data aceasta atacul general asupra Ungariei, se limitară numai la amestecul în ciocnirile locale din Ţara Românească.

VLADISLAV III DOMN. LEGĂTURILE LUI CU ARDEALUL. RĂSCOALA LUI BĂDICA. ALUNGAREA LUI VLADISLAV III. PREGĂTIRILE LUI RADU-DELA-AFUMAŢI PENTRU A TREIA EXPEDIŢIE IN ŢARA ROMÂNEASCĂ

Vladislav, fiind adus în domnie de Turci, pentru a se putea menţine, trebui să câştige de partea lui pe ceilalţi doi factori importanţi, ce ar fi putut oricând să-l răstoarne — pe boierii ţării şi pe Unguri. Boierii rămaşi în ţară — spun cronicile timpului — i-au ieşit înainte, au venit de i s'au închinat şi l-au primit bine [3]). O bună parte însă din ei, refugiaţi împreună cu Radu în Ardeal, stăteau acolo, aşteptând desfăşurarea evenimentelor.

Dintre aceştia banul Părvu, Harvat logofătul şi Oancea vistierul, fură dăruiţi pentru buna lor credinţă, de către Ludovic II cu posesiunea Aldyodului din comitatul Huniade, spre a le fi de folosinţă cu toate dependenţele lor, *de jure et ab antiquo* [4]). Vladislav, pus bine cu boierii din ţară, se îndreaptă acum către cei pribegi, căutând să-i smulgă din tabăra lui Radu.

---

[1]) *Ibidem*, pp. 254—255; A. Veress, *l. c.*

[2]) Hurm., XV, p. 267.

[3]) *Magazin istoric*, IV, p. 270; Const. Căp. Filipescu, *op. c.*, p. 49.

[4]) A. Veress, *op. c.*, pp. 126—127; Hurm., XV, p. 268; Quellen, I, p. 561 şi urm.

www.dacoromanica.ro

Către 13 Iulie, trimişi domnului muntean se interesau în Ardeal de soarta acestora făcându-le promisiuni [1]). Şi pe cât se pare încercările lui răuşiră: Banul Pârvu, care la începutul lunii se găsea încă în Ardeal, părăsind apoi pe Radu, trecu munţii în ţară la noul domnitor, fiind bine primit şi repus în bănie [2]). Atitudinea noului domn, căutând să izoleze pe Radu de boierii săi, faptul că el fusese pus pe tron de Turci şi sprijinit de ei, nu putea inspira vecinilor creştini decât neîncredere şi teamă. E drept că Vladislav a căutat în repetate rânduri, să arunce o punte de împăcare şi să determine chiar o apropiere, dar nu a izbutit. In Aprilie, fu trimis în Ardeal nunciu din partea lui Vladislav, în vederea acestui scop; iar în Mai oamenii săi ducând scrisori prin care domnul muntean oferea vice-voevozilor de acolo pace bună, îi ruga, tot odată, să stăruie pe lângă Radu să-i înapoieze cele trei biruri luate de acesta încă de când era în Ţară. Incercările noului domn însă, în această privinţă, rămân fără rezultat. O apropiere părea imposibilă. Ardelenii, adăpostind pe Radu aveau toate motivele să se teamă de Vladislav, susţinutul Turcilor. La început, numeroase iscoade primiră sarcina să-i spioneze purtarea, şi abia târziu, către 1 Iulie, Petre Schram fu trimis în misiune specială, la domn, în Ţara Românească [3]).

Se vede însă că misiunea acestuia n'a corespuns aşteptărilor lui Vladislav,— legături de bună înţelegere fiind deci departe de a se stabili.

Nemulţumit, domnul muntean scrise Braşovenilor la 2 Iulie: « că pecum le-am mai scris şi înainte el se închină cu toată credinţa sfintei coroane şi înălţimei sale craiului şi domnului Ardealului şi tuturor domnilor ungureşti şi lor, nu ştie de ce nu-şi trimit oamenii lor la dânsul, de vor să-i fie prieteni, bine; de nu, va face şi el ce va putea » [4]).

In partea din urmă a scrisorii este de bună seamă o ameninţare: Vladislav făcea aluzie la ajutorul pe care l-ar fi putut avea dela Turci. Dar şi sub această ameninţare, Braşovenii se mărginiră numai în a-i trimite soli, la intervale mari: pe Iuga la 2 Iulie şi 2

---

[1]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 165.
[2]) Cronicile, *l. c.*
[3]) Quellen, I, pp. 515—519.
[4]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 268.

www.dacoromanica.ro

August, pe Petre Schram la 2 August, pe Thyes seratorul la sfârșitul lui Septemvrie și pe Georgius Basy la începutul lui Octomvrie. Incolo despre o apropiere nici nu putea fi vorba [1]).

Revenirea Turcilor în August, în Țara Românească, înăspri și mai mult aceste relații. O năvălire a lor în Ardeal prin Țara Hațegului era acum aproape sigură și numai faptului că ei s'au lăsat conrupți cu bani de către episcopul Paulus Thomory, i se datorește înlăturarea ei. Se retrag apoi peste Dunăre [2]). In vremea aceasta, o mare nemulțumire izbucni între boierii lui Vladislav din cauza schimbării, în totul, a purtării sale de până acum. Unii din boieri fiind scoși din dregătorii, iar alții uciși, el nu mai putea fi îngăduit domn. O răscoală puternică cu motive clare isbucni împotriva lui [3]).

« Și ne-au dat (Turcii) domn în Țara Românească pe Vladislav Voevod — scriau foștii lui boieri la 19 Decemvrie 1523 Brașovenilor. Noi ne-am închinat lui ca să ne fie Domn după lege. Dar puțină vreme am petrecut lângă el și am cunoscut prea bine că nu era vrednic să fie domn, pentrucă nu era creștin ci păgân și nebun și vrăjmaș capetelor noastre » [4]).

Bădica, noul domn, la 9 Ianuarie 1524, scria către aceiași:

« Și a venit în Țara Românească domn creștin de legea noastră, Vladislav Voevod începând să omoare pe boierii cei de frunte și bătrâni ai Țării Românești, ei prea bine au cunoscut că li este vrășmaș tuturor și că are de gând să le piarză capetele [5]).

E limpede deci că Vladislav a fost scos din domnie de către boieri, în fruntea nemulțumiților fiind însuși banul Pârvu, adânc lovit, prin faptul că i se luase bănia spre a fi dată altui boier, iar el făcut postelnic [6]). Răscoala isbucni la începutul lui Octomvrie 1523. Vladislav fiind scos, fu proclamat domn Bădica sub numele de Radu. Desfășurarea faptelor o povestesc Brașovenilor înșiși boierii acestui nou domnitor:

« Știți bine ce s'a întâmplat cu Țara Românească și cu noi, până ce au venit dela Poartă Vladislav să ne fie domn. Nu am vă-

[1]) Quellen, I, pp. 522—523.
[2]) *Ibidem.*
[3]) *Cronicile, l. c.*, I. Bogdan, *op. c.*, pp. 227—228.
[4]) I. Bogdan, *op. cit.*, p. 229.
[5]) Același, p. 168.
[6]) *Cronicile, l. c.*

www.dacoromanica.ro

zut bine atunci, că era înţeles cu Turcii, să ne piarză capetele; şi ştiam de mult printre noi un adevărat fecior de domn, pe Radu Voevod (Bădica Radu) şi l-am luat pe el să ne fie domn după lege » [1]).

Cine este acest domn, Bădica sau Radu Bădica? O spune singur în scrisoarea din 19 Decemvrie 1523, adresată Braşovenilor: « Adevărat fecior de Domn, al lui Radu Voevod cel Bătrân, feciorul Călugărului » [2]).

Deci era nepot a lui Vlad Călugărul, fiu al lui Radu cel Mare şi frate bun cu Radu dela Afumaţi. El, înainte de a fi ridicat în domnie, este pomenit boier de divan; astfel într'un act a lui Petru Vodă, cu data de 14 Mai 1560, se spune că două moşii cu satele lor « au fost cumpărate încă de răposatul Basarab Voevod dela Bădica Voevod, dar mai înainte pe când Bădica era boier » [3]).

Şi în adevăr, în timpul lui Neagoe Basarab, Bădica e pomenit la 1520, în divanul acestuia, ca postelnic şi ispravnic [4]). Mai târziu, un Bădica comis, văr primar cu Neagoe e pomenit la 1521 ca omorîtor al lui Dragomir Călugărul [5]).

Altul, sau acelaşi, face parte din divanul lui Vladislav în 1523 şi 1524 [6]) şi tot în acest din urmă an se pomeneşte moartea unui comis numit Bădica [7]).

Din lipsa de dovezi e greu a se admite că toţi aceşti boieri cu numele de Bădica a fost una şi aceeaşi persoană. Cu atât mai mult, cu cât Bădica voevod mai purta şi numele de Badea, precum însuşi fratele său, Radu dela Afumaţi îi spunea. Şi Badea ca boier este pomenit în documente necontenit, începând dela 1496, când domnea Radu cel Mare, tatăl actualului domn şi mergând până la 1530, când Bădica murise de mult. Astfel în 1496 şi 1497, Badea, trimisul lui Radu cel Mare, mergea să vestească Braşovenilor mişcările Turcilor [8]). In 1501, 1502 şi 1504 un Badea e paharnic; în 1507 şi 1508 vornic, la 1521 Neagoe are un comis cu acelaşi nume; la

---

[1]) I. Bogdan, *op. cit.*, p. 227.
[2]) *Ibidem*, p. 168; Const. C. Giurescu, *op. c.* p. 151, e dat fiu *nelegitim*.
[3]) St. Nicolaescu, *Doc. sl.-rom.*, p. 243.
[4]) Hurm., II_3, p. 337.
[5]) *Cronicile*, *l. c.*
[6]) St. Nicolaescu, *op. c.*, p. 255; *Arhiva istorică*, I, p. 104.
[7]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 236.
[8]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 161.

www.dacoromanica.ro

1525, un an după uciderea lui Bădica Voevod, Radu dela Afumaţi, un postelnic; iar la 1530 Moise Vodă, un paharnic tot cu numele de Badea [1]).

Incât, toţi Bădicii şi Badea pomeniţi în acest răstimp nu pot fi identificaţi cu Bădica Voevodul. Sigur e numai că el înainte de a fi domn a fost boier în divanul lui Neagoe Basarab şi anume postelnic şi ispravnic. Ca domn Bădica e pomenit pentru întâia oară către 19 Octomvrie 1523 [2]). Vladislav însă nu-i cedă uşor. Având, se vede, forţe suficiente, el rămase în Ţară hărţuind pe Bădica. Incât la data aceasta, avem în Ţara Românească doi domni cu două reşedinţe, socotind fiecare că poate domni în largul său [3]). De lupta dintre aceşti doi şi de slăbirea lor, socoti Radu dela Afumaţi că se poate folosi ca să treacă din nou în Ţara Românească. Din Aprilie, de când fusese alungat de către Vladislav, el îşi ducea amarul pribegiei prin cetăţile Ardelene purtând în suflet dorul răsbunării. In Braşov ca şi în întreg Ardealul, el era socotit ca un luptător de seamă de care creştinii aveau nevoe oricând în lupta lor cu Turcii, ce deveneau din ce în ce mai ameninţători la Dunăre. Pentru acestea Ardelenii, s'au purtat cu o deosebită atenţie faţă de el şi i-au dat tot sprijinul. In ziua de St. Marcu Evanghelistul (25 Aprilie), autorităţile braşovene convocară provinciali ca să întâmpine pe domnul pribeag şi să-i ofere ospitalitate [4]).

A doua zi fu înştiinţat însuşi Ludovic II, prin trimisul Petru, de sosirea în Ardeal a lui Radu, a boierilor şi a prelaţilor săi [5]). Dela această dată până în Decemvrie, Radu vă fi necontenit oaspetele Ardelenilor. In Mai, Ştefan Thomory, vice-voevodul Ardealului recomanda Braşovenilor să trateze pe domnul muntean cu toată cinstea şi să se poarte cu boierii lui şi cu familiile acestora cât se poate de bine [6]). In Iunie, Radu primi ajutoare băneşti din partea Braşovenilor, iar în August i se aducea de către omul său de casă, Momce, contribuţiile de pe domeniile sale Ardelene [7]). La 30 Septemvrie el trecuse la Sibiu, de unde se pregătea să coboare

---

[1]) *Ibidem* şi N. Iorga, *Studii şi Documente*, VI, p. 445.
[2]) Quellen, I, p. 523.
[3]) Braşovul se interesa de situaţia ambilor voevozi, *Ibidem*, p. 528.
[4]) *Ibidem*, p. 513.
[5]) *Ibidem*, pp. 513—514.
[6]) Hurm., XV, p. 269.
[7]) Quellen, I, p. 526.

www.dacoromanica.ro

din nou în Ţara Românească [1]). In timpul acesta, când Radu era pribeag, în Ardeal se ivi teama unui nou atac turcesc. Pentru pararea lui fură luate la graniţă măsuri grabnice, cetatea ungurească Poienari, dela izvorul Argeşului, fu pusă în reparaţie, se transportară tunuri la trecătorile Carpaţilor şi numeroase iscoade fură trimise în repetate rânduri în Ţara Românească să spioneze intenţiile Turcilor şi ale lui Vladislav [2]). Pe de altă parte, Ludovic II îngrijat ceru Papei cei 50.000 ducaţi promişi, anunţându-l că are gata de luptă 10.000 ostaşi, iar dacă va primi suma va putea scoate până la 20.000 [3]). Şi de data aceasta însă alarmarea era de prisos. Lupte nu s'au dat şi vor trece încă ani până la zguduirea definitivă.

Rămâneau încă în locul dintâi ciocnirile din Ţara Românească. Aci cearta pentru domnie dintre Vladislav şi Bădica devenea din ce în ce mai aprigă şi rezultatul ei era urmărit cu interes deosebit de către Ardeleni.

Către 19 Octomvrie iscoadele plecau din Braşov să cerceteze situaţia ambilor domnitori şi curând fu primit în oraş Drăghici, solul lui Bădica [4]).

La sfârşitul lunii, victoria încă nu se ştia de partea cui va fi, a lui Vladislav sau a lui Bădica, încât Iuga, trimisul Braşovului, trebuia să-i viziteze pe amândoi [5]). La începutul lui Noemvrie, se pronunţă de partea lui Bădica. Vladislav pierzând lupta se retrase peste Dunăre în tabărat urcească; iar Bădica, rămas singur domn, anunţă Ardealul de isbândă prin boierul său Negre [6]). In Ardeal însă, pe când cei doi domni români se luptau în Ţara Românească, Radu, socotea că a sosit momentul potrivit să intervie pentru a-şi recăpăta tronul pierdut. Către începutul lui Octomvrie, el scrise Sibienilor să-i înlesnească drumul în Ţară pe la Rucăr, pe unde şi trecuseră boierul său Oancea vistierul şi Nicolai Thomory, castelanul Făgăraşului [7]).

---

[1]) *Ibidem*; Hurm., XV, p. 272.

[2]) Hurm., XV, *l. c.*; A. Veress, *op. c.*, p. 125; Quellen, I, pp. 515—517. şi urm.

[3]) A. Veress, *l. c.*

[4]) Quellen, I, p. 528.

[5]) *Ibidem*, pp. 528—530.

[6]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 227 şi Quellen, *l. c.*

[7]) Hurm., XV, p. 272.

www.dacoromanica.ro

Sibiul însă ştiind că soli numeroşi, între cari unul regal, erau trimişi la domnii din Ţara Românească şi temându-se să nu li se întâmple vreun rău, a refuzat să-i dea lui Radu ajutorul cerut [1]). Acest refuz a stârnit protestul lui Leonard Barlabassy, care scrise Sibienilor că nu înţelege pentru ce nu i-au lăsat lui Radu trecerea liberă în Ţară şi nici rostul solului trimis la Vladislav, dela care nu putea să vie decât pericolul cel mai mare pentru regat [2]). Oricare a fost noua atitudine a Sibiului, expediţia lui Radu a fost totuşi amânată. La 19 Octomvrie, el poposi din nou la Braşov, trecând peste pădurea Czeidiniana [3]), şi aici va rămâne până în Decemvrie, când va porni în ţară.

BĂDICA DOMN. LEGĂTURILE LUI CU TURCII ŞI UNGURII. A TREIA EXPEDIŢIE A LUI RADU DELA AFUMAŢI IN ŢARA ROMÂNEASCĂ. MOARTEA LUI BĂDICA. RADU PENTRU A PATRA OARĂ IN ŢARĂ. INLOCUIREA LUI VLADISLAV III

In Noemvrie 1523, după alungarea lui Vladislav din ţară, Bădica rămase singur domn. Ca să se poată însă menţine în domnie, el trebui să întrebuinţeze procedeul timpului: să se plece Turcilor şi să se pună bine cu Ungurii.

La Turci, trimiţând după steag se vede că, pentru a-l obţine, a trebuit să cheltuiască mulţi bani, deoarece datoria de 150.000 aspri, făcută la Poartă în acest scop, abia a fost plătită în 1535, de către fratele său, Vlad Vintilă voevod, din averea domnească [4]). Ungurilor, boierii noului domn muntean, în scrisoarea adresată la 19 Decemvrie Braşovenilor, le spuneau: «deşi cu domnul nostru, voevodul (Bădica) n'aţi avut jurământ şi credinţă şi aşa ne-am legat şi ne-am luat asupra capetelor noastre şi sufletelor noastre că va fi el împreună cu noi, drept şi cu dreaptă slujbă coroanei şi înălţimii sale craiului şi domnului nostru iubit Ianoş voevod şi tuturor domnilor ungureşti, iar domniei voastre cu prietenie» [5]).

Purtătorul acestei scrisori fu, probabil, solul muntean, care se găsea în această vreme în Ardeal, la Odorhei [6]). Braşovul răspunse

[1]) *Ibidem.*
[2]) *Ibidem.*
[3]) Quellen, I, p. 528.
[4]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 167; St. Nicolaescu, *op. c.*, p. 242.
[5]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 229.
[6]) Quellen, I, p. 532.

www.dacoromanica.ro

către 2 Decemvrie prin trimiterea lui George Leorda 15 zile în Ţara Românească [1]). Şi promisiuni de pace se pare că s'au dat lui Bădica de către Ardeleni. Ele nu puteau fi, însă, decât formale, căci data expediţiei pentru readucerea lui Radu în ţară, nefiind departe, pregătirile continuau în Ardeal cu toată graba. Bădica şi boierii săi înştiinţaţi pozitiv prin iscoade sigure de toate aceste mişcări, în aceeaşi scrisoare trimisă Braşovenilor la 19 Decemvrie, adăugau:

« Dar după aceea ne-au venit la ureche multe vorbe rele despre Radu voevod, care este între voi, cum că aveţi de gând să intraţi în Ţara Românească, şi să faceţi zarvă între noi şi Ţara Românească « Şi n'am crezut până acum, dar acum vin oamenii noştri şi ne spun cu adevărat că pe la Crăciun va intra Radu Voevod cu ştire şi cu puterea voastră. Noi de cele ce am tocmit şi am jurat ne ţinem până la moarte şi dacă rupeţi această întocmire şi jurământ, voi ştiţi ce faceţi. Noi cu toţi ne vom închina Turcilor şi ce are să fie apoi departe să fie de sufletele noastre » [2]).

Precum se vede, hotărît lucru era că în ziua de Crăciun, Radu avea să coboare din nou în Ţara Românească. In ziua plecării el mai primi dela judecătorul din Braşov încă 150 florini pentru provizii şi 6 florini pentru un trompetaş [3]). La 31 Decemvrie, cneazul din Răşinari ducea la Sibiu ştirea că domnul muntean cu întreaga oştire se afla în Ţară [4]). Zece zile urmară apoi fără ca nimic decisiv să se întâmple. In vremea aceasta Turcii, refăcuţi după luptele avute cu Radu şi stârniţi, de bună seamă, de către alungatul Vladislav, trecând din nou Dunărea, pun sub ocupaţie cetăţile de pe malul stâng al fluviului.

Bădica, deşi avea de partea lui puternica partidă a Pârvuleştilor, care trădase rând pe rând pe Radu, apoi pe Vladislav, spera, se vede, şi în ajutorul lor. Faţă de noua situaţie, creată prin această năvălire, Radu se opri un moment la Rucăr, de unde, la începutul lui Ianuar, scrise Braşovului să dea de veste tuturor puşcaşilor şi voinicilor oraşului, să-i vie în grabă în ajutor, că de se va întâmpla să fie bătut, Turcii vor năvăli cu Badea în Ardeal [5]).

[1]) *Ibidem*, pp. 532—533.
[2]) *I.* Bogdan, *op. c.*, p. 230.
[3]) Quellen, I, pp. 535—537.
[4]) Hurm., XI, p. 848.
[5]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 170.

www.dacoromanica.ro

Pe de altă parte, Bădica scrise şi el ameninţând cu ajutorul turcesc, în cazul când Ardelenii vor continua să ajute pe Radu:

« Iată că mi s'a ridicat nu de mult din mijlocul vostru un vrăjmaş asupra capului meu, Radu voevod şi-a venit să-mi piarză capul. Eu n'am fost până acum cu niciun gând rău sau cu neprietenie pentru voi, dar dela voi şi din toată Ţara Românească a cunoscut numai neprieteni. Ştiu deci că cel ce este vrăjmaşul nostru va grăi multe vorbe grele şi deşarte către domniile voastre cum că domnia mea ar fi aşezat pe Turci în Ţara Românească.

Noi n'am adus pe Turci în Ţară ci ei singuri au intrat cum au intrat şi în alte ţări mai puternice decât a noastră. Deci Dumnezeu să vă povăţuiască, voi n'aveţi nevoie să trăiţi cu noi în răsmeriţă, căci cu toţi suntem creştini; lăsaţi pe acel vrăjmaş şi nu-i mai daţi ajutor dela voi, vom avea şi noi ajutor de acolo de unde ştim că putem să avem » [1]).

Această credinţă a lui Bădică în sprijinul şi ajutorul turcesc nu se întemeia pe nicio dată sigură. Ba, dintr'acolo n'avea să-i vie decât moartea.

El, fără să bănuie, având pe Radu într'o parte şi pe Turci de cealaltă, stătea ca între nicovală şi ciocan. Lovitura avea să-i vie de unde nici nu se aştepta. Căci lupte între cei doi fraţi, se pare că nu s'au dat, neputând fi deci, nici un învins şi niciun învingător. Turcii, însă, sătui de zdruncinul în care îi pusese numeroşii predendenţi pentru domnie, hotărî să termine cu ei.

Bădica, căzând în cursă, ispăşi. Socotind că Turcii vin în Ţară ca să-i aducă steagul de domnie făgăduit, el le ieşi înainte fără a le bănui crudele lor intenţii. Fu însă prins şi executat cu o mare parte din boierii ce-l însoţeau. Mai târziu capul lui şi al altor boieri fură trimise la Poartă, iar corpul ridicat de către Radu şi îngropat la mânăstirea Dealului, ca o ultimă îndatorire ce se putea aduce unui frate nenorocit [2]).

Bădica, dispărând, Radu rămase singur domn. La 27 Ianuarie, când cele întâmplate mai sus erau anunţate Braşovenilor, el se afla în scaun. Turcii, însă, îl păştiau şi pe el. Temându-se ca soarta armelor să nu le fie defavorabilă şi văzând că trucul întrebuinţat cu Bădica le-a reuşit, încercară să-l repete şi cu Radu, spre a scăpa şi de el.

[1]) *Ibidem*, pp. 168—169.

[2]) *Ibidem*, p. 171.

www.dacoromanica.ro

Astfel, oastei rămase, după uciderea lui Bădica, îi dau ordin să se ducă și să se închine noului domn, celui venit de peste plaiu, căruia sultanul i-ar fi acordat domnia; iar ei, retrăgându-se la Giurgiu, trimit vorbă lui Radu să se grăbească a veni acolo, împreună cu toți boierii, ca să-și primească steagul de domnie. Domnul muntean, însă, bănuind intențiile Turcilor și știind că dela ei nu-i poate veni niciun bine, le răspunse scurt și simplu că neavând încredere în cuvântul lor nu-i poate asculta [1]).

Mai mult, Radu avea toate motivele să se aștepte la un atac din partea Turcilor, căci aceștia, împingând încă din Decemvrie 1523 forțe considerabile pe frontul nordic, ciocnirile deveniseră din ce în ce mai dese și mai violente.

In Ungaria, Balibeg și Ferhad pașa asediau încă din Ianuarie 1524, Severinul și Timișoara. In Țara Românească, sangiacii Nicopolei și Vidinului țineau ocupate cetățile muntenești, de pe malul stâng al Dunării, iar la răsărit Tătarii năvălind în Moldova și pustiind Țara înaintaseră până la granițele Poloniei [2]).

Marea luptă, prin care Soliman II proiecta să dea lovitura de grație Ungariei, părea astfel angajată. Amenințarea ei plutea în aer și teama cuprinsese din nou spiritele. Ludovic II, recunoscând că slabele lui mijloace pecuniare și militare nu-i vor ajunge să facă față împrejurărilor, scrise Papei Clement VII, lui Henric VIII, regele Angliei și lui Sigismund al Poloniei stăruind să intervină cât mai grabnic pentru salvarea creștinătății amenințate [3]).

Ca un sprijin era socotit de asemenea și Radu, care pătrunsese în Țara Românească. Lupta între el și Bădica, desfășurându-se în vremea aceasta, era urmărită de către vecinii din Nord cu un interes deosebit. La 14 Ianuarie 1524, Sibienii alarmați de raportul lui Ioan Viteazul, căpitanul Caransebeșului, prin care se anunța că Turcii sunt gata de atac, se interesau de rezultatul acestei lupte [4]). De asemenea la 23 ale lunii, Ludovic II ceru personal orașului, informațiuni de cum s'a desfășurat expediția și de cum îi merge lui Radu [5]).

---

[1]) *Ibidem.*
[2]) Hurm., II_3, pp. 460, 471.
[3]) *Ibidem*, pp. 467, 469, 485.
[4]) Hurm., XI, p. 841.
[5]) Hurm., XV, p. 278.

www.dacoromanica.ro

Intre acestea, în Țara Românească Bădica fiind ucis de Turci, Radu ocupă tronul.

Veşti în această privinţă erau duse Braşovenilor la 27 Ianuarie de un trimis al domnului muntean. Vreme de răgaz, însă, nu putea fi. Turcii erau aproape şi ameninţau întreaga graniţă. Radu se îngrija cu atât mai mult cu cât ei ţineau ocupate cetăţile munteneşti de pe malul Dunării, pe când mijloacele lui de apărare erau mult reduse. Din ţara prădată şi pustiită nu putea strânge aproape nimic, nici măcar banii necesari pentru plata Secuilor şi a trabanţilor, aduşi din Ardeal, încât aceştia îl ameninţau să-l părăsească [1]). Strâmtorat, el scrise la sfârşitul lui Ianuarie Braşovenilor să-i trimiată în ajutor ostaşii şi banii necesari [2]). Din Ardeal, însă, nu-i se răspundea decât prin solii trimişi să-l felicite pentru victoria reputată asupra lui Bădică, şi tot odată să se intereseze despre mişcările Turcilor [3]).

In acest scop, sosiră în Ţara Românească la 28 Ianuar şi 10 Fevruarie Ioan Olahul, iar la 21 Fevruarie Oprea Kneazul [4]). De un ajutor nici nu se pomenea, cu toate apelurile necontenite ale domnitorului muntean, lăsat de data aceasta singur în lupta cu Turcii. Boierii lui Radu văzând primejdia, începură să treacă munţii, refugiindu-se în Ardeal, şi el însuşi ameninţă pe Sibieni cu ruperea legăturilor de prietenie deoarece nu i s'a trimis nimic din ajutorul cerut [5]).

Sub această ameninţare abia, Sibiul se hotărî să trimiată trabanţi, cari veniră în ţară în două rânduri [6]). Ajutorul primit sosi însă prea târziu, nu fu de niciun folos. Era şi însuficient şi zadarnic.

La 20 Mai, Leonida Barlabassy, vice-voevod al Ardealului, fu înştiinţat de Ion Olahul că Turcii năvălind în Ţara Românească a scos pe Radu din domnie.

Iar la 23 ale aceleiaşi luni veni ştirea că Turcii au ocupat întreaga ţară [7]).

Hotărît lucru, nici de data aceasta, nu-i fu dat lui Radu să aibă tihna unei domnii mai lungi. Turcii în lupta, pe care o purtau cu

---

[1]) I. Bogdan, *l. c.*
[2]) *Ibidem.*
[3]) Hurm., XI, p. 846.
[4]) *Ibidem.*
[5]) Hurm., XV, p. 276; XI, p. 847.
[6]) *Ibidem.*
[7]) Hurm., XI, p. 847.

www.dacoromanica.ro

Ungurii, ştiindu-l partizanul şi aliatul acestora nu-l puteau îngădui în Ţara Românească. Il scoaseră deci înlocuindu-l cu Vladislav, domnul din 1523 şi omul de încredere al lor.

Acesta de când fusese alungat din ţară prin răscoala boierilor în frunte cu banul Pârvu, stătea refugiat la Poartă, aşteptând momentul potrivit de a redobândi domnia pierdută.

Sultanul însuşi îi acordă tot sprijinul ştiindu-l duşmănit de Unguri. Şi în Martie, 1524 trupele turceşti îl repun din nou în scaun la Bucureşti, unde aproape de susţinătorii săi, se simţea la adăpost [1]). Astfel s'a terminat şi cea de a treia expediţie a lui Radu, pentru domnie, în Ţara Românească. Că lucrurile nu se vor sfârşi aici şi că se vor face încă noui încercări şi dintr'o parte şi din alta, va eşi clar din desfăşurarea evenimentelor ce urmează.

VLADISLAV III PENTRU A DOUA OARĂ DOMN. MĂSURI INTERNE. LEGĂTURILE CU VECINII. A PATRA EXPEDIŢIE A LUI RADU DELA AFUMAŢI IN ŢARA ROMÂNEASCĂ. ALUNGAREA LUI VLADISLAV III. RADU DELA AFUMAŢI DOMN. PLECAREA LUI CĂTRE POARTĂ.

LEGĂTURILE CU VECINII

Vladislav III în răstimpul scurt, cât a domnit a doua oară, a dat dovada unui domn înzestrat cu calităţi de bun cârmuitor.

Impăcându-se cu partida boierilor Părvuleşti, cari în frunte cu veşnic mobilul banul Pârvu, îl recunoscură şi de data aceasta domn [2]), el luă o sumă de măsuri pentru stârpirea răufăcătorilor al căror număr, datorită împrejurărilor turburi, se măriseră într'o măsură deosebită. Prin prinderea şi pedepsirea lor, el reuşi să aducă linişte în ţară şi să facă viaţa locuitorilor ceva mai sigură [3]). Făcu apoi danii la mânăstiri şi renunţă la o parte din veniturile sale pentru întreţinerea a două ospicii, unul de bolnavi şi altul de săraci [4]).

După restabilirea liniştii în ţară şi după împăcarea cu boierii, gândul lui se îndreaptă peste graniţă, căutând o apropriere cu Ardealul.

---

[1]) Hurm., VIII, p. 52.

[2]) St. Nicolaescu, *op. c.*, p. 255, *Arhiva istorică*, I, p. 104.

[3]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 164.

[4]) *Arhivele Statului, Aşezămintele episcopiei Argeş*, pachet Nr. 2, doc., Nr. 1; *Arhiva istorică, l. c.*

www.dacoromanica.ro

In această privinţă, însă, şi de data asta, ca şi de rândul trecut, piedicile au fost cu neputinţă de trecut, şi toate încercările lui, n'au putut duce decât la acelaşi rezultat negativ. In Ardeal, se adăpostea Radu aşteptând acolo momentul unei noui lovituri; iar regele Ungariei, Ludovic II, socotind ocuparea Ţării Româneşti de către Turci, ca cel mai sigur şi mai grav pericol pentru regat, scrise la 5 April Sibienilor să ia, cât mai în grabă, măsurile necesare apărării. Sibienii, de asemenea nu mai puţin îngrijoraţi, trimiteau la 30 Martie, iscoade, apoi la 30 Aprilie pe Ion Cneazul din Răşinari, să cerceteze de nu cumva Turcii intenţionează să năvălească în Ardeal prin trecătorile Carpaţilor [1]).

Motivele acestei alarmări erau reale: Mustafa Paşa cu şapte sangiaci şi 3000 eniceri ameninţa din spre Ţara Românească, iar Balibeg, comandantul forţelor turceşti nord-vestice, dinspre Severin [2]).

Totuşi, cu toată atmosfera încărcată, cu toate împrejurările atât de neprielnice, Vladislav III nu încetă să trimiată în repetate rânduri, soli în Ardeal, pentru înlăturarea bănuelilor ce planau asupra lui [3]). Cei trimişi la Braşov cereau alungarea lui Radu şi întoarcerea în ţară a boierilor fugari cu asigurare nu numai că nu li se va face niciun rău, dar că vor fi bine primiţi de către domn [4]). Se repetă astfel jocul împrejurărilor din anul trecut. Ca şi anul trecut, toate intervenţiile şi promisiunile lui Vladislav III pe lângă Braşoveni şi Sibieni loviră în deşert. Era prea bănuit ca să i se dea ascultare. Ceva mai mult, oamenii săi, Ganea şi Lupu, trimişi în Ardeal în acest scop, fură prinşi de Braşoveni şi puşi în lanţuri.

Indignat, domnul muntean, de cele întâmplate, hotărî să încerce ultima cale şi să se adreseze, direct vice-voevodului Ardealului. Făcând o ultimă încercare, el trimise la vice-voevod pe Momce logofătul cu scrisori domneşti să-i arate cum stau lucrurile şi să-l înduplice la o împăcare. De data aceasta o apropiere, cel puţin formală, păru a avea loc.

---

[1]) Hurm., XV, p. 278; XI, p. 847.

[2]) M. Sanudo, *op. c.*, XXXVI, c. 338; Hurm., XI, p. 847.

[3]) Hurm., XI, p. 847.

[4]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 163 şi urm. Spre siguranţa drumurilor Ungurii luară în stăpânire Poenarii, Const. C. Giurescu, *op. c.*, p. 152.

www.dacoromanica.ro

Ardelenii, văzând stăruinţele neîncetate ale lui Vladislav, socotiră că e mai bine, ca amânând ceasul socotelilor, să lase impresia unei împăcări. In acest scop, fu însărcinat Petre Literatul să ducă domnului muntean din partea Braşovenilor înţelegere şi prietenie, precum şi răspunsul că lui Radu nu-i se poate face nimic deocamdată, deoarece se află adăpostit la Ion Zapolya [1]).

Mulţămit de noua întorsătură a lucrurilor, Vladislav răspunse la 13 Iulie:

« Şi fiindcă aţi dorit dela noi prietenie şi împăcăciune, noi — aceasta o ştiţi D-voastră — nici nu ajunsesem la Dunăre şi am trimis la Domnia-Voastră prin oamenii noştri, cărţi de prietenie şi împăcăciune. Şi să n'aveţi Domnia-Voastră bănuiala în inimile domniei Voastre că nu vom fi buni şi drepţi prieteni ai ţării ungureşti şi domniei-voastre, că m'am dus şi am scăpat din mânele păgânilor în Ţara Românească, dau laudă lui Dumnezeu că am eşit şi că m'a scos Dumnezeu din ţară păgână în ţară creştină şi făgăduiesc a fi până la moarte cu prietenie şi adevărată slujbă sfintei coroane şi înălţimei sale craiului şi tuturor domnilor ţării Ungureşti şi domniei voastre » [2]).

Apoi, ca să dea dovadă deplină a intenţiilor lui bune, luă o sumă de măsuri pentru a înlesni comerţul Ardelenilor în ţară.

In scrisoarea adresată la 29 Iulie Braşovenilor, el adăuga:

« Am slobozit deci toate căile pentru oamenii domniei-voastre, pentru neguţători şi săraci, ca toţi să se hrănească în bună voe şi pace » [3]).

Braşovenii, la rândul lor, răspundeau cu aceeaşi purtare, şi Vladislav sigur de pace trimise la ei pentru cumpărături pe oamenii săi, Stoica şi Secară.

Impăcarea, însă, nu fu de lungă durată.

In Ardeal, pregătirile pentru cea de a patra expediţie a lui Radu în Ţara Românească reîncepând, creditul de care se bucurase domnul muntean, pentru o clipă, fu tăiat. Curând boierii munteni, Dragomir şi Tudor, umblând după cumpărături în Ardeal, fură atacaţi la porţile Braşovului, oamenii lor omoriţi, iar marfa furată. Vladislav, în urma acestei lovituri, simţind că-i fuge

[1]) *Ibidem.*
[2]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 165.
[3]) *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

terenul de sub picioare, protestă cu toată indignarea împotriva călcării învoielii, amenințând totodată pe Brașoveni că de nu vor înapoia marfa și nu vor lăsa pe ceilalți boieri liberi să se întoarcă acasă le va plăti cu vârf, atât paguba cât și moartea [1]).

Amenințarea lui era îndreptățită. In urma celor întâmplate, el vedea destul de limpede că dela Ardeleni nu se putea aștepta decât la dușmănie. Adus în țară de Turci, sprijinit de aceștia, Vladislav nu putea inspira nicio încredere vecinilor săi nordici. Sibienii, pentru momentele de slăbiciune avute la început față de domnul muntean, primiră la 29 Iulie 1524 dela însuși vice-voevodul Ardealului, Ștefan Thomory, următoarea mustrare:

« Să știți bine că atâta vreme cât veți ține partea lui Vladislav voevod, faceți cea mai mare greșeală atât pentru cetate cât și pentru voi înșivă. Dacă veți face cunoscut lui Vladislav toate împrejurările, veți stârni cea mai mare primejdie pentru tot regatul [2]) ».

Hotărît lucru — Vladislav trebuia scos. Era bănuit că e om al Turcilor și numeroase iscoade îi spionau purtarea.

Curând se împlini și sorocul domniei lui.

Noua expediție se desfășură cu o repeziciune deosebită.

Ea fu patronată de însuși regele Ungariei, Ludovic II, care interesându-se de aproape de mersul lucrurilor, dădu ordin Ardelenilor să se adune în ziua de Sf. Maria Mică, pentru a lua ultimele măsuri impuse de împrejurări. Pregătirile erau, însă, terminate și curând veni vestea că I. Zapolya și Radu, coborând munții, au și trecut în Țara Românească. Vladislav, neîndrăznind să se opuie, căci lupte de data aceasta nu sunt pomenite, se refugie peste Dunăre la Turci.

Scurta lui domnie se sfârși și acum ca și în anul trecut.

Părăsit de boieri, deoarece înlocuise iar pe banul Pârvu, prin banul Tatul; nemai susținut de Turci, preocupați acum de evenimente mai importante, nu-i mai rămase decât drumul fugii.

La 20 Septemvrie, Radu dela Afumați, însoțit de mulți nobili unguri, se afla în domnie la Târgoviște [3]).

---

[1]) *Ibidem.*

[2]) Hurm., XI, 847; XV, p. 281.

[3]) Hurm. XI, p. 847; I. Hammer, *Geschichte des osmanischen Reiches*, II, p. 42; Const. C. Giurescu, *op. c.*, p. 151.

www.dacoromanica.ro

Cele ce urmează înseamnă atât pentru Radu dela Afumaţi, cât şi pentru împrejurările de până acum, o întorsătură cu totul nouă a lucrurilor.

Faptul că Turcii nu mai sprijiniră pe niciun pretendent împotriva lui Radu, în ultima lui expediţie pentru domnie în Ţara Românească şi că din lipsa ajutorului lor, Vladislav III însuşi a fost silit să se retragă, arată clar sila lor de a se mai amesteca şi a-şi consuma forţele, fără folos, în luptele cu caracter local. Preocupaţi de lovitura în stil mare ce proiectase a o da Ungariei, ei socotiră că e mai bine a-l îngădui pe Radu, pentru ca, mai târziu, să-l câştige de partea lor. Astfel, încă din primul moment al intrării lui în ţară, este trimis la Târgovişte însuşi comandantul forţelor turceşti, Ibraim Paşa, spre a avea o întrevedere cu domnul muntean şi cu nobilii unguri Török Balint şi Bádò Ferenz, ce-l însoţeau [1]).

O înţelegere, de bună seamă, a urmat lăsându-se astfel deschisă calea tratativelor. Noua tactică reuşi. Radu, văzând bună voinţă din partea Turcilor şi simţind că cu oarecare diplomaţie îi poate avea prieteni, hotărî să se plece lor.

Trei ani, luptase fără răgaz pentru a înlătura amestecul Turcilor în ţară.

Trei ani, fiind soldat devotat al cauzei creştine, încercase soarta armelor, când învingând, când fiind învins.

Toate străduinţele sale, tot devotamentul său, însă, nu-i servise la nimic. Ţara frământată şi secătuită de atâtea lupte, gemea de mizerie, iar Turcii ajunseseră mai stăpâni pe situaţie ca oricând.

De data asta, văzând că i se întinde o mână de apropiere, hotărî să se împace cu ei, punând capăt sbuciumului necurmat de până acum.

Căpătând protecţia lui Balibeg, sangiacul Vidinului, el fu recomandat sultanului. Acesta, ocupat cu asediul cetăţilor ungureşti de pe Sava şi Drava, precum şi cu pregătirile expediţiei în Polonia, mulţumit, pe de altă parte că poate avea în Ţara Românească linişte şi la nevoie chiar un ajutor, recunoscu pe Radu printre vasalii săi [2]). Conform noui sale situaţiuni domnul muntean şi primi la începutul lui Octomvrie, ordin dela sultan ca sub ameninţarea unei

---

[1]) Verancsics An., *op. c.*, III, pp. 19—20.

[2]) Hurm., II_3, pp. 484—488.

www.dacoromanica.ro

pedepse foarte grave în caz de neascultare, să meargă cu toate forțele să dea ajutor Turcilor ce asediau Severinul [1]).

Oricât de drastic a fost acest ordin, de executarea lui nu se pomenește nicăiri. Domnul muntean știind pe Turci angajați pe întreg frontul și preocupați de lovitura pregătită împotriva Ungariei și că în astfel de condițiuni nu vor cere dela el decât cel mult liniște, își văzu de treabă.

Singura lui grije acum fu, ca prin măsurile luate să readucă în țara, atât de încercată, liniște și mulțumire. Din această epocă datează și lucrările la Curtea de Argeș pentru terminarea și împodobirea cu zugrăveli a mănăstirii lui Neagoe [2]).

Apoi, pentru a pune capăt odată pentru totdeauna îndoelilor de până acum, se hotărî să facă ultimul pas, depunând personal jurământ de credință sultanului. Situația generală era de așa natură, încât o opunere, mai departe, a lui Radu, ar fi însemnat din partea lui un act politic lipsit de orice prevedere. Turcii păreau mai puternici ca oricând.

Stăpâni în Noemvrie 1524 pe toate cetățile creștine de-a-lungul Savei și Dunării, amenințând să lovească la un flanc Polonia, iar la celalt Ungaria, întreaga Europă știa de frica lor. Prin daruri și intervențiuni, statele creștine căutau să-și atragă bunavoința lor și să amâne primejdia ce amenința. Astfel Sigismund al Poloniei, pentru a obține dela Soliman II prelungirea păcii încheiate cu câțiva ani înainte, îi trimise solie cu 6 mari daruri de argint. Raguza, pentru a opri atacul turcesc ce o amenința, plăti 5560 ducați.

Veneția la rândul ei, pentru menținerea bunelor relații, trimitea sultanului suma de 10.000 aspri și o haină de onoare, iar Ungaria, totdeauna lipsită de bani, aștepta tot dela Veneția 8000 ducați ca să-și dea și ea partea de contribuție. Insăși Germania obținea pacea plătind Porții un tribut anual de 30.000 ducați. In astfel de condițiuni, când state puternice cerșiau aproape pacea din partea Turcilor, plătindu-le tribut, opunerea domnului muntean nu ar fi avut niciun rost și nu ar fi dat niciun rezultat. Radu hotărî să plece armele și să se ducă la Poartă.

La 17 Noemvrie, un trimis al banului muntean ducea în Ardeal știrea cum că sultanul a hărăzit domnia lui Radu.

---

[1]) Hurm., XV, p. 282.

[2]) Gr. Tocilescu, *op c.*, pp. 22, 35.

www.dacoromanica.ro

Peste zece zile fură trimise şi amănunte în această privinţă [1]).

Dela această dată, însă, solii, ce vin din Ardeal în Ţara Românească, nu mai sunt primiţi de Radu, acesta fiind plecat la Poartă — ci de banul său, Pârvu [2]).

Domnul muntean fu primit de sultan la Adrianopol. Aci găsi şi pe celalt pretendent la tron, vechiul său concurent, Vladislav.

Amândoi cereau domnia. Radu făgăduind, însă, sultanului, să mărească tributul anual de 12.000 la 14.000 ducaţi şi să facă act de supunere la câte trei ani, fu recunoscut domn, rămânând ca Vladislav să primească dela Poartă o pensie zilnică de 50 aspri, iar fiul său, «un tânăr de 16 ani foarte bine crescut», 100 aspri [3]).

La 13 Decemvrie 1524, Petru Bragadenus, ambasadorul veneţian pe lângă Poartă, scria: «Astăzi Voevodul Ţării-Româneşti, ce a alungat pe cel pus de sultan, a venit şi a sărutat mâna sultanului, spunând că recunoaşte ca dreaptă suveranitatea lui şi că voieşte să fie tributarul lui, pentru care lucru a fost bine primit şi s'a înapoiat cu bine» [4]).

Cum era firesc, plecarea lui Radu către Turci dădu naştere la o deosebită teamă între vecini. Astfel Antonio Burgio, nunciu apostolic din Ungaria, scria lui Iacob Sadoletu, secretarul papal că: «Voevodul muntean, pe care l-am trimis noi (Unguri) disperând de ajutorul nostru pentrucă ne cunoaşte, s'a dus la Balibeg, cerându-i sprijin şi s'a pus sub protecţia Turcilor. In prezent a venit ştirea foarte sigură că Balibeg l-a readus în Ţara-Românească, şi că el stă ca protejatul şi devotatul Turcilor, care vor fi cel mai mare duşman al Ungariei. Incât neglijenţa noastră ne poate face infinite pagube» [5]).

In aceeaşi vreme, cardinalul Capegiu, legatul apostolic din Ungaria, scria aceluiaşi secretar papal:

«Turcii au ocupat Ţara-Românească şi voevodul ei s'a dat de partea duşmanului, ceea ce e cauza unei rele situaţii [6]).

---

[1]) Hurm., XI, p. 848.
[2]) *Ibidem.*
[3]) M. Sanudo, *op. c.*, XXXIII, c. 164.
[4]) Hurm., VIII, p. 52.
[5]) Hurm., II_3, p. 485.
[6]) *Ibidem*, p. 487.

www.dacoromanica.ro

Din Ardeal, în Decemvrie, veneau în Țara Românească iscoade să cerceteze întru cât este adevărat că Radu a plecat la Poartă [1]).

Domnul muntean însă, lipsind din țară, boierii rămași în frunte cu banul Pârvu răspundeau Brașovenilor:

«Și după aceasta dăm de știre domniei voastre pentru cartea și vorbele ce ne-ați trimis: noi din toate pe rând am înțeles, de domnul nostru Radu și de partea Turcilor... și ne-au venit oamenii noștrii dela domnul nostru Radu voevod și ne-au vestit că ne-au venit Radu Voevod dela Poartă și e pe cale acum spre Țara-Românească foarte bucuros și vesel ca toți cei ce iubesc credința creștinească. Altfel nu este» [2]). Aceasta, pe când Radu era pe drum. La întoarcerea lui în țară, găsind în privința atitudinii avute, o bănuială oarecum justificată, el căută s'o înlăture prin scrisoarea trimisă la 1 Februarie 1525 Brașovenilor:

«Am mers la Poarta turcească și am stat de față cu împăratul turcesc și toți domnii țării turcești. Și-mi dărui întâi Domnul Dumnezeu, după aceea și împăratul turcesc mie domnia română, și iar m'am întors la domnie cu viață și sănătate împreună cu toți boierii veri câți au fost cu mine și m'am așezat în tronul și domnia română.

«*Să dea Dumnezeu viață, sănătate și ispășire de către păgâni domniei voastre și de către vrăjmașii legii creștine și nouă de ajișderea*» [3]).

Precum reiese, din ambele scrisori, ducerea lui Radu la Poartă și închinarea personală adusă sultanului, n'au avut decât scopul păstrării domniei și nici cum al ruperii legăturilor cu aliații de până acum.

Silit de împrejurări, domnul muntean a trebuit să-și calce pe inimă și să se plece Turcilor.

In sufletul său, însă, de luptător și viteaz detestând acest act el rămase același soldat devotat al cauzei creștine.

Evenimentele, care urmează, vor dovedi aceasta cu prisosință.

---

[1]) Hurm., XI, p. 848.

[2]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 232.

[3]) St. Nicolaescu, *op. c.*, p. 31; Gr. Tocilescu, 534 *Doc. sl.-rom.*, p. 305.

www.dacoromanica.ro

DOMNIA LUI RADU DELA AFUMAŢI

RADU DELA AFUMAŢI DOMN. ULTIMII PRETENDENŢI DOMNEŞTI. MOARTEA LUI VLADISLAV III. RAPORTURILE CU UNGURII ŞI CU TURCII PÂNĂ LA LUPTA DELA MOHACS. LUPTELE CU ŞTEFĂNIŢĂ

In Februarie 1525, Radu dela Afumaţi, investit de Poartă, se aşează deplin în domnie.

De data aceasta, în bune legături cu Ungurii şi cu Turcii, el are să domnească fără intrerupere patru ani, până în Ianuarie 1529, când o moarte crudă va pune capăt vieţii sale.

Dar nici aceşti patru ani, când i-a fost dat domnului muntean să mai trăiască, n'au fost lipsiţi de sbucium şi trudă.

In ţară, la intervale scurte, ivindu-se noui pretendenţi, luară naştere noui turburări şi lupte. La graniţă, în imediata vecinătate, desfăşurându-se marele conflict dintre Turci şi Unguri, terminat prin catastrofala luptă dela Mohacs, numai linişte şi siguranţă nu putea fi.

Anul 1525 fu turburat în interior de ivirea a trei pretendenţi, cari, încercând în zadar să smulgă domnia lui Radu, cad unul după altul, în luptele date.

Cel dintâi — nu i se ştie numele — se ivi la începutul anului, pe când Radu era dus la Poartă, în Ardeal, adăpostit fiind acolo, se vede, pentru cazul când domnul muntean s'ar fi dat de partea Turcilor. Radu întorcându-se în ţară şi aflând despre acest «lotru şi vântură ţară», se plânse Braşovenilor cerându-le să-l piardă [1]).

Curând însă, fără a se cunoaşte şi împrejurările, urma acestui pretendent dispăru pentru totdeauna.

---

[1]) St. Nicolaescu, *l. c.*

www.dacoromanica.ro

Cel de al doilea fu Vladislav, fostul domn, care nemulțumit cu soarta ce i-o hărăzise sultanul la Constantinopol, reveni în țară și socotindu-se domn în a doua capitală la București, lua hotărîri și dădea acte [1]).

Astfel în Mai și Iunie 1525, el se afla la București, de unde se păstrează și ultimele sale hrisoave [2]).

Nu stătea însă locului, ci silit de împrejurări și mai ales de mișcările lui Radu, se strămuta dela un capăt la celalt al țării.

La începutul iernii, făcu ultima încercare ridicându-se cu o deosebită vigoare dinspre Mehedinți și porni împotriva lui Radu. Nu avu însă succes. Banul Pârvu, trimis spre a-l întâmpina, îl bătu, îi prinse și îi tăie capul. Corpul lui și oastea prizonieră, fură duse apoi înaintea lui Radu, unde, spre pedeapsă, mai fură uciși, din porunca domnului, o mare parte din răsvrătiți [3]). Astfel pieri și Vladislav III. De moartea lui și de cele întâmplate mai sus, domnul muntean înștiință și pe Brașoveni.

Al treilea pretendent se ivi în Moldova.

Nu i se cunoaște nici lui numele — poate Dragodan Voevod, sau Dragoslav Purcarul, pomeniți în documente posterioare, cum că ar fi avut pretenții la domnie în acest timp (1522—1529) [4]). Sigur este că noul pretendent fu ridicat de Ștefăniță, împotriva lui Radu, pentrucă acesta luase în căsătorie pe Ruxandra, fata mai mică a lui Neagoe, promisă întâiu domnului moldovean.

Pornind din Moldova, acest «fecior de domn» trecu în Țara Românească, la Brăila să încerce soarta armelor numai cu 2000 oameni. Aci, la cetatea dunăreană, oastea lui Radu îi ieși înainte și îl bătu.

Parte din oamenii lui fură prinși, parte uciși sau înecați în Dunăre, unde pieri și pretendentul [5]).

Cu moartea acestui din urmă pretendent luară sfârșit și luptele pentru domnie ce frământaseră necontenit țara în ultimii ani.

Dela Neagoe Basarab, într'un interval relativ scurt, numeroșii pretendenți iviți, violentele lupte date pentru obținerea domniei, făcuseră atâta rău țării, pustiind ogoarele și sărăcind populația.

---

[1]) Arhivele statului, Documente pachet Nr. 58, Așezămintele mănăstirii Tismana, doc. 6, secția istorică.

[2]) N. Iorga, *Studii și documente*, VI, p. 455.

[3]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 270; Gr. Tocilescu, *op. c.*, p. 290.

[4]) St. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 33.

[5]) An. Veress, *op. c.*, pp. 136 și urm.

www.dacoromanica.ro

Cu încetarea lor, cel puţin pentru un moment, se mai aduse un pic de linişte, se mai micşoră amestecul Turcilor şi al Ungurilor în ţară şi se mai potoli mizeria, dând locuitorilor răgaz să-şi mai vadă de treburi şi să răsufle mai în voie.

La capătul lor, Radu dela Afumaţi rămase singur domn.

Centru de gravitate al evenimentelor, de acum încolo, însă, se strămută peste graniţă, în ţările conflictului dintre Turci şi Unguri.

La desfăşurarea intimă a acestui conflict, domnul muntean, vrând-nevrând, silit de împrejurările, trebui să ia parte şi el.

Turcii, după cucerirea Severinului, îngrămădeau în cetăţile dela Dunăre, Sava şi Timeş cantităţi considerabile de muniţii, ameninţând de data aceasta mai mult ca oricând, cu desfăşurarea marei expediţii plănuită, de atâta vreme, împotriva Ungariei [1]).

Comanda tuturor forţelor turceşti aveau s'o aibă însuşi sultanul şi se credea la Poartă că chiar papa va fi intimidat [2]).

In faţa primejdiei iminente, regele Ungariei, Ludovic II, trimise din nou apeluri disperate principilor creştini, căutând să strângă din nou rândurile. Ii răspunse singur Carol al V-lea al Germaniei făgăduindu-i un ajutor efectiv de 2000 pedestri. Sigismund al Poloniei se mulţumi numai să intervie pe lângă sultan pentru menţinerea păcii, asigurându-l că nici el, nici Ludovic al II, nu doresc războiul şi nici cum stăpânirea Chiliei şi a Cetăţei Albe [3]).

In April, însă, izbucnirea lui părea neîndoielnică, atacul aşteptându-se în Ardeal din Ţara Românească ce fusese ocupată de Turci [4]).

In astfel de împrejurări, situaţia domnilor noştrii cari, neputând trăda cauza creştină, nu se puteau încumeta nici să ia atitudine, făţiş duşmană Turcilor, era, de bună seamă, cât se poate de grea.

A făgădui şi unora şi altora şi a lăsa în definitiv ca evenimentele să-şi urmeze singure cursul lor, trebuia să fie, neapărat, politica lor. Barca intereselor proprii trebuia mânată cu o deosebită dibăcie pentru ca valurile evenimentelor externe să n'o răstoarne.

---

[1]) Hurm., II_3, pp. 493—495.
[2]) M. Sanudo, *op. c.*, XXXVIII, c. 83; Hurm., II_3, p. 493.
[3]) Hurm., II_3, pp. 493—506.
[4]) *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

Astfel Radu promise Turcilor că le va procura 10.000 cai pentru artilerie, că le va înlesni trecerea în Ardeal şi le va da prins pe însuşi voevodul Ardealului [1]).

Ştefăniţă de asemenea, le făgădui 15.000 călări, în cazul când Turcii vor ataca Ardealul, prin Moldova [2]).

In ascuns, însă, ambii domni români stăteau în legături strânse cu partida creştină, informând pe Ludovic al II-lea şi pe Sigismund de toate mişcările Turcilor ce se pregăteau să treacă Dunărea prin trei puncte [3]).

Pentru un moment armonia creştinilor dela Dunăre, se credea sigură şi solii veneau necontenit din Ungaria şi Polonia la domnii români în vederea acţiunii comune. Curând, însă căsătoria lui Radu prin care Ştefăniţă se simţea lovit, precum şi datoriile sale vechi din Ardeal produse la ambii domni români, o răceală şi nemulţumire ce ameninţau să spargă blocul dunărean.

Ştefăniţă se schimbă. Trecu de partea Turcilor şi voi să atace Polonia [4]). Solii poloni ce mergeau la Poartă, de data aceasta, ocoleau Moldova trecând prin Ungaria şi Ţara Românească; iar ajutorul în bani promis de către Ardeal domnitorului moldovean, nu i se mai înaintă [5]).

Radu era de asemenea necăjit. Braşovul făcea prea mare caz de banii, pe care îi datora atât el cât şi boierii lui încă din vremea pribegiei.

La întoarcerea lui dela Poartă, el scrise oraşului să-i lase boierii să se întoarcă în ţară că datoriile şi pagubele se vor plăti până la un fir de păr, şi totodată să trimeată oameni pentru a se înţelege asupra încălcărilor făcute la graniţă de ambele părţi.

Iar când Braşovul îi ceru, pentru datoriile făcute, să admită în Ţara-Românească circulaţia nouei monete din Ardeal, el răspunse aspru:

« De datorii, mă voiu îngriji, dar monedă nouă nu pot primi în niciun chip » [6]).

---

[1]) M. Sanudo, *l. c.*, c. 62; Hurm., II_3, p. 493.
[2]) Hurm. II_3, pp. 497.
[3]) *Ibidem* şi pp. urm.
[4]) *Ibidem*, p. 500.
[5]) *Ibidem*, pp. 502 şi 510.
[6]) Hurm., XV, pp. 283—285.

www.dacoromanica.ro

Era cineva Radu dela Afumaţi, şi el, care înfruntase de atâtea ori pe Turci, nu îngăduia nici prietenilor să fie prea pretenţioşi cu el. Bani avea puţini. Drumul la Poartă trebue să-l fi costat mult, iar acum îi trebuiau alţii, să se cureţe de Turcii ce veniseră cu el. Incât Ardealul trebuia să-l creadă şi să nu-l umilească. Curând, însă, buna înţelegere se făcu iarăşi şi baronul Antonio Burgio putea scrie, în April, lui Iacob Sadoletu că: «Voevodul Ţării-Româneşti, deşi a fost pus în scaun de Turci, a trimis sol pentru supunere, faţă de regele Ungariei, urmând astfel obiceiul înaintaşilor săi, cari ori de câte ori au fost lupte între Turci şi Unguri ei s'au dat de partea creştinilor părând a se supune celorlalţi numai din cauza puterii lor, încât e îndreptăţit proverbul unguresc: «Credinţă de Valah» [1]).

Pentru fidelitatea lui i se trimitea, din Ardeal, lui Radu numeroase daruri: o cupă de argint de mare valoare, un cal cu frâu elegant, trei bucăţi de stofă de Nürenberg ş. a. [2]).

Tot în acest timp, la domnul muntean veneau şi soli poloni, încât alipirea lui de creştini era sigură [3]). Curând, fiind înduplecat şi veşnic schimbăciosul Ştefăniţă, se restabili uniunea între Ardeal, Ţara Românească şi Moldova, dându-se conducerea lui Ion Zapolya, socotit fiind ca om de arme cu calităţi deosebite [4]).

Era şi timpul să se ia măsuri, căci Turcii începuseră să se mişte din nou. In August un paşă cu 40.000 oameni ocupă Ţara Românească, pe când la Dunăre un total de 100.000 Turci ameninţau Ungaria [5]).

Şi de data această, însă, expediţia, pe care sultanul hotărîse să o înceapă încă din Martie 1525, fu amânată pentru cursul anului următor.

Reaua stare a trupelor turceşti, mişcările de nemulţumire manifestate printre ieniceri, precum şi nesiguranţa dela graniţa de răsărit a imperiului otoman, au fost, de sigur, motivele care au determinat această amânare [6]).

---

[1]) Hurm., II_3, p. 497.
[2]) Hurm., XI, p. 849.
[3]) Quellen, I, pp. 631—632.
[4]) M. Sanudo, *op. c.*, c. 352, XXXI; Hurm., XV, pp. 284 şi urm.
[5]) *Ibidem.*
[6]) Hurm., II_3, pp. 499 şi 520.

www.dacoromanica.ro

Până în primăvara anului 1526, când pregătirile turceşti fură reluate cu o intensitate deosebită, liniştea fu asigurată din această parte.

* * *

In acest timp, între domnitorii români isbucnise un conflict, ce ameninţa să strice blocul creştinilor dela Dunăre.

Lui Radu, la sfârşitul anului 1525 îi muri de apoplexie întâia lui Doamnă, Voica, fiica vornicului Vlaicu [1]).

Voind să se însoare a doua oară, el ceru în căsătorie pe Ruxandra, a doua fată a lui Neagoe Basarab, ce se afla la mama ei Despina Miliţa, în Ardeal. Ruxandra, însă, fusese promisă de tatăl ei, încă de când acesta se afla în viaţă, lui Ştefăniţă, domnul Moldovei. Căsătoria proiectată amânându-se, în cele din urmă interveni Radu cu cererea lui. Boierii Pârvuleşti, înrudiţi cu Domniţa, temându-se ca în caz de refuz să nu-şi piardă demnităţile ce le avea pe lângă domn şi să nu fie alungaţi din ţară, stăruiră pe lângă Doamna Despina, pe lângă voevodul Ardealului şi chiar la Poartă, ca Domniţa să fie dată domnitorului muntean [2]).

Datorită acestor intervenţii, sorţii de isbândă fură de partea lui Radu. Incă din Decemvrie 1525, un sol fu trimis din Ţara Românească la Ludovic II să-i ceară consimţământul şi să-l invite la nuntă.

Regele Ungariei la început, spre a mai obţine oarecari concesii dela domnul muntean, păru a se opune. Curând, însă, socotind că Radu nu trebue refuzat mai ales că avea nevoie de el în luptele cu Turcii, îi dădu aprobarea [3]).

Totul părea astfel aranjat hotărîndu-se şi ziua nunţii, întâi pentru 14 apoi pentru 17 Ianuarie 1526 [4]). Şi pe când Radu primea în ţară felicitările Ardelenilor, iar Doamna Despina daruri de nuntă, vin, vite şi lemne, Domniţa Ruxandra trecu, la Turnu-Roş, unde solii domnului muntean aşteptau să o primească ca să o conducă în ţară.

---

[1]) An. Veress, *op. c.*, p. 137; G. Florescu, *Boierii mărgineni*, p. 72.
[2]) *Ibidem* şi Hurm., II_3, pp. 523—524.
[3]) *Ibidem.*
[4]) Hurm., XV, pp. 286—287.

www.dacoromanica.ro

Ziua nunţii, însă, a fost amânată iarăşi. Ruxandra până la sfârşitul lunii Ianuar, se găsea tot la Turnu Roşu. In ţară n'a venit decât târziu, toamna, în Noemvrie [1]).

Cearta dintre Ştefăniţă şi Radu isbucni pe tema căsătoriei, ambii domni dorind aceeaşi domniţă, izvorul duşmăniei era însă mai vechiu.

Incă din 1523, boierii moldoveni, îngroziţi de teroarea lui Ştefăniţă se refugiaseră la curtea lui Radu, uneltind aici împotriva domnului lor. La rândul său, Ştefăniţă primise pe lângă el un pretendent la tronul Ţării Româneşti. Şi în cele din urmă, fire iute şi mânioasă, hotărî să se răsbune. Ridică împotriva lui Radu, pretendentul, ce perise înecat în Dunăre, la Brăila [2]). El năvăli la începutul lui Februarie în Ţara Românească, prădând-o până în mijlocul ei, la Târgşor[3]). Atacul produs trebue să fi fost puternic. Radu văzându-se ameninţat, ceru intervenţia Turcilor, stârnind astfel mare nelinişte la Unguri.

Ciocnirea, însă, se pare că n'a avut loc. Domnul Ţării Româneşti se obligă să predea lui Ştefăniţă rebelii, iar acesta, în schimb, să renunţe la Ruxandra şi să se retragă în ţară [4]).

In lupta dintre aceşti doi voevozi români, ambii temperamente aprinse şi războinice, izbânda rămase de partea lui Radu.

In Iunie pârcălabul Oană, trimisul lui Ştefăniţă, duse în ţară pe Stana, fata mai mare a Despinei, cu care domnul Moldovei se căsători [5]).

Nunta lui Radu cu Ruxandra se făcu mai târziu, în toamnă [6]). Ea fu de mare folos pentru liniştea ţării, aducând prin legăturile de rudenie, ce stabilea, mai multă apropiere între partidele boereşti atât de învrăjbite până atunci între ele.

De acum datează şi lucrările pentru terminarea mănăstirii Curtea de Argeş, lucrări care cu drept cuvânt au pus pe Radu şi pe Ruxandra printre primii ctitori ai acestei opere arhitectonice de mare frumuseţe [7]).

---

[1]) *Ibidem* şi XI, p. 850.

[2]) Quellen, I, p. 527; *Cronicile, l. c.*; Hurm., XI, p. 850; An. Veress, *op.* şi *l. c.*

[3]) I. Bogdan, Cronicile înainte de Ureche, p. 203; Hurm., II_1, p. 31.

[4]) Hurm., II_3, p. 525.

[5]) I. Bogdan, Cronicile înainte de Ureche, p. 219.

[6]) Hurm., XI, p. 850 şi XV, pp. 286—287.

[7]) Gr. Tocilescu, *Curtea de Argeş*, pp. 22 şi 45—46.

www.dacoromanica.ro

Vestea împăcării între cei doi domni români fu dusă la Buda, încă din Martie 1526, spre mare mulţumire a Ungurilor cu cari raporturile de bună vecinătate de mai înainte începuseră [1]). Era şi timpul căci Turcii, terminând pregătirile, stăteau pe punctul de a începe atacul, care, de data aceasta, va aduce după el căderea şi ruina regatului unguresc.

LUPTA DELA MOHACS. ATITUDINEA DOMNILOR ROMÂNI ŞI MAI ALES A LUI RADU DELA AFUMAŢI IN PREGĂTIRILE ŞI DESFĂŞURAREA EI. URMĂRILE EI PENTRU UNGARIA ŞI PRINCIPATELE NOASTRE

Cele ce urmează alcătuiesc, de bună seamă, pentru ţările din sud-estul Europei, un nou capitol al vieţii lor politice.

Inaintarea Turcilor, întârziată câţiva ani de luptele locale cu caracter limitat, porni din nou, sfârşind în lovitura de ciocan dată Ungariei, cu toată tăria, în lupta dela Mohacs.

Pregătirile turceşti de luptă reîncepură în primăvara anului 1526, cu o intensitate deosebită. Soliman II, concentrând toate forţele, hotărî să lovească Ungaria, să cucerească Buda şi să ajungă în cele din urmă la Roma [2]).

Primejdia plutea în aer şi momentul loviturii nu era departe. Planul de atac urma să se desfăşoare astfel: la flancul drept, Tătarii ajutaţi de Ştefăniţă aveau să năvălească în Polonia prin Moldova, la flancul stâng, pe la Belgrad să se arunce numai punţi, intrarea principală în Ungaria urmând să se facă prin Ţara Românească şi prin Ardeal [3]).

Pentru trecerea armatelor turceşti se construiră întâiu trei poduri la Nicopoli şi mai târziu alte două: unul la Chilia şi altul la Nistru [4]).

Principatele noastre, în astfel de condiţiuni, aveau să fie puntea de trecere a Turcilor spre Ungaria, iar domnii noştri, conform capitulaţiunilor în vigoare cu Poarta otomană, erau obligaţi să ia parte personal la această expediţie. Impăcându-se din ordinul sul-

---

[1]) Hurm., II_3, pp. 523—525.

[2]) M., Sanudo *op. c.*, XLI, cc. 95 şi 119; N. Isthvanfius, *op. c.*, VIII, pp. 77—78; Hurm., II_3, pp. 520 şi urm.

[3]) Hurm., II_3, pp. 520, 527; M. Sanudo, *op. c.*, XLI, c. 95.

[4]) Hurm., II_3, pp. c.

www.dacoromanica.ro

tanului, ei fură chemați la o consfătuire comună cu sangiacii Dunării spre a se stabili partea fiecăruia de colaborare.

Radu, despre care se spunea că a fost la Adrianopole să întâmpine pe sultan, făgădui să atace cu 60.000 ostași și cu Turcii dela Nicopole, Ardealul [1]).

Ștefăniță hotărî de asemeni să lovească împreună cu oștile tătărești, cetatea Camenița din Polonia [2]). In acest chip principatele române aveau să contribue efectiv și într'o măsură pronunțată la atacul Ungariei. Mai târziu, însă, planul de luptă fu modificat stabilindu-se definitiv ca lovitura principală să fie dată prin nordul Serbiei, pe linia Savei.

Punțile dela Nicopole fură distruse, iar forțele turcești îndreptate mai toate spre Belgrad. La 3 Mai, sultanul plecă din Constantinopole, la 10 sosi la Adrianopole, la 23 porni la Sofia, la 30 ale lunii sosi aci, la 6 Iunie fu la Niș, iar la 9 la Belgrad, de unde se pregătea să treacă Dunărea în câmpiile Ungariei [3]). In această vreme, în țările amenințate de năvălirea turcească, se luau măsuri grabnice spre a zădărnici atacul.

In Polonia, dietele convocate hotărîră ca întreaga populație să ia armele împotriva Tătarilor [4]). In Ungaria se decretă, de asemenea, înarmarea tuturor țăranilor valizi din provinciile coroanei sfântului Ștefan [5]).

Ludovic II trimise apeluri disperate Austriei, papei Clement VII, Veneției, lui Francisc I și întregei creștinătăți, cerând ajutoare cât mai grabnice [6]). El se îndreptă și către domnitorii noștri. Pentru restabilirea blocului dunărean și în vederea unei conlucrări, regele Ungariei trimise în Țara Românească, la Radu, pe secretarul regal, Nicolaus de Gerend [7]), iar în Moldova, la Ștefăniță, pe nobilul Urban Battyàni [8]).

Ambii domni români, cu toate împrejurările grele, nu doreau decât să servească cauza creștină. Ei răspunseră trimițând regelui

---

[1]) Hurm., II_3, pp. 520, 532, 538.
[2]) *Ibidem*, p. 555.
[3]) M. Sanudo, *op. c.*, XLI, c. 759.
[4]) Hurm., II_3, pp. 536, 555.
[5]) *Ibidem*, p. 555.
[6]) *Ibidem*, pp. 527, 531, 542.
[7]) Hurm., XV, p. 288.
[8]) N. Isthvanfius, VIII, p. 80.

www.dacoromanica.ro

Ungariei, în privinţa mişcărilor Turcilor, veşti sigure prin oamenii duşi la Poartă cu birul anual [1]). Apoi se alcătui proiectul ca Radu unit cu Zapolya, ce convocase Secuii, Ungurii, Saşii şi Românii Ardealului în vederea războiului, să atace pe Turci dela spate şi trecând apoi Dunărea să devasteze Bulgaria şi Turcia întreagă, spre a abate pericolul din Ungaria şi a sili pe duşman să se retragă în apărările lui [2]).

Toate aceste încercări şi proiecte n'au dus la niciun rezultat.

Cea mai mare parte a lor n'au rămas decât simple iluzii spulberate de furtuna puternică a primejdiei turceşti.

Ungaria se află în cea mai cumplită neputinţă, atât din cauza desbinărilor interne ale nobililor, cât şi din lipsa de proviziuni şi muniţii [3]).

Din afară, dela statele vecine, atât de mult rugate, să intervină pentru salvarea cauzei creştine, nu sosi niciun ajutor. Singur papa, Clement VII, trimise o sumă de bani, stăruind tot odată pe lângă Sigismund, să nu lase singur pe Ludovic II [4]).

Sigismund însă, ameninţat el însuşi de Tătari, abia putea să apere graniţele propriului său regat, dar încă să mai trimiată ajutoare Ungurilor. Dela domnii români un sprijin real nu era de aşteptat. In Moldova, năvăliseră 50.000 Tătari, pustiind Ţara şi paralizând orice mişcare a lui Ştefăniţă. Acesta înştiinţă pe regele Ungariei de greaua lui situaţie şi de neputinţa de a-i da vreun ajutor [5]).

In Ţara Românească, Radu se afla în aceiaşi imposibilitate.

Sultanul pentru o mai mare siguranţă, îl silise să trimiată în tabăra turcească pe unicul său fiu şi să primească doi subaşi: unul să-i ţie ţara ocupată, iar celalt să-l oprească de a se uni cu Ungaria şi Moldova [6]). O parte din boierii lui Radu, între cari Harvat logofătul, Pârvu banul, Oancea vistierul şi alţii şi trecuseră în Ardeal. Ludovic II le acordă în Iunie 1526, cu toată opunerea Saşilor, posesiunile Vinţului şi Vurperului spre adăpost şi folosinţă.

---

[1]) M. Sanudo, *op. c.*, XLI, c. 189; N. Isthvanfius, *l. c.*; Hurm., XI, p. 850; II_3, p. 519.

[2]) N. Isthvanfius, VIII, p. 80; Hurm., II_3, p. 575.

[3]) Hurm., II_3, pp. 539, 550.

[4]) *Ibidem*, pp. 535, 546.

[5]) *Ibidem*, pp. 531, 538.

[6]) *Ibidem*, p. 576; N. Isthvanfius, *l. c.*; M. Sanudo, *op. c.*, XLI, c. 759.

www.dacoromanica.ro

Un nobil nemeș român Niculae de Buiturie fu de față la acest act [1]).

O speranță mai mare era la Ion Zapolya, voevodul Ardealului. La el trimise Ludovic II pe Gaspar Vingartus ca să-i solicite ajutor.

Zapolya, însă, râvnind în ascuns la tronul Ungariei, nici gând nu avea să intervie. El deși făcuse pregătiri și înaintase cu 40.000 oameni, până la Seghedin, în timpul când Turcii trecuseră Dunărea, se abținu dela luptă pe motiv că planul de a lovi pe Turci dela spate nu poate fi executat din cauza defecțiunii domnitorului muntean, ce-și avea fiul la ei [2]).

Cu motive serioase, sau numai pe simple pretexte, cei cari trebuiau să sară în ajutorul lui Ludovic II, rămăseseră de o parte așteptând numai rezultatul luptei.

Singur Dumnezeu, după propria expresia a Ungurilor contemporani, putea să scape Ungaria [3]).

In acest timp, expediția turcească își urmă cursul ei firesc. Ciocnirea nu mai putea fi evitată.

La 30 Iunie, Soliman II, în fruntea unei mari armate de uscat și urmat de numeroase corăbii pe Dunăre, trecu Sava, îndreptându-se spre Petervardin. La 6 Iulie, fu întâmpinat aci de Ludovic II cu trupe strânse în grabă din Ungaria, Slavonia și Croația [4]). Timp de peste o lună, oștile lor au stat față în față, fără ca lupta să se dea.

Pregătirile însă continuau. Turcii își măreau efectivele, iar Ungurii trimiteau după ajutoare [5]).

Cu mijloacele de care dispuneau și unii și alții, victoria era sigur de partea Turcilor; aceștia numărând peste 200.000 oameni, bine aprovizionați și conduși de însuși sultanul, pe când Ungurilor, mult mai puțini, le lipsea artileria și nu se putea compta pe comanda bravă, dar nepregătită în alte războae a lui Ludovic II.

Lupta s'a dat la 29 August, pe câmpia dela Mohacs, desfășurându-se conform planului și așteptărilor turcești.

---

[1]) An. Veress, *op. c.*, pp. 139, 140; N. Iorga, *Istoria Armatei române*, I, p. 122.

[2]) Wolf Bethlem, *Historia Transilvaniae*, p. 34; N. Isthvanfius, *l. c.*

[3]) Hurm., II_3, p. 550.

[4]) *Ibidem*, pp. 543 și 562; M. Sanudo, *op. c.*, XLII, c. 394.

[5]) *Ibidem*, pp. 547, 549, 550; Ludovic II intenționa să ceară pace.

www.dacoromanica.ro

Primul atac a fost dat de avangarda turcească compusă din 30.000 călări şi 40.000 trupe auxiliare.

Ungurii au răspuns contra atacând viguros. Rândurile înaintate ale Turcilor, începând să se clatine şi să bată în retragere, ei le-au urmărit de aproape, crezând că fug. Retragerea însă nu a fost decât o înfrângere simulată pentru ca grosul armatei ungureşti să fie atras în bătaia artileriei duşmane. La un moment dat, Ungurii sunt loviţi în faţă de artileria şi infanteria inamică, iar la flancuri de cavalerie. Acum începu dezastrul, care fu complet. Armata le-a fost distrusă. Foarte mulţi nobili, între cari şi Ioan Dragfy singurul fiu al voevodului român Birtoc, strănepot al voevodului Moldovei din 1330, căzură luptând cu un curaj deosebit [1]). Ludovic II pieri şi el înecat în râul Crasso sau Czelle Patack. Avea numai 20 ani [2]).

Urmă apoi retragerea celor câteva frânturi ale armatei ungureşti, fugărite şi ele de cavaleria turcească [3]). La Mohacs, sultanul Soliman II, a reputat una din cele mai frumoase victorii ale sale. De aci el îşi continuă drumul spre Buda. Cuprinse cetatea, o jefui şi arse biblioteca regelui Matiaş.

Apoi se retrase [4]). Vestea dezastrului se răspândi imediat şi creştini mărginaşi hotărîră să trimiată în grabă ajutoare Ungurilor. Ele erau însă insuficiente şi n'au putut schimba întru nimic situaţia deja creeată.

Ştirea contemporană cum că şi domnii români ar fi contribuit, de data aceasta, cu un însemnat număr de oameni, nu poate fi confirmată cu nimic [5]).

Mai mult, la sfârşitul lui Septemvrie Ion Zapolya îşi justifica inacţiunea sa, în aceste împrejurări, prin faptul că se temea să părăsească ţara ca nu cumva să fie atacat pe la spate de domnul Ţării Româneşti [6]).

Prin urmare Radu dela Afumaţi, n'a luat parte activă la acest conflict. Şi de bună seamă, politica lui, de data aceasta, n'a dat greş.

---

[1]) Hurm., II_3, p. 558; M. Sanudo, *op. c.*, XLII, cc. 755 şi 609; Hurm., II_3, p. 320 şi nota; N. Iorga, *Istoria Ardealului*, I, p. 125.

[2]) Martini Felner, *Historia Transilvaniae*, pp. 133-134.

[3]) Hurm., II_3, p. 563.

[4]) *Ibidem*; Ch. Ancillon, *op. c.*, pp. 53—54.

[5]) M. Sanudo, *op. c.*, XLII, c. 609.

[6]) *Ibidem*, c. 755.

www.dacoromanica.ro

Când Zapolya și Ștefăniță, aliații săi, refuzaseră ajutorul lor, Ungurilor, Radu, al cărui fiu era ostatec la Poartă, nu putea decât cel mult să se ție deoparte, cruțându-și astfel țara, tronul și fiul.

* * *

Lupta dela Mohacs, date fiind urmările ei, atât pentru Ungaria, cât și pentru celelalte state din sud-estul Europei, fu de o importanță istorică capitală. Viața de stat independentă a Ungariei, după înfrângerea suferită, fu înmormântată pentru aproape două sute de ani. Frământată de lupte interne, ocupată apoi de Turci și transformată în pașalâc, țara vecină nu-și va redobândi oarecare libertate de acțiune, decât târziu, la 1699, în urma păcii dela Carlovitz și atunci numai datorită victoriilor Germaniei, la care și fu încorporată.

In ce privește principatele noastre, înfrângerea dela Mohacs și căderea Ungariei se resimți într'o măsură deosebită și asupra lor. Turcii, stăpâni acum până în centrul Europei, strângând țările noastre din Nord și Sud, ca într'un clește, le silesc să intre din ce în ce mai mult în sfera influenții lor politice.

LUPTA PENTRU SUCCESIUNE LA TRONUL UNGARIEI. RADU DELA AFUMAȚI PARTIZAN AL LUI ION ZAPOLYA

La Mohacs regele Ungariei, Ludovic II, tânăr numai de 20 ani, căzu luptând ca un brav. Corpul său fu ridicat și înmormântat la Alba regală, la 9 Noemvrie [1]).

Nefiind urmași direcți, la tronul Ungariei, ridicară pretenții Ion Zapolya, voevodul Ardealului și Ferdinand de Austria, frate lui Carol V, împăratul Germaniei și cumnat nefericitului rege. Ion Zapolya, deși bănuit că ar fi uneltit împotriva lui Ludovic II, având totuși de partea lui pe cea mai mare parte din nobilii ungurii, se socotea sigur de isbândă. El fu încoronat rege al Ungariei la 11 Noemvrie, la Tokai [2]).

In același timp, Ferdinand, ginerele reginei mame Isabela, sprijinit și el de altă partida a nobililor unguri, fu ales rege la 17 Decemvrie la Poson [3]).

---

[1]) Hurm., II_3, p. 591.

[2]) *Ibidem*, p. 594; I. Kazy, *Ferdinandus Austr. et I. Zapolya*, p. 4; N. Isthvanfius, p. 132.

[3]) *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

Se găsea astfel în Ungaria, de data aceasta, un tron cu doi regi. Pentru ca el să rămâie unuia singur, urma să se dea lupta.

Zapolya, hotărît să-şi păstreze cu orice chip tronul, se pregătea să lupte atât împotriva lui Ferdinand cât şi a Turcilor. El reuşi să strângă în jurul lui, în acest scop, pe cei mai de seamă prinţi creştini din răsărit.

Principatele române, imediat după încoronarea lui Zapolya, s'au pus sub jurisdicţiunea ungară [1]). Radu dela Afumaţi, pentru a strânge cât mai mult legăturile cu el, îi trimise soli şi primi cu deosebită cinste pe trimisul ungur, Ion Zalanchi, făcându-l secretarul său [2]).

In Martie şi Iunie, Radu bine cu Ardealul, cumpără de acolo cupru, plumb şi trimise veşti despre mişcările Turcilor [3]). Domnii Moldovei, Ştefăniţă şi ceva mai târziu Petru Rareş, cari primeau necontenit misii dela ambii pretendenţi, aderară şi ei la această alianţă; apoi regele Poloniei şi însuşi ţarul Moscovei [4]).

In Iulie 1527, când omul Negru, din ţinutul Savei, ridicase din nou steagul luptelor împotriva Turcilor, lui Zapolya, ce avea să aibă comanda supremă, i se făgăduiau ajutoare din toate aceste părţi [5]).

La adunarea convocată de el la Buda ar fi luat parte pe lângă reprezentanţii ţărilor prietene şi cei ai domnului muntean [6]). De asemenea la botezul unui copil al lui Ion de Tallo, au fost de faţă pe lângă Unguri, Tătari, Români şi Poloni [7]).

Se formase astfel o alianţă puternică a celor mai de seamă principi creştini din răsărit, cu scopul de a ajuta pe Zapolya atât în lupta împotriva Turcilor, cât şi împotriva lui Ferdinand.

Forţele de care dispunea fostul voevod al Ardealului, în afară de ajutoarele primite dela domnii români, ar fi numărat 30.000 ostaşi [8]).

---

[1]) Hurm., II_3, p. 592; An. Bonfinius, *Rerum ungaricarum decades quator*, p. 755.

[2]) An. Veress, *op. c.*, pp. 143—144.

[3]) Quellen, II, p. 30; Hurm., XV, p. 297.

[4]) M. Sanudo, *op. c.*, XLV, c. c. 446 şi 547.

[5]) *Ibidem.*

[6]) *Ibidem* şi XLVI, c. 436.

[7]) *Ibidem.*

[8]) *Ibidem*, XLIII, cc. 89 şi 75.

www.dacoromanica.ro

Tratativele fiind astfel sfârșite și forțele adunate, se așteaptă numai lovitura.

In cele din urmă, însă, Zapolya socotind că lupta purtată pe două fronturi ar fi prea riscată, hotărî să părăsească politica provocătoare față de Turci și făcând pace cu ei, să rămâie cu un singur dușman: Ferdinand.

In acest scop fu trimis la Poartă Heronimus Lasky, să ducă sultanului din partea Ungurilor și a Românilor supunere și tribut.

Misiunea acestuia reuși. Turcii, primind noua plecare, făcură din Zapolya protejatul lor [1]).

In acest timp, Ferdinand, cel de al doilea pretendent la tronul Ungariei, hotărî să înceapă lupta pentru alungarea lui Zapolya din Buda. Având în fața sa un adversar destul de puternic, înainte de a-l ataca, socoti că e mai bine să încerce a-l despărți de aliații săi. Incepu astfel opera de izolare a dușmanului său. Prin Sigismund Sasul, un partizan al său din Ardeal, îndemnă pe Radu din Țara-Românească, să se ridice împotriva lui Zapolya. Incercarea lui, însă, căzând, Sigismund Sasul, drept răzbunare, prădă posesiunile ardelene ale domnului muntean [2]).

De asemenea intervenția lui Ferdinand pe lângă Ioan, țarul Moscovei, ca acesta să rupă legăturile cu Ungurii și cu Muntenii, aduse același rezultat negativ [3]).

Succes se pare că n'a avut decât în Moldova, unde veșnic schimbăciosul Ștefăniță, se dădu, către sfârșitul domniei de partea lui [4]). Către acest nou pas al său domnul moldovean a fost împins, de sigur, de atacul neașteptat din Țara-Românească a lui Radu dela Afumați.

Acesta, spre a răzbuna afrontul suferit la începutul anului, năvăli în Moldova, prădând-o. In privința atacului și despre întoarcerea victorioasă în țară a domnului muntean, vești fură duse și în Ardeal [5]). La rândul său, Ștefăniță, pentrucă Radu stricase pacea hotărîtă, lovi și el Țara Românească, trecând pe unde i-a plăcut [6]).

---

[1]) Hurm., I_1, pp. 38 și urm.
[2]) Hurm., XV, p. 291.
[3]) An. Veress; *op. c.*, p. 148.
[4]) Hurm., II_3, p. 628.
[5]) Hurm., XI, p. 854.
[6]) I. Bogdan, *Cronicile* etc., p. 203.

www.dacoromanica.ro

Curând însă, în Ianuarie 1527, el muri şi în scaunul Moldovei fu ridicat Petru Rareş, domn cu mari planuri, mare voinţă, dar fără noroc. Noul domn se declară, la început, partizan al lui Ferdinand, care îi făgădui posesiunea Ciceiului şi a Cetăţii de Baltă. In convorbirea pe care o avu în Februarie 1527, cu trimisul acestuia, Laurentius Misslinger, fu de părere că Ion Zapolya trebuie lovit cu toate forţele, deoarece ţine parte păgânilor [1]).

Peste toate acestea, izbânda trecu de partea lui Ferdinand. In 25 August 1527, acesta cuceri Buda, sdrobi apoi oastea lui Zapolya la Tokai şi îl sili să se refugieze în Ardeal. In anul următor, părăsit în bună parte de ai săi, Zapolya fu înfrânt din nou la Caşovia. In Martie, luă drumul pribegiei, căutând refugiu şi ajutor la vechiul său aliat, regele Poloniei.

In aceste împrejurări, domnul Ţării Româneşti, păstră simţul realităţii.

Deşi partizan silit al lui Zapolya, el nu se amestecă în luptă. Lui Stephanus Clyntschutz, trimisul lui Ferdinand, la fârşitul lui Noemvrie 1527, ca să-i anunţe lui Radu, scopul politicei creştine a suveranului său, de a elibera de sub Turci principatele române şi întreaga peninsulă balcanică, acesta îi răspunse, încărcându-l de daruri, că şi dorinţa lui este aceeaşi, dar nu poate face nimic deoarece e înconjurat de toate părţile de duşmani.

In Ardeal posesiunile i-au fost prădate, iar la Turci are ostatec pe unicul său fiu, ce trebue după moarte să-i urmeze la tron [2]).

Pentru acest răspuns şi pentru atitudinea lui Radu oarecum favorabilă lui Zapolya, se luară în Ardeal o serie de măsuri protivnice lui.

Posesiunile sale de acolo fură devastate din nou de Sigismund Sasul, partizanul lui Ferdinand, iar colonii de pe ele persecutaţi. Sibiul şi Braşovul opriră orice comerţ cu Ţara Românească şi ridicară, totodată, împotriva lui Radu un nou pretendent domnesc. Domnul muntean ameninţă atunci pe Ardeleni, înştiinţându-i că, pentru toate pagubele suferite va întrebuinţa represalii şi îi aviză că de se va întoarce Zapolya bine nu va fi de ei [3]).

Duşman lui Ferdinand şi prieten lui Zapolya, aceasta a fost politica lui Radu în prima parte a conflictului dintre aceşti doi.

[1]) An. Veress, *op. c.*, pp. 144 şi urm.
[2]) An. Veress, *op. c.*, p. 153.
[3]) *Ibidem*, p. 158; Hurm., XV, pp. 302—303.

www.dacoromanica.ro

Şi nu se putea să fie altfel, căci deşi Zapolya fusese bătut, avea însă sprijinul puternic al Turcilor, de care oricine trebuia să se teamă în acel timp. Dar pe cât de firească şi explicabilă pare atitudinea de acum a lui Radu, pe atât de greşită şi necugetată fu acea de mai târziu, când domnul muntean părăsind pe Zapolya şi dându-se de partea lui Ferdinand, tocmai când steaua acestuia începuse să apuie şi să se ridice cea a adversarului, îşi pierdu prin greşeala lui politică tronul şi vieaţa.

Mânat de prea mult sentiment, neţinând în deajuns seamă de realitatea istorică a timpului, căderea lui a fost fatală.

RADU DELA AFUMAŢI PARTIZAN AL LUI FERDINAND DE AUSTRIA. RĂSCOALA BOERILOR. MOARTEA LUI.

Infrânt şi alungat Zapolya se refugie în Polonia, la prietenul său politic Sigismund. Pentru a redobândi tronul pierdut, el se adresă vechilor săi aliaţi. Ştiind însă, că un ajutor eficace nu va putea obţine decât dela Turci, el trimise la Poartă încă din primele zile ale dezastrului, pe palatinul său Heronymus Laszki. Şi în Ianuarie, anul următor primi vestea cât se poate de îmbucurătoare că stăruinţele sale au reuşit complet. Heronymus Laszki îl anunţă, că va sosi în curând în Ardeal cu 8000 călări, cu sangiacul Nicopolei, şi fiul lui Radu, eliberat cu mare greutate dela Turci, că Ibrahim Paşa cu ienicerii se află pornit pe drum şi însuşi sultanul se pregăteşte să-i urmeze cu forţe considerabile Până şi Francisc I, regele Franţei şi Veneţia îi trimiseră bani şi îmbărbătări [1]).

Sprijinit de aceşti aliaţi puternici şi cu ajutorul în oaste primit dela Poloni, Zapolya porni spre Transilvania. La sfârşitul lui 1528, el se găsea la hotarele ei, la *Lippa*, unde primi în rândurile sale, puternice ajutoare turceşti şi ostaşi unguri fugiţi din tabăra lui Ferdinand, care nu-i mai plătea din lipsă de fonduri [2]).

Sorţii izbânzii părea astfel de partea lui, cu atât mai mult cu cât adversarul său Ferdinand, lipsit de bani şi părăsit de ai săi, se afla în plină derută. In Ardeal, lui Ferdinand îi rămăseseră credincioşi numai Saşii, Secuii şi o mică parte din Unguri, restul

[1]) An. Veress, *op. c.*, pp. 156—157.
[2]) M. Sanudo, *op. c.*, XLVI, c. 273.

www.dacoromanica.ro

Ungurilor şi Românii trecuseră de partea lui Zapolya. Petru Rareş sfârşi de asemenea prin a-l părăsi [1]).

Singur în Ţara Românească, Radu dela Afumaţi, îi rămase credincios până în ultima clipă. Văzându-şi fiul reîntors în ţară, el hotărî să rupă legăturile cu Turcii şi să treacă de partea creştinilor [2]).

Lipsit de simţ politic clar, domnul muntean nu-şi dădu seama de relele ce ar fi putut decurge din schimbarea lui de atitudine, mai ales acum, când Turcii, mai tari decât oricând, erau mai de temut. In Mai, banul Pârvu fu trimis la Braşov pentru cumpărături şi puţin mai târziu alţi soli munteni duceau lui Ferdinand cuvântul de prietenie şi credinţă al domnului lor [3]).

Răspunsul fu dat prin sosirea în Ţară a lui Andreas Mihalevitz [4]).

La Turci, însă, toate intervenţiile lui Ferdinand, spre a obţine buna lor voinţă au rămas zadarnice. Pe Hobordanus, trimisul austriac, venit la Poartă încărcat cu daruri spre a încerca o apropiere, l-au aruncat la închisoare, iar lui Ferdinand i-au trimis vorbă că deoarece nu-l recunosc rege al Ungariei, să se retragă în hotarele proprii [5]).

O ultimă încercare făcută prin Radu, pus să mijloacească pacea, avu acelaşi rezultat [6]). De ce se temea Ferdinand, nu-i era dat să scape. Sultanul însuşi porni împotriva lui şi după o scurtă expediţie întreaga situaţie fu complet răsturnată: Ferdinand fu bătut şi alungat, iar Zapolya, readus în Buda şi primit cu alaiu, reocupă tronul Ungariei [7]).

Numai atunci se văzu cât de greşit calculase Radu.

In timpul expediţiei, pe când Polonia şi întreg Ardealul trecuseră de partea Turcilor, el singur, lipsit de prevedere politică, susţinuse cauza pierdută a lui Ferdinand, trimiţându-i veşti despre mişcările Turcilor şi promiţându-i ajutoare [8]). Se aruncase astfel singur în vâltoare.

---

[1]) N. Iorga, *Istoria Ardealului*, I, pp. 135—136; Hurm., XV, p. 308.
[2]) An. Veress, *op. c.*, p. 169.
[3]) Hurm., XV, pp. 303—304.
[4]) An. Veress, *op. c.*, pp. 176 şi urm.
[5]) Hurm., XI, p. 5; N. Isthvanfius, *op. c.*, p. 155; Anton Gevây, *Legatio Ioannis Hobordanacz ad Soliman II.*
[6]) Hurm., XI, p. 5; II_1, p. 67.
[7]) N. Isthvanfius, *op. c.*, p. 156.
[8]) Hurm., XV, pp. 308—310.

www.dacoromanica.ro

Trecând de partea lui Ferdinand, tocmai când steaua acestuia începuse să apuie, Radu stârni împotriva sa pe toţi vecinii. In primul loc, Turcii hotărîră să sfârşească cu el. La Dunăre, reapăru Mehmed beg, vechiul său duşman. Stârnind din nou pretenţiunile la domnia Ţării-Româneşti şi alimentând nemulţumirile boierilor, el îi determină să se scoale împotriva domnului lor [1]).

In aceste uneltiri, fu amestecat şi Petru Rareş, domnul Moldovei [2]).

Către sfârşitul lui Decemvrie boierii nemulţumiţi, în frunte cu Drăgan postelnicul şi Neagoe dvornicul, hotărîră moartea lui Radu şi a fiului său, Vlad.

O adunare a lor se făcu în acest scop la Slatina. Radu simţind primejdia şi nefiind pregătit de rezistenţă se refugie, împreună cu fiul său peste Olt, sperând să găsească acolo ajutorul boierilor rămaşi credincioşi şi la nevoie drumul de trecere în Ardeal [3]).

Duşmanii, însă, îl urmăriră şi la 2 Ianuarie 1529, ajungându-l la Râmnicul-Vâlcei, îl făcură să cadă de moarte crudă. Pe dealul Cetăţuia, în interiorul bisericii sfinţii Arhangheli, el şi fiul său, Vlad, fură ucişi de cei doi şefi ai conspiraţiei. Capetele tatălui şi al fiului au fost trimise la Poartă, iar trupul lui Radu ridicat şi îngropat la 4 Ianuarie, la Curtea-de-Argeş. O lespede i s'a pus pe mormânt, în care s'a săpat chipul său de viteaz călare şi o inscripţie slavonă, ce aminteşte luptele numeroase purtate cu Turcii, rugând totodată pe trecători să nu-i strice locaşul de vecinică odihnă [4]).

Astfel pieri Radu dela Afumaţi. I-a fost dat acestui erou să sufere moarte de martir.

Intreaga lui domnie, afară de răstimpul cât fiul său se găsea ostatic la Turci, nu a fost decât o luptă continuă pentru a păstra neatârnarea ţării sale şi a apăra cauza creştină.

Din sbuciumul vieţii sale, din precipitarea evenimentelor deosebite, la care a luat parte, precum şi din sfârşitul lui atât de tragic, se desprinde ceva de epopee.

[1]) Fr. Schuller, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Sibenburgen*, pp. 628, 631, 642; An. Veress, *op. c.*, pp. 174—176; Hurm., XI, p. 851.

[2]) Fr. Schuller, *op. c.*, p, 643; N. Iorga, *Istoria Armatei românești*, I, p. 246.

[3]) *Magazin istoric*, IV, pp. 270—271; Const. Căp. Filipescu, *op. c.*, p. 50; D. Fotino, *Istoria generală a Daciei*, p. 49; Hurm., XI, p. 852.

[4]) *Ibidem* şi Fr. Schuller, *l. c.*, An. Veress, *l. c.*; Ursinus Vellius, *op. c.*, IV. p. 91; St. Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 52 şi *Doc. privitoare la Radu-dela-Afumați*, passim; Hurm., II_3, p. 645.

www.dacoromanica.ro

Prin atitudinea sa, Radu dela Afumaţi ocupă în istoria poporului nostru, un loc de cinste, alături de cei mai de seamă voevozi ai noştri.

Prin moartea lui, armata creştină numără un soldat devotat mai puţin, iar principatele noastre pierzând încă un viteaz, căzură din ce în ce mai mult sub stăpânirea turcească, de care nici ultimele sforţări ale lui Ioan-Vodă-cel-Cumplit în Moldova şi nici bravura lui Mihai Viteazul, în Ţara Românească, nu le-au putut scăpa.

* * *

După uciderea lui Radu dela Afumaţi, domn în Ţara Românească, fu ridicat de o parte din boieri, Basarab V [1]). Domnia acestui voevod, atât de puţin cunoscut istoriei noastre, fu de scurtă durată. In mai puţin de două luni, pieri ucis şi el, se pare, de aceeaşi partidă de boieri ce conspiraseră împotriva lui Radu dela Afumaţi. Vornicul Neagoe, unul din cei doi şefi ai conspiraţiei, cârmui ţara până la sosirea noului domn, Moise-Vodă, fiul lui Vladislav III [2]).

Acesta se afla la Constantinopol încă din 1525 şi aştepta prilejul să puie mâna pe tronul Ţării Româneşti.

In Martie 1529 sosi la Giurgiu, iar în Aprilie înaintă în ţară, purtând cu sine oardele tucesti ce ameninţau din nou Ardealul [3]).

---

[1]) I. Bogdan, *Documente şi regeste*, p. 273.

Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde, seria nouă, vol. 26, pp. 628, 637.

[2]) An. Veress, op. c. p. 187.

[3]) An. Veress, *l. c.*, Hurm., II$_3$, p. 633, XI, p. 852, Ur. Vellius, *l. c.;* I. Ursu, *Moise-Vodă*, An. Acad. XXXVI, sec. istorică, pp. 517 şi urm.

I. C. Filitti, *Banatul Olteniei şi Craioveşti*, p. 67; Const. C. Giurescu, *op. c.*, p. 154.

www.dacoromanica.ro

FAMILIA LUI RADU DELA AFUMAŢI

Radu dela Afumaţi a fost fiul lui Radu cel Mare, domn în Ţara Românească, între 1496—1508 şi al Doamnei Catalina [1]).

Această paternitate reiese atât din titulatura actelor sale domneşti, unde-şi spune « fiul marelui şi prea bunul Radului Voevod » [2]), cât şi din pomelnicele ulterioare. Astfel Radu Paisie, fiu şi acesta « al marelui şi prea bunului Radului Voevod », în hrisovul din 1537, când aminteşte de Radu dela Afumaţi, îl numeşte « frate » [3]).

In domnie, Radu dela Afumaţi îşi spune Radu-Vodă cel Nou, actele ulterioare îi dau numele de Radu-Vodă cel Tânăr, sau Viteaz [4]), pe când cronicile îl cunosc sub numele de Radu-Vodă dela Afumaţi [5]), după proprietatea lui, Afumaţi, din Ilfov [6]), unde i se păstrează tradiţia şi azi [7]).

---

[1]) Al. Lapedatu, *Politica lui Radu cel Mare* în « Omagiu » lui I. Bianu, 1914; G. D. Florescu, *Divanele domneşti în Muntenia în sec. XV*, fasc. II, 1929, pp. 5—6; St. Nicolaescu, *Doc. sl.-rom.*, p. 51.

[2]) *Arhivele Statului, Episc. mânăstirei Argeş*, p. 44, doc. 6; pachet 2 bis, doc. 3; pachet 12, doc. 1; Academia Română, doc. 51 c. VII. catalog 1912; St. Nicolaescu, *Documente cu privire la Radu dela Afumaţi*, p. 9.

[3]) St. Nicolaescu, *Doc. sl.-rom.*, p. 51; acelaşi, *Petru vodă cel-Tânăr şi Petru Vodă-Schiopul*, tabela.

[4]) *Ibidem* şi aceleaşi, *Convorbiri literare*, 1902, p. 1037, nota, şi *Revista pentru Istorie, Arheologie şi Filologie*, vol. X, 1909, pp. 81—85; *Cronicile, l. c.*

[5]) *Cronicile, l. c.*

[6]) G. D. Florescu, *Boierii Mărgineni din sec. XV şi XVI*, Văleni-de-Munte, 1930, p. 75.

[7]) Buletinul Monumentelor istorice. Ianuarie-Martie 1931, pp. 33 şi urm. Construcţiunile sunt ale stolnicului Constantin Cantacuzino. Ruinele din Afumaţi-Ilfov răspândite pe o râpă sunt socotite de localnici ca ramăşiţele vechii curţi domneşti a lui Radu. C. Alecsandrescu, *Dicţionar Geografic al judeţului Ilfov*, Bucureşti 1892, p. 14.

www.dacoromanica.ro

Data naşterii sale nu este cunoscută.

După indicaţiunile timpului, pare a cădea, după cum crede de altminteri şi d-l Stoica Nicolaescu, între 1490 şi 1496 [1]).

In pomelnicul dat mănăstirii Rusicul la 1496, Radu cel Mare pomeneşte numai pe Catalina, Doamna sa şi niciunul din numeroşii săi urmaşi [2]).

E greu de admis ca toţi aceştia, la această dată, să nu fi fost născuţi şi că Radu cel Mare să fi avut toţi cei opt copii ai săi în intervalul dela 1496—1508, când moare în plină maturitate.

E de sigur o omisiune, pe care şi celelalte date vin să o confirme. Radu dela Afumaţi, dacă nu este cel mai în vârstă dintre fiii lui Radu cel Mare, e printre cei dintâi. El apare, între ei, ca primul pretendest la domnie.

In 1522, când s'a urcat pe tron, era căsătorit şi avea copii.

In anii următori, fiul său Vlad, era ostatec la Poartă [3]) şi pe una din fete o peţi [4]). In 1529, când a căzut sub loviturile conspiratorilor, el trebue să fi atins vârsta de 35 ani.

Fraţi a avut pe: Bădica Radu, tăiat de Turci la 1524; Vlad Vintilă, domn din Noemvrie 1532 până la 11 Iunie 1535; Radu Paisie Călugărul, cu două domnii: Septemvrie—Noemvrie 1534, Iunie 1535—1545; Mircea Ciobanul, tot cu două domnii: 1545 1552 şi 1558—1559; Ilie Radu domn, în Noemvrie 1552—Mai 1553; Cârstea Vistierul şi Maican Spătarul, iar surori, pe Boba şi Cârstina [5]).

Această mare filiaţiune a dat naştere la o sumă de comentarii, în care afirmaţiunile stau încă pe puncte diferite.

Şt. D. Grecianu, în « Genealogii », II, pp. 398—403, dă pe Radu Paisie fiu al lui Dragomir Călugărul, iar pe Vlad Vintilă, al lui Bădica Radu, sau tot al lui Dragomir Călugărul [6]).

Actele citate de Grecianu sunt însă greşit cetite, încât afirmaţiunea nu se poate menţine.

---

[1]) St. Nicolaescu, *Doc. ist, privitoare la Radu-dela-Afumaţi*, p. 9.

[2]) Aceleaşi, *Doc. sl.-rom.*, p. 51.

[3]) Hurm., II_3, pp. 551 şi urm.; An. Veress, cp. c. pp. 156—157.

[4]) Gr. Tocilescu, 534 *Doc. sl.-rom.*, p. 300; Silviu Dragomir, *Documente nouă privitoare la relaţiile Ţ. R. cu Sibiul în sec. XV şi XVI*, pp. 61—63. Const. C. Giurescu, *op. c.*, p. 154, pune datarea actului ca incertă.

[5]) St. Nicolaescu, pp. şi *l. c.*

[6]) St. D. Grecianu, *l. c.*

www.dacoromanica.ro

De asemenea nu se confirmă nici afirmaţiunea lui Nicolae Olahul că Radu Paisie, ar fi fost vărul său şi fiul lui Stanciu, ucis de Vlad Dracul [1]). Atât Radu Paisie cât şi Vlad Vintilă, apar în actele timpului ca fii «ai marelui şi prea bunului Radului Voevod» [2]).

De nicăiri nu se vede tendinţa lor de uzurpare.

Despre Radu Ilie, în articolul publicat în «Literatură şi artă română», anul VII, 1904, p. 453, cu titlul «Cine este Radu-Vodă Iliaş?», Elie Nicolescu, afirmă că acest voevod ar fi fost fiul lui Radu Paisie.

Filiaţiunea aceasta a trecut apoi la I. C. Filitti, în «Banatul Olteniei şi Craioveşti», p. 90 şi la G. D. Florescu, în «Boierii Mărgineni din secolul XV şi XVI», p. 74. Ea este greşită. Nota pe care Elie Nicolescu şi-a sprijinit afirmaţiunea, a schimbat titulatura lui Radu Ilie, din documentul dat de el mănăstirii Argeş, în 20 Martie 1553. Astfel în notă, la Elie Nicolescu, părinte al lui Radu Ilie, este pomenit «repauzatul Radu-Vodă Călugărul», pe când în documentul citat, Radu Ilie îşi spune «fiul marelui şi prea bunului Radului Voevod», pomenind mai departe părinţi ai săi în sensul de rude pe «răposatul Radul-Vodă şi Radu Vodă Călugărul» [3]).

Doisprezece ani înainte, în Martie 1541, Radu Paisie, fiu şi el «al marelui şi prea bunului Radului Voevod», dând carte cu acelaşi cuprins mănăstirii Argeş, aminteşte şi el aceiaşi «părinţi ai săi», anume:

«Răposatul Radu Voevod şi Radu Voevod Călugărul ajişderea» [4]). Identitatea paternităţii lui Radu Paisie, cu a lui Radu Iliaş, apare astfel evidentă.

De asemeni, în actele timpului, fii lui Radu Paisie sunt menţionaţi: Marco, Vlad şi Pătraşcu. Ilie nicăiri şi nici pomelnicele lui Radu Paisie nu-l amintesc, încât înrudirea între Radu Paisie şi

---

[1]) St. Bezdechi, *Familia lui Nicolae Olahul în anuarul Institutului de istorie naţională din Cluj*, V, pp. 63—68.

[2]) St. Nicolaescu, *Domnia lui Vlad Ventilă Vodă dela Slatina, Craiova, 1936*; acelaşi, *Doc. sl.-rom.* p. 65; I. C. Filitti, *Banatul Olteniei şi Craioveştii*, pp. 69—70.

[3]) St. Nicolaescu, *Doc. sl.-rom.*, p. 267.

[4]) *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

Radu Iliaş nu este arătată a fi decât acea dela frate la frate şi nu dela tată la fiu [1]).

Din datele cunoscute, corect cercetate, aici, pare, a se opri discuţiunile asupra acestor descendenţi ai lui Radu cel Mare.

Domnul muntean a avut soţie pe doamna Catalina, a cărei descendenţă nu este cunoscută. In pomelnicul dela Govora din sec. XVIII sunt pomeniţi ca fii ai lui Radu şi Catalinei numai: Radu (Călugărul), Mircea (Ciobanul) şi Vlad (Vintilă) [2]). La aceştia se mai adugă: Radu dela Afumaţi, numit de Radu Paisie în hrisovul dela 1537 « frate », calificaţie pe care nu-o dă lui Bădica, când aminteşte de el [3]), apoi boierii Cârstea Vistierul şi Maican Spatarul, pomeniţi fraţi ai lui Radu dela Afumaţi, într'un hrisov al lui Mihnea Turcitul, din 4 Iunie 1588.

Se poate trece deci pe lista fraţilor buni, fii lui Radu cel Mare şi ai Catalinei: Radu dela Afumaţi, Vlad Vintilă, Radu Paisiee, Mircea Ciobanul, Cârstea Vistierul, Maican Spătarul; şi fiice: Boba şi Cârstina [4]).

In ce priveşte pe Bădica Radu, el neîndoielnic a fost « adevărat fecior de domn, al lui Radu Voevod cel Bătrân, fiul Călugărului » [5]).

Ceilalţi fraţi, însă nu-l recunosc de frate bun, iar cronicile îl fac « văr premare » cu Neagoe [6]), în divanul căruia se şi întâlneşte ca postelnic, dela 1517 la 1520, apoi comis [7]). După toate indicaţiunile, el e fiul natural al lui Radu cel Mare, născut înainte de 1496 din mamă rudă cu Craioveştii [8]).

---

[1]) *Ibidem*, p. 65.; St. Nicolaescu, *Domnia lui Radu-Paisie*, Craiova, 1938, p. 7.

[2]) Acelaşi, p. 237; Ac. Rom. Ms. 257.

[3]) I. C. Filitti, *op. c.* p. 56; St. Nicolaescu, *op. c.*, p. 51. După Const. C. Giurescu, *op. c.*, pp. 149, 154, ambii fii neligitimi ai lui Radu-cel-Mare.

[4]) St. Nicolaescu, *Rev. România Nouă*, anul I, 1907—8, pp. 389—393. şi Radu Voevod dela Afumaţi în «Rev. pentru Ist., Arh. şi Fil. », vol. X, 1909, pp. 81—95; *Domnia lui Vlad Ventilă Vodă*, p. 25.

[5]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 168.

[6]) *Mag. ist.*, IV, p. 268; Const. Căp. Filipescu, ed. Iorga, pp. 42—43.

[7]) Hurm., II_3, p. 337; *Cronicile*, *l. c.*

[8]) I. C. Filitti, *op. c.*, pp. 55—57.

www.dacoromanica.ro

Radu dela Afumaţi, a fost căsătorit de două ori. Intâia oară cu Voica, fiica vornicului Vlaicu, a doua oară cu Ruxandra, fata mai mică a lui Neagoe Basarab [1]).

Despre Voica, soţia dintâi a lui, se cunosc date puţine.

In Aprilie 1325, ea se afla cu domnul şi oştirea în refugiu la Braşov [2]). La sfârşitul lui 1525, moare de apoplexie [3]).

Din această căsătorie, Radu dela Afumaţi, a avut trei copii: un băiat, Vlad, şi două fete, Anca şi Neacşa [4]). Vlad pare să fi fost cel mai mare. In 1526, în timpul luptei dela Mohacs, el era ţinut ostatec la Poartă, pentru ca domnul muntean să nu treacă de partea adversă [5]).

La începutul anului 1528, sultanul îi îngădui să se întoarcă în ţară. La 2 Ianuarie, anul următor, este ucis împreună că tatăl său de conspiratori, la Râmnicul-Vâlcea.

Anca a fost căsătorită cu Udrişte din Mărgineni, fiul lui Stoian şi nepotul lui Drăghici Vintilescu.

Soţul ei, ce mai fusese odată căsătorit, a avut o bogată carieră politică. Stolnic la 1530, vel paharnic dela 1530—1533, vel vistier dela 1533—1544 şi biv vel vistier dela 1544—1548. Ei au avut trei copii: un băiat numit tot Udrişte, o fată Elina şi al treilea ne bine cunoscut [6]).

Udrişte II, nepotul direct al lui Radu dela Afumaţi, a fost în 1570 postelnic, apoi ban la Mărgineni, între 1581—1588. Căsătorit cu Oprişa, a avut trei fete: Anca, Elina şi a treia puţin cunoscută.

Anca a luat de soţ pe Filip vel armaş în 1588; Elina pe Şerban din Coiani, paharnic şi apoi domn al Ţării Româneşti, între 1602 şi 1610, cu numele de Şerban Radu; cea de a treia, al cărei nume

---

[1]) St. Nicolaescu, *Convorbiri literare*, 1902, p. 1037, nota, acelaşi, *Doc. ist.* cu privire la Radu-dela-Afumaţi, p. 6; G. D. Florescu, *Boerii Mărgineni*, p. 76; An. Veress, *op. c.*, p. 137; Hurm., II_3, pp. 523—524; I. Bogdan, *op. c.*, p. 284. Şt. Grecianu, *op. c.*, p. 369.

[2]) Quellen, I, p. 424.

[3]) An Veress, *op. c.*, p. 137.

[4]) G. Florescu, *l. c.*

[5]) An. Veress, *op. c.*, pp. 156—157.

[6]) G. D. Florescu, *op. c.*, pp. 64 şi urm.; I. Bogdan, *op. c.*, p. 302; I. C. Filitti, *op. c.*, pp. 85, 88—89.

www.dacoromanica.ro

nu se cunoaşte, a luat pe Miroslav din Râfov, vel logofăt între 1577—1589, vel logofăt la 1595 şi biv vel logofăt în 1606 [1]).

Niciuna nu a lăsat urmaşi.

Elina, nepoata lui Radu dela Afumaţi, fica Ancăi şi a lui Udrişte, s'a căsătorit cu Ivaşco din Goleşti, ce a ocupat de asemeni numeroase boierii [1]): stolnic între 1568-1570, vel logofăt 1570-1575, vel vornic 1575—1578, 1580, 1582—1584. Au avut doi fii: pe Vlad paharnic la 1587, mort fără urmaşi şi Tudoran sluger, al cărui fiu Stoica se stinge la 1620, tot fără urmaşi [3]).

Spiţa genealogică a lui Radu dela Afumaţi dispare la începutul secolului al XVII-lea.

[1]) G. D. Florescu, *op. c.*, pp. 76, 80 şi urm.
[2]) *Ibidem* şi tabela, p. 95.
[3]) *Ibidem* şi pp. 83, 95.

www.dacoromanica.ro

BOIERII DIVANIŢI AI LUI RADU DELA AFUMAŢI

Cel dintâi hrisov cunoscut dela Radu dela Afumaţi e din 3 Februarie 1522, dat în Târgovişte mănăstirii Argeş pentru moşia Drăgoteşti. In el se aduce mărturiile urmăritorilor boieri divaniţi: Harvat logofăt, Pârvul velichi ban Krailevschi, Udrea bioşe dvornic, Radul dvornic, Oancea vistier, Neagoe spătar, Drăghici paharnic, Dicul comis, Şerban stolnic, Neagoe şi Stanciu veliţi postelnici [1]).

Divanul astfel alcătuit al domnului muntean cuprindea cei mai de seamă boieri ai ţării. In fruntea lui găsim nu pe banul Craiovei, cum era obiceiul dela o vreme, ci un alt boier, Harvat logofătul. Personalitatea acestui boier, prin meritele sale şi credinţa sa faţă de domn, se impusese faţă de toţi ceilalţi.

Cariera de boier a lui Harvat începe la 1508, fiind vel spătar în divanul lui Mihnea. In 1509, şi 1510, în divanul lui Vlăduţ e vel spătar; în 1511, în acelaşi divan vel vistier, demnitate pe care o păstrează şi în 1512 şi 1513 sub Neagoe, deşi la 1512 ocupase locul de vel logofăt [2]). După moartea acestui domn, la sfârşitul lui Septemvrie 1522, el e pribeag la Braşov, unde rămâne până la începutul anului următor [3]), când trecu apoi în ţară, în tabăra lui Radu dela Afumaţi. In luptele, care au urmat, el luă parte efectivă şi însoţi pe domnul său, peste tot, în retragerea din Ardeal. In vara lui 1523, aflându-se aici, fu dăruit, împreună cu Pârvul banul şi Oancea vistierul, de către Ludovic II, regele Ungariei,

---

[1]) Arh. St., *Episcop. mânăstirei Argeş*, pac. 44, doc. 6.

[2]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 298; St. Nicolaescu, *op. c.*, p. 37; St. Grecianu, *Genealogii*, II, pp. 303—304; Arh. St., *Documente ale Mitropoliei Buc.*, 157, doc. 9; *Mânăstirea Bistriţa*, pac. 1, doc. 3—4; *Mânăstirea Tismana*, pac. 82, doc. 2; *Mănăstirea Cozia*, pac. 31, doc. 1; *Episc. Buzău*, pac. 54, doc. 1; *Mânăstirea Nucet*, pac. 2, doc. 4; *Mânăstirea Snagov*, pac. 31, doc. 1.

[3]) Şt. Grecianu, *op. c.*, II, p. 304.

www.dacoromanica.ro

pentru buna credinţă şi faptele strălucite în luptele cu Turcii, cu ţinutul Aldyodului din comitatul Huniade, cu toate dependenţele *de jure et ab antiquo*, spre a le fi de folosinţă [1]). Numele lui apoi dispare. După toată probabilitatea, el este acel boier Harvat, pomenit de pomelnicul dela Govora, că a căzut, în acea vreme, împreună cu boierii Oancea şi Dicul, în luptele date cu « Agarienii » [2]).

In Martie 1525, Zorja, văduva lui, se duse împreună cu Alexandru, fiul său, în Ardeal, să reguleze drepturile de posesiune asupra Aldyodului, moştenit dela el [3]). Origina lui Harvat este olteană. El face parte din şirul boierilor de seamă din această parte a ţării. A zidit din temelie şi a înzestrat mănăstirea Motru, dela vărsarea râului, cu acelaşi nume, în Jiu [4]).

A fost căsătorit cu Zorja [5]) şi a avut cinci copii: trei băieţi, Barbu mort la 1526 [6]), fără urmaşi, Moţea mort şi el fără urmaşi şi Alexandru cu descendenţi ce s'au stins la sfârşitul secolului al XVI-lea [7]); şi două fete, Neacşa şi Mara.

Neacşa a fost căsătorită de două ori. Intâia oară cu Dobrovoe pârcălabul Branului, mort la 1518, şi a doua oară cu Peia portar între 1525—1527 [8]). Din a doua căsătorie a avut fiică pe Calea din Brâncoveni, măritată cu Datco, vel postelnic în 1537 şi apoi vel armaş în 1543. Aceştia, neavând copii, au adoptat pe fiii Craiovescului Vlăsan din Caracal, cărora le-au lăsat moşia Brâncoveni şi şi-au zis apoi Brâncoveni [9]). A doua fată a lui Harvat, Mara, a fost căsătorită cu Toma banul, ctitorul schitului Verbila din Prahova, unde s'a îngropat la 1536 [10]). Aceştia au avut urmaşi pe Stanciu vel vistier, mort la 1541, Barbu vornicul a cărui fiică Caplea

---

[1]) An. Veress, *o. c.*, p. 127.

[2]) St. Nicolaescu, *op. c.*, p. 133.

[3]) An. Veress, *op. c.*, p. 133.

[4]) St. Nicolaescu, *l. c.*; T. G. Bulat, *Din domnia Voevodului Neagoe IV Basarab*, p. 79 şi I. C. Filitti, *op. c.*, p. 39, nota 286 şi tabela dela p. 40.

[5]) An. Veress, *l. c.*

[6]) Gr. Lahovari, *Obiceiul pământului, 1892*, pp. 14—15.

[7]) St. Nicolaescu, *l. c.*

[8]) St. Grecianu, *op. c.*, pp. 303 şi urm.; Năsturel, în *Rev. pentru Ist. Arh. şi Fil.*, XIV, p. 92; N. Iorga, *St. şi doc.*, V, p. 170.

[9]) Aceeaşi şi I. C. Filotti, pp. 39—44.

[10]) Toate datele şi amănuntele la I. C. Filitti p. 39, nota 287 şi tabloul dela p. 40.

www.dacoromanica.ro

s'a căsătorit cu Tatul logăfotul din 1574 și pe Stănilă, vornic la 1535, căsătorit cu Neacșa și mort fără urmași [1]).

Al doilea boier pomenit în divanul din 3 Februarie 1522, e **Pârvul** banul Craiovei [2]). El face parte din șirul marilor boieri craiovești. Este nepotul lui Neagoe, întemeietorul acestei partide boierești și fiul vornicului Pârvu, mort la 1512 și înmormântat la Snagov. Își începe cariera boierească târziu [3]). După moartea fratelui său mai mare Preda, apărătorul lui Teodosie, socotind pierdută partida acestuia, Pârvul trecu în tabăra lui Radu dela Afumați. Luă parte la luptele pentru domnie și îl însoți apoi în retragerea din Ardeal. In vara anului 1523, aflându-se aici, fu dăruit împreună cu Harvat logofătul și Oancea vistierul de către regele Ungariei Ludovic al II-lea, pentru faptele sale de seamă, cu ținutul Aldyodului [4]). Ambițios și nestatornic, îndemnat probabil și de ai săi, el trecu curând de partea lui Vladislav al III-lea. In Iulie 1523, el ocupă în divanul acestui nou pretendent locul întâiu ca ban al Craiovei [5]). Curând însă lucrurile luară o întorsătură neașteptată. Vladislav al III-lea, înțeles cu Turcii, începu împotriva boierilor de seamă ai țării o prigoană ne mai pomenită, ucizând pe unii, iar pe alții scoțându-i din dregătorii. In Octomvrie izbucni răscoala celor nemulțumiți, în frunte cu puternica partidă a Craioveștilor. Vladislav al III-lea, fu silit să se retragă peste Dunăre, iar în scaunul domnesc fu ridicat, noul susținut al lor, Bădica Radu.

Cât privește pe Radu dela Afumați, el se afla refugiat în Ardeal, pregătindu-se să intre în țară. Pârvuleștii, luară o atitudine fățișă împotriva lui. Totul fu de scurtă durată. Bădica Radu, căzu ucis de Turci. Radu dela Afumați trecu în țară, în Ianuarie 1524 [6]) Pârvul banul figurează, în aceeași lună, ca ban în divanul său [7]). In Martie Vladislav al III-lea, veni din nou cu ajutor turcesc. Radu dela Afumați fiind silit să se refugieze din nou în

---

[1]) *Ibidem.*

[2]) Arh. St., *Episcop. mănăstirii Argeș*, pachet. 41, doc. 6.

[3]) Șt. Grecianu, *Șirul Voevozilor*, pp. 62, 67, 71, 72, 75; Al. Ștefulescu, *Doc. slav.-rom.*, p. 91.

[4]) An. Veress, *op. c.*, p. 127.

[5]) Arh. St., *Doc.* 146, anul 7031.

[6]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 170.

[7]) Arh. St., *Mânăstirea Glavacioc*, pach. 4, doc. 8.

www.dacoromanica.ro

Ardeal, Pârvul banul îl părăseşte iarăşi trecând de partea noului domn. Se repetă însă acelaşi lucru din anul trecut. Vladislav al III-lea începu iarăşi prigoana împotriva boierilor. Lui Pârvu îi luă bănia, spre a o da lui Tatul, iar pe el îl făcu postelnic sub motiv că doreşte să-l aibă lângă dânsul la sfat. Acesta fu semnalul unei noui răscoale. Vladislav al III-lea fu din nou alungat [1]), iar Pârvuleştii trecură definitiv de partea lui Radu dela Afumaţi [2]). Banului Pârvu îi fu dat să prindă în anul 1525 pe Vladislav al III-lea, să-i taie capul şi trupul să-l aducă înaintea lui Radu dela Afumaţi [3]). In anii următori, Pârvul este mare ban de Craiova al acestui domn. Demnitatea şi-o păstrează şi sub Moise-Vodă, când este pomenit pentru ultima oară în hrisovul din 12 Mai 1529, dat de acest domn mănăstirii Bistriţa. In cursul acestei luni el moare şi fu îngropat în mitropolia din Târgovişte. Ulterior, piatra depe mormânt fu dusă la mănăstirea Bistriţa, ctitoria neamului său [4]). Cu un an înainte de a muri, el îşi făcuse testamentul [5]). Fiul său Barbu al II-lea Craiovescu, ocupă bănia în Iulie 1529. In 13 Februarie 1530, luă în căsătorie pe sora lui Moise-Vodă [6]). In lupta din August acest an, dată cu Vlad Inecatul, noul susţinut al Turcilor, el moare alături de domnul său [7]). Alt fiu al banului Pârvu a fost Drăghici, postelnic şi el la 1530 în divanul lui Moise-Vodă [8]).

Al treilea boier din divanul lui Radu dela Afumaţi din 3 Februarie 1522 este **Udrea** fost dvornic. Datele referitoare la el sunt puţine. In anul 1520 şi 1521, ocupă locul de mare dvornic în di-

---

[1]) *Mag. Ist.*, IV, p. 270; Căpit. Const. Filipescu, *op. cit.*, p. 46; Hurm., p. 848; N. Iorga, *St. şi. Doc*, 3—4, p. XLVIII.

[2]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa de dincoace de Milea*, pach. 41, doc. 1, pach. 24, doc. 25; *Episcop. Râmnic*, pach. 71, doc. 1; *Episcop. Mânăstirii Argeş*, pach. 2 bis, doc. 9, pach. 12, doc. 1; *Mânăstirea Govora*, pach. 9, doc. 2; cond. mănăstirii Bistriţa, II, p. 283.

[3]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 270; St. Nicolaescu, *op. c.*, p. 38, Gr. Tocilescu, 534, doc. *sl.-rom.*, p. 290.

[4]) Al. Odobescu, *Rev. Rom.*, I, pp. 729—730; N. Iorga, *Inscripţii*, II, p. 196; Arh. St., *Cond. Mânăstirii Bistriţa*, II, p. 740, îl pomeneşte la 12 Mai 1529.

[5]) General P. Vasiliu Năsturel, *Radu Şerban Basarab şi Matei Basarab, în « Literatură şi artă română »*, IX, 1903, pp. 467—468.

[6]) Hurm., 113, p. 654.

[7]) N. Iorga, *St. şi Doc*, III, p. 11; Şt. Grecianu, *Genealogii*, II, p. 268.

[8]) I. C. Filitti, *op. c.*, p. 30.

www.dacoromanica.ro

vanul lui Neagoe Basarab [1]). Apare în tabăra lui Radu dela Afumaţi numai pentru scurtă vreme, căci în 1523, i se pierde urma. Pomelnicul mănăstirii Govora îl trece în şirul boierilor căzuţi în acest timp în luptele cu «Agarienii» [2]). Locul ocupat de dânsul între ceilalţi boieri, după Harvat logofătul şi Pârvul banul, arată că a fost boier de seamă.

Al patrulea boier **Radu** dvornicul, de asemeni, nu se poate preciza cine a fost. Afirmaţiunea că el ar fi fost unul din fraţii craioveşti nu se sprijină pe nimic cert. Radu postelnicul, fiul lui Neagoe dela Craiova, murise în timpul lui Radu cel Mare. Ar putea fi identificat cu Radu spătarul din divanurile lui Neagoe Basarab, din 1513, 1517, 1519 şi începutul lui 1520 [3]), restul anului, spătar fiind Hamza, sau locul lăsat liber [4]). Sub Teodosie, el ajunge dvornic şi trimis să păzească la Târgovişte scaunul domnesc [5]). La începutul anului următor, nimic nu l-a putut opri să treacă împreună cu ceilalţi boieri de partea lui Radu dela Afumaţi, şi să-şi menţie locul de dvornic în divanul acestuia [6]). In 1523, el încetează a mai fi amintit. Cât despre logofătul Radul ot Maţilov din Buiceşti, a cărui carieră de boier începe acum, el este altul [7]).

Despre **Oancea** vistierul din Februarie 1522, datele iarăşi sunt reduse. La 1499, în timpul lui Radu cel Mare este pomenit un gramatic Oancea [8]), la 1512, în timpul lui Neagoe Basarab un pârcălab poartă acelaşi nume [9]). Firul legăturii între ei şi Oancea vistierul lui Radu dela Afumaţi, nu poate fi urmărit. Viteaz şi devotat domnului, el îl însoţeşte în lupte şi, apoi în retragerea din Ardeal, unde împreună cu Harvat logofătul şi Pârvul banul

---

[1]) Şt. Grecianu, *Şirul Voevozilor cu divane şi note*, pp. 57, 60, 61; Al. Ştefulescu, *op. c.*, pp. 82—83; Arh. St., *Mânăstirea Snagov*, pach. 44, doc. 6.

[2]) Şt. Grecianu, *op. c.*, p. 63; St. Nicolaescu, *op. c.*, p. 37.

[3]) Al. Ştefulescu, *op. c.*, pp. 77—79; St. Grecianu, *op. c.*, p. 55; Arh. St., *Schitul Seaca, metoh al Mânăstirii Cozia*, pach. 2, doc. 2; *Episcop. Buzău, pach.* 59, doc. 1; *Mânăstirea Bistriţa*, pach. 1, doc. 4.

[4]) Arh. St., *Mânăstirea Nucet*, pach. 4, doc. 4; *Mânăstirea Snagov*, pach. 31, doc. I.

[5]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 161.

[6]) Arh. St., *Episcop. Mânăstirii Argeş*, pach. 44, doc. 6.

[7]) Gr. Tocilescu, 534, doc. *sl.-rom.*, pp. 283—284.

[8]) G. D. Florescu, *Divanurile domneşti din Munteanu în sec. XV şi XVI*, pp. 20—22; I. Bogdan, *op. c.*, p. 258.

[9]) Şt. Grecianu, *Genealogii*, II, p. 268.

www.dacoromanica.ro

este dăruit de către Ludovic II cu ţinutul Aldyodului [1]). Din 1523, el nu mai este amintit. Pomelnicul din Govora spune că ar fi căzut în acest timp, în luptele cu « Agarienii » [2]).

Neagoe spătarul din hrisovul citat are o lungă carieră boierească. Stratornic în 1517 şi mare postelnic în 1519—1521 [3]). Mare spătar în primul divan al lui Radu dela Afumaţi, ajunge mare vistier la 1524 [4]). Trece în 1525 de partea lui Vladislav III, în divanul căruia la 30 Mai, acest an, e mare comis [5]). Revine apoi în tabăra lui Radu dela Afumaţi, în 1526 fiind mare vistier [6]), iar în 1527 mare dvornic [7]). La sfârşitul acestui an până în Octomvrie 1528 lipseşte din divan, locul de mare dvornic fiind ocupat de boierul Manea [8]). Care este cauza acestei lipse? Poate disgraţia domnului, căci mai târziu urzeşte complotul împreună cu ceilalţi boieri. După uciderea lui Radu dela Afumaţi, Neagoe, păru a dispune un moment de situaţia din ţară [9]). Curând însă el trecu de partea noului susţinut al Turcilor, Moise-Vodă, în divanul căruia îşi păstră locul de mare dvornic [10]).

In August 1529, el fu trimis de noul domn împreună cu Drăgan postelnicul să comande oştile româneşti în luptele dela Vinţul şi Vurperul [11]); iar în Noemvrie acelaşi an să asedieze Branul [12]).

Dela această dată, urma lui se pierde, mare dvornic în 1530 fiind boierul Şerban [13]). Fie în luptele date pentru Moise-Vodă, fie de vârstă, el sfârşi agitata-i vieaţă. Fiu al lui Socol şi nepot

---

[1]) An. Veress, *op. c.*, p. 127 şi urm.

[2]) St. Nicolaescu, *op. c.*, p. 37.

[3]) I. Bogdan, *op. c.*, p. 297.

[4]) Arh. St., *Mânăstirea Glavacioc*, pach., doc. 3.

[5]) Arh. St., *Condica Mânăstirii Tismana*, p. 320.

[6]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa de dincoace de Milea*, pach. 41, doc. 1; *Mânăstirea Tismana l. c., condica Mânăstirii Bistriţa*, II, p. 383; *Mânăstirea Bistriţa*, pach. 24, doc. 25; *Episcop. Râmnic*, pach. 71, doc. 1; *Episcop. Argeş*, pach. 2 bis, doc. 3.

[7]) N. Iorga, *Ist. Arm. Rom.*, I, p. 122; An. Veress, *op. c.*, pp. 126, 133, 134, 136, 139—140.

[8]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa*, pach. 24, doc. 6 *şi condica Mânăstirii Bistriţa*, I, p. 9.

[9]) I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 67 şi nota 520.

[10]) Arh. St., *Condica mânăstirii Bistriţa*, II, p. 740.

[11]) Hurm., XI, p. 853.

[12]) An. Veress, *op. c.*, p. 293; I. C. Filitti, *op. c.*, p. 68.

[13]) Arh. St., *Mânăstirea Govora*, pach. 30, netrebnice doc. 1.

www.dacoromanica.ro

al lui Chircă [1]), Neagoe a ţinut în căsătorie pe Caplea, nepoata de fiică a lui Vlad Călugărul [2]). Fiul lor Teodosie a fost mare ban a lui Mircea Ciobanul la 1546. Răzvrătindu-se cu mai mulţi boieri împotriva domnului, a fost tăiat de către acesta la Periş [3]).

Drăghici paharnicul din hrisovul amintit a lui Radu dela Afumaţi a avut o lungă şi frumoasă carieră de boier. Menţionat pentru întâia oară paharnic în divanul lui Neagoe Basarab din 26 Mai 1512, îşi păstrează locul tot restul domniei acestui voevod până la 1521 [4]). Paharnic este şi în divanul lui Radu dela Afumaţi din 3 Februarie 1522 [5]). In anul următor, în cursul luptelor dintre Radu dela Afumaţi şi Vladislav al III-lea, participarea lui lipseşte, paharnic fiind acum la ambii domni, după şansă, boierul Dragomir [6]). Apare din nou în divanul lui Radu dela Afumaţi din 7 Ianuarie 1524, ca biv vel dvornic [7]). In anii următori e vel dvornic şi la sfârşitul anului 1526, iarăşi biv vel dvornic [8]). In 1527, nu e menţionat, dvornic fiind acum Neagoe. Reapare ca biv vel dvornic în 1528 [9]). Sub Moise-Vodă, la 12 Mai 1529, stă în fruntea divanului ca biv vel dvornic [10]), păstrând locul şi sub domnii următori Vlad Inecatul [11]) şi Vlad Vintilă [12]). In domnia de a doua a lui Vlad Vintilă, din 1 Septemvrie 1534, până la

---

[1]) G. D. Florescu, *Boerii Mărginenii* p. 36; St. Nicolaescu, *op. c.*, p. 6.

[2]) I. C. Filitti, *op. c.*, p. 67, nota 520.

[3]) *Ibidem* şi p. 89.

[4]) G. D. Florescu, *op. c.*, p. 42; Al. Ştefulescu, *op. c.*, p. 78 şi urm.; Şt. Grecianu, *Şirul Voevozilor cu divane şi note*, pp. 58 şi urm.; Arh. St., *Mânăstirea Cozia*, pach., 31, doc. 1 şi pach. 2, doc. 2; *Episc. Buzău*, pach. 59, doc. 1; *Mânăstirea Nucet*, pach. 2, doc. 4; *Mânăstirea Bistriţa*, pach. 1, doc. 4; *Mânăstirea Snagov*, pach. 31, doc. 1.

[5]) Arh. St., *Episc. Mânăstirea Argeş.* pach. 44, doc. 6.

[6]) Arh. St., Nr. 146, anul 7031.

[7]) Arh. St., *Mânăstirea Gladacioc de dincoace de Milea*, pach. 41, doc. 1, *Cond. Mânăstirii Bistriţa*, II, p. 383; *Mânăstirea Tismana*, pach. 24, doc. 25; *Episc. Râmnic*, pach. 71, doc. 1; *Episc. Argeş.* pach. 2 bis, doc. 3.

[8]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa de dincoace de Milea*, pach. 41, doc. 1; *Cond. Mânăstirei Bistriţa*, II, p. 383; *Mânăstirea Tismana*, pach. 71 doc. 1; *Episc. Argeş*, pach. 2 bis, doc. 3.

[9]) Arh. St., *Episc. Argeş*, pach. doc. 1; *Mănăstirea Govora*, pach. 9, doc. 2.

[10]) Arh. St., *Mânăstirea Tismana şi Cond. Mânăstirii Tismana*, I, p. 62; I. C. Filitti, *Arh. Gh. Gr. Canıacuzino*, p. 16; *Cond. Mânăstirii Bistriţa*, II, p. 740.

[11]) Arh. St., *Mânăstirea Govora*, pach. 30, netrebnice, doc. 1.

[12]) Al. Ştefulescu, *op. c.* p. 98.

www.dacoromanica.ro

1 Ianuarie 1535, ocupă primul loc în divan, dar e pârcălab [1]). Sub Radu Paisie, revine la postul de vel dvornic şi face parte din boierii de frunte ai acestui domn. Din 1537 numele lui nu se mai întâlneşte [2]). Astfel se sfârşi cariera frumoasă a acestui boier. A fost fiul lui Vintilă, logofătul din Floreşti şi frate cu Velica, soţia lui Radu postelnicu Craiovescul [3]). A avut de soţie pe Stanca, fata jupânului Stroe Boghianu [4]). Fiul lor, Stroe, ajuns ban al Craiovei, a căzut în luptele din vremea lui Paisie la 1544 [5]).

Carieră bogată şi cunoscută de boier este acea a marelui stolnic **Şerban** din hrisovul amintit. Partizan la început al lui Radu dela Afumaţi, el îl părăseşte ca să treacă de partea lui Vladislav al III-lea, ocupând în divanul acestuia aceeaşi demnitate [6]). In Ianuarie 1524 revine în tabăra lui Radu dela Afumaţi, reluându-şi locul de mare postelnic, şi-l păstrează în tot cursul domniei acestui voevod [7]). Sub Moise-Vodă nu este menţionat.

In primul divan a lui Vlad Inecatul din 13 Iunie 1530, este mare dvornic la fel şi sub Vlad Vintilă. In 1535, Radu Paisie îl face mare ban de Jiu apoi la sfârşitul anului mare ban de Craiova. In Ianuarie 1539 e pomenit iar ban de Jiu [8]). In cursul acestui an, un conflict puternic isbucneşte între el şi domn. Şerban, organizează o răscoală a boierilor în urma căreia Radu Paisie e silit să fugă la Turci [9]). In Iunie însă Radu Paisie e reinstalat de Turci. Şerban şi răsvrătiţii luară drumul pribegiei în Ardeal, unde este menţionat şi în 1543. De atunci i se pierde urma. Această acţiune a lui Şerban a fost ultima încercare a partidei Craioveştilor a se măsura cu domnul şi a dispune de situaţia ţării. Descendenţii lor prin femei, căci în linia bărbătească familia se stinsese în 1535, s'au amestecat cu celelalte familii boiereşti [10]). Şerban a fost căsătorit cu

---

[1]) Gh. D. Florescu, *op. c.*, pp. 43—44.

[2]) *Ibidem.*

[3]) *Ibidem*, pp. 45—48; I. C. Filliti *op. c.*,

[4]) G. E. Florescu, *op. c.*, p. 63.

[5]) I. C. Filitti, *op. c.*, p. 86.

[6]) Arh. St., Nr. 146, anul 7031.

[7]) Arh. St., *Mânăstirea Glavacioc*, pach. 4, doc. 3; *Mânăstirea Bistriţa*, pach. 41; doc. 1; *Cond. Mânăstirea Bistriţa*, II, pp. 383—384; *Episcop. Râmnic*, pach. 71, doc. 1; *Episcop. Argeş*, pach. 2 bis, doc. 3.

[8]) St. Nicolaescu, *doc. sl.-rom.*, pp. 61—63.

[9]) I. C. Filitti, *op. c.*, p. 73.

[10]) *Ibidem*, p. 74.

www.dacoromanica.ro

Maria sau Marga, fiica lui Radu postelnicul Craiovescu şi a Velicăi din Şistoaia [1]). A avut urmaş pe Marcea din Şistoaia, postelnic între 1559—1568 şi pe Anca din Coiani [2]). Anca s'a măritat cu Neagoe mare ban între 1560—1562, nepotul lor Şerban postelnicul din Coiani, domni în Ţara Românească între 1602—1611 sub numele de Şerban Vodă [3]). In ce priveşte pe **Dicul**, vel comis în divanul lui Radu dela Afumaţi din 3 Februarie 1522, apariţia lui e de scurtă durată, comişi în anii următori fiind alţi boeri [4]). Lipsesc complet informaţiunile referitoare la el. Puţine date sunt şi în privinţa lui **Neagoe şi Stanciu**, veliţi postelnici. Ei sunt menţionaţi în hrisoavele lui Neagoe Basarab şi în cele dintâi ale lui Radu dela Afumaţi. In 1523, urma lor dispare [5]). Acestea sunt datele ce se pot strânge asupra primilor boieri divaniţi a lui Radu dela Afumaţi. Cea mai mare parte din ei, au rămas în boerii încă multă vreme. Unii au dispărut, iar alţii au venit să le ea locul. Menţionăm pe cei asupra cărora avem date. **Teodor** este logofăt în divanul lui Radu dela Afumaţi pentru întâia oară la 7 Ianuarie 1524 [6]). El vine în tabăra acestui domn din cea a lui Vladislav al III-lea, în divanul căruia ocupase în 15 Iulie 1523 aceiaşi demnitate [7]). In anii următori, locul lui este ocupat de un alt boier Radu. In Mai 1526, e amintit din nou ca logofăt [8]). In anii următori şi sub domniile lui Moise [9]) Vodă Vlad Inecatul [10]) şi Vlad Vintilă [11]) îşi păstrează locul. Sub Radu Paisie este amintit ca boier fără dregătorie [12]), apoi urma lui se pierde.

---

[1]) *Ibidem*, pp. 30 şi 67.

[2]) *Ibidem* şi St. Nicolaescu, *op. c.*, pp. 61—63.

[3]) *Ibidem*.

[4]) Un comis cu acelaşi nume este pomenit la 1509 şi 1510, St. Nicolaescu, *op. c.*, pp. 319 şi 16.

[5]) T. G. Bulat, *Din domnia voevodului Neagoe IV Basarab*, pp. 79—81. St. Grecianu, *Şirul voevozilor*, pp. 55, 66, 61; Arh. St., *Schitul Seaca metoh al Mânăstirii Cozia*, pach. 2 doc. 2; Episc. Buzău, pach. 59, doc. 1; *Mânăstirea Nucet*, pach 2, doc. 4.

[6]) Arh. St., *Mânăstirea Glavacioc*, pach, 4, doc. 3.

[7]) Arh. St., *Doc.* Nr. 146, anul 7031.

[8]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa*, pach. 24, doc. 25.

[9]) Arh. St., *Cond. Mânăstirei Bistriţa*, II, p. 740.

[10]) Arh. St., *Mânăstirea Govora*, pach. 30, netrebnice, doc. 1.

[11]) Al. Ştefulescu, *op. c.*, p. 100.

[12]) Arh. St., *Mânăstirea Govora*, pach. 10, doc. 2.

www.dacoromanica.ro

Dragomir Spătarul din acelaşi hrisov din 7 Ianuarie 1524 venise ca şi Teodor din tabăra lui Vladislav al III-lea în divanul căruia la 11 Iulie 1523 fusese paharnic [1]). Intre boierii lui Radu dela Afumaţi îşi păstrează locul până în 1527, când, căzut în disgraţia domnului, este înlocuit cu boierul Radu [2]). Sub Moise Vodă, în 1529, ajunge mare vistier [3]) şi continuă a ocupa această demnitate sub Vlad Inecatul şi Vlad Vintilă [4]), până în 1535 când încetează a mai fi amintit [5]). **Drăgan**, unul din principalii conspiratori împotriva lui Radu dela Afumaţi, a fost în divanul lui Vladislav III-lea, vel postelnic [6]). In a doua domnie a acestuia, din Mai până în August 1525 vel logofăt [7]).

Trece apoi de partea lui Radu dela Afumaţi în divanul căruia în Septemvrie 1525, şi Februarie 1526 este mare postelnic [8]). In anii următori nu se mai întâlneşte. Căzut în disgraţia domnului ca şi Neagoe vornicul, rudă prin soţie, a aşteptat ziua răsbunării. El este unul din conducătorii răscoalei, în care a perit Radu dela Afumaţi. Moise Vodă îl trimite, împreună cu Neagoe vornicul, în luptele din August 1529 la Vinţu şi Vurperu [9]), apoi în Noemvrie la cele dela Bran [10]). Dela această dată numele lui dispare. Cronicile spun că ar fi fost ucişi, el şi Neagoe de către Moise Vodă [11]).

A ţinut în căsătorie pe Velica Stana, fiica vornicului Calota şi a Neacşei, una din cele două fete ale lui Vlad Călugărul [12]). In popor, numele lui a fost amintit într'un cântec [13]). **Drăghici** vel comis apare pentru întâia oară în divanul lui Radu dela Afumaţi la 8 Sept. 1525 [14]).

In divanurile următoare nu e pomenit. La 7 Ianuarie 1526 apare din nou şi cu numele de Stoicev, ceea ce arată origina lui [15]).

---

[1]) *Loc. c.* la Teodor notele 1 şi 2.
[2]) Arh. St., *Mânăstirea Glavacioc*, pach. 4, doc. 3 şi *Mânăstirea Bistriţa*, pach. 24, doc. 6.
[3]) Arh. St., *Mânăstirea Tismana;* cond. Mânăstirii Bistriţa, II, p. 740.
[4]) Arh. St., *Mânăstirea Govora*, p. 30, netrebnice, doc. 1.
[5]) Al. Ştefulescu, *op. c.*, p. 100; I. Bogdan, *op. c.*, p. 167.
[6]) St. Grecianu, *op. c.*, p. 67; Arh. St., doc. Nr. 146, anul 7031.
[7]) St. Grecianu, *op. c.*; *Cond. Mânăstirii Tismana*, III, p. 320.
[8]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa de dincoace de Milea*, pach. 41, doc. 1.
[9]) Hurm., XI, p. 853.
[10]) An. Veress, *op. c.*, p. 193.
[11]) *Magazin Istoric*, IV, p. 270.
[12]) I. C. Filitti, *op. c.*, p. 67, nota 520.
[13]) Colecţia Marian şi Gr. Tocilescu.
[14]) G. D. Florescu, *op. c.*, p. 53.
[15]) *Ibidem*, p. 54.

www.dacoromanica.ro

In restul domniei lui Radu dela Afumaţi şi la începutul celei a lui Moise Vodă, el îşi păstrează degătoria şi atributul [1]). La începutul anului 1530 trece de partea lui Vlad Inecatul. In divanul acestui domn, îl găsim vornic şi vel spătar împărţind atribuţiunile funcţiunei cu alţi boieri [2]). Sub domniile următoare, ale lui Vlad Vintilă şi Radu Paisie, dela 1532 până la 1539, în a doua domnie a lui Radu Paisie, pentru întâia oară, e biv vel spătar. Dela 7 Martie 1543, până la 30 Aprilie 1546 este menţionat o singură dată la 14 Mai 1545 în postul de ispravnic. In a doua domnie a lui Mircea Ciobanul nu e amintit. La 20 Martie 1553, apare pentru ultima oară ca spătar al lui Radu ocupând în divan faţă de ceilalţi boier ca vechime şi trecere locul întâiu [3]), apoi urma lui se pierde. Rar carieră de boier mai bogată şi îndelungată ca a lui.

Drăgbici Stoicev, vreme de peste un sfert de veac dela 1526—1535, în împrejurări destul de grele, a fost sfetnic de seamă al şase domni consecutivi din Ţara Românească. In 1534, 1539, 1542, serveşte domnului ca trimis la Braşov iar în 1545, 1546, 1553 şi 1556, face legătura cu cei din Ardeal [4]). Fiu al lui Stoican şi nepot a lui Drăgbici Stoicev, din Mărgineni, el moare la adânci bătrâneţe lăsând doi fii, Drăgbici şi Radu şi o fică Frujina [5]).

Vlăsan apare ca boier divanit al lui Radu dela Afumaţi pentru întâia oară la 10 Septemvrie 1527, în postul de mare vistier, pe care îl păstrează până la sfârşitul anului 1528 [6]). In 1529, în scurta domnie a lui Moise Vodă din 1530, nu are niciun rol. Apare iarăşi în divanul lui Vlad Vintilă din 15 Iunie, 1530, ca ispravnic şi vel logofăt [7]). In această din urmă dregătorie se menţine până la sfârşitul anului 1534, când este tăiat de Vlad Vintilă, care în brisovul din 11 Ianuarie 1535 spune: « Vlăsan logofăt a pierit pe răul său vicleşug de domnia mea » [8]).

[1]) *Ibidem*, p. 55; Arh. St., *Cond. Mânăstirii Bistriţa*, II, p. 740 şi *Cond. Mânăstirii Tismana*, I, p. 62.

[2]) G. D. Florescu, *l. c.;* Al. Ştefulescu, *op. c.*, p. 98.

[3]) Toate acestea date în G. D. Florescu, *op. c.*, p. 55 şi urm.

[4]) *Ibidem*, p. 59.

[5]) *Ibidem*, pp. 60—63 şi tabela p. 64.

[6]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa*, pach. 24, doc. 6; *Episc. Argeş*, pach. 12, doc. 1.

[7]) Arh. St., *Mânăstirea Govora*, pach. 30, netrebnice, doc. 1.

[8]) Al. Ştefulescu, *op. c.*, pp. 98 şi urm.; St. Nicolaescu, *op. c.*, pp. 261—263; Elie Nicolescu, *In jurul lui Laiotă Basarab*, *l. c.*, nota; I. C. Filitti, *op. c.*, pp. 30—31.

www.dacoromanica.ro

După toate indicaţiunile, se pare că a fost rudă prin alianţă cu Craioveştii şi anume Vlădoaia soţia lui, fica vornicului Pârvu Craiovescu [1]).

Manea Persanul este amintit pentru întâia oară în locul de cinste, ca mare dvornic în hrisovul lui Radu dela Afumaţi, din 7 Ianuarie 1524 [2]). In anul următor, el trece de partea lui Vladislav al III-lea în divanul căruia la 30 Mai 1525 este mare stolnic [3]). In 26 Mai 1526, este iarăşi mare dvornic în divanul lui Radu dela Afumaţi, la fel şi în cele din 7 Iulie şi 21 August acelaşi an [4]). In 1527, nu este menţionat. In 1528, 4 Aprilie [5]), reapare, ca apoi în curând urma lui să dispară.

Neagoe vel postelnic în divanul lui Radu dela Afumaţi din 3 Februarie 1522, a avut aceeaşi dregătorie în divanul lui Neagoe Basarab 1519—1521 [6]).

Danciu, vel postelnic în acelaşi divan a făcut parte, de asemenea, în aceeaşi calitate şi în cele din 1517—1521, ale lui Neagoe Basarab. Ambii după 1522 nu mai sunt amintiţi [7]).

Badea e vel comis în divanul lui Vladislav III din 11 Iulie 1523 [8]). în anul următor trece la Radu dela Afumaţi, unde e întâlnit întâia oară la 1524, vel postelnic [9]), menţinându-se apoi până la sfârşitul domniei. Sub Moise Vodă în 1529, e vel stolnic [10]). Nu se poate face legătură între el şi cei ce au purtat acelaşi nume înainte şi după aceste date.

Dragul, vel postelnic pentru întâia oară la 7 Ianuarie 1524,[11]), se menţine cu intermitenţă până în 4 Aprilie 1528 [12]), apoi urma lui dispare.

---

[1]) I. C. Filitti, *l. c.*

[2]) Arh. St., *Mânăstirea Glavacioc*, pach. 4, doc. 3.

[3]) Arh. St., *Cond. Mânăstirii Bistriţei*, III, p. 320.

[4]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa*, p. 24, doc. 25; *Episc. Râmnic*, pach. 71, doc. 1.

[5]) Arh. St., *Cond. Mânăstirii Bistriţa*, I, p. 9.

[6]) St. D. Grecianu, *op. c.*, p. 53 şi urm. Documente citate dela Arh. St.

[7]) St. D. Grecianu, *op. c.*, pp. 53 şi urm. Documentele citate dela Arh. St.

[8]) Arh. St., Doc. 146, anul 7031.

[9]) Arh. St., *Mânăstirea Glavacioc*, pach. 4, doc. 3.

[10]) Arh. St., *Cond. Mânăstirii Bistriţa*, II, p. 740.

[11]) Arh. St., *Mânăstirea Glavacioc*, pach. 4, doc. 3.

[12]) Arh. St., *Cond. Mânăstirii Bistriţa*, I, p. 9.

www.dacoromanica.ro

In hrisovul lui Radu dela Afumaţi din 7 Ianuarie 1524, apar 3 boieri cu numele de **Radu**: Radu biv vel logofăt, Radu vel paharnic şi Radu vel comis [1]). Ei sunt menţionaţi şi în anii următori, 1525—1526 [2]).

Dela această dată până la sfârşitul domniei lui Radu dela Afumaţi e menţionat numai Radu vel spătar, ceilalţi doi dispar [3]).

Acesta sub Moise Vodă şi sub Vlad Vintilă e vel vistier [4]).

Dragomir, este menţionat pentru întâia oară, vel paharnic în divanul lui Vladislav III la 11 Iulie 1523 [5]). Trece apoi de partea lui Radu dela Afumaţi, la care în 7 Ianuarie 1524, e vel spătar [6]). In 1525 lipseşte. In 1526 este iarăşi vel spătar [7]). Dela această dată locul îl ocupă Radu.

Sub Moise Vodă e vel vistier [8]). Sub Vlad Vintilă la 11 Iulie 1530 e iarăşi vel spătar [9]), apoi urma lui dispare.

Cârstian e menţionat vel postelnic la 1 Aprilie 1526 [10]), ispravnic şi logofăt de cancelarie la 1527 [11]).

Staicu e vel paharnic la 10 Septemvrie 1527 [12]) şi 4 Aprilie 1528 [13]). Sub Moise Vodă în 1529, tot vel paharnic [14]), iar sub Vlad Vintilă dela 1530—1532 e vel stolnic [15]).

Tatul pârcălab sub Vladislav III e făcut ban al Craiovei în locul lui Pârvu în 1524 [16]). A fost rudă cu Neagoe Basarab [17]).

---

[1]) Arh. St., *Mânăstirea Glavacioc*, pach. 4 doc. 3.

[2]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa de dincoace de Milea*, pach. 4, doc. 1.

[3]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa*, pach. 24, doc. 6.

[4]) Arh. St., *Cond. Mânăstirea Bistriţa*, II, p. 740; *Mânăstirea Govora*, pach. 30, netrebnice, doc. 1.

[5]) Arh. St., doc. Nr. 146, anul 7031.

[6]) Arh. St., *Mânăstirea Glavacioc*, pach. 4, doc. 3.

[7]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa de dincoace de Milea*, pach. 41, doc. 1; *Mânăstirea Tismana; Episc. Buzău*, pach. 71, doc. 1; *Episc. Argeş*, pach. 2 bis, doc. 3.

[8]) Arh. St., Cond. *Mânăstirii Bistriţa*, II, p. 740.

[9]) Arh. St., *Mânăstirea Glavacioc*, pach. 30, netrebnice, doc. 1.

[10]) Arh. St., *Doc. Mânăstirii Tismana.*

[11]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţa*, pach. 24, doc. 6.

[12]) Arh. St., *Mânăstirea Bistriţii*, pach. 24, drc. 6.

[13]) *Cand. Mânăstirii Bistriţii*, I. p. 9 şi II, p. 384.

[14]) *Ibidem*, p. 740.

[15]) Arh. St., *Mănăstirea Glavacioc*, pach. 30, netrebnice, doc. 1.

[16]) Hurm., XI, p. 848, *Magazin Istoric*, VI, p. 270, Const. Căp. Filipescu, *op. c.*, p. 46.

[17]) St. D. Grecianu, *Genealogii*, II, p. 272.

www.dacoromanica.ro

DATE PRIVITOARE LA SCHIMBĂRILE DE DOMNI IN ŢARA-ROMÂNEASCĂ DELA MOARTEA LUI NEAGOE BASARAB PÂNĂ LA 1526, CÂND RADU DELA AFUMAŢI RĂMÂNE SINGUR DOMN

Teodosie, 15 Septemvrie 1521—11 Octomvrie 1521.
Dragomir Călugărul, 11 Octomvrie—25 Octomvrie 1521.
Teodosie, 1 Noemvrie 1521—Ianuarie 1522.
Radu-dela-Afumaţi, Ianuarie 1522—20 Aprilie 1522.
Mehmet beg, Aprilie —20 Iunie 1522.
Radu-dela-Afumaţi, 20 Iunie—15 August 1522.
Mehmet beg, 15 August—15 Octomvrie 1522.
Radu-dela-Afumaţi, 15 Octomvrie 1522 — 24 Aprilie 1523.
Vladislav III, 25 Aprilie—19 Octomvrie 1523.
Vladislav III cu Bădica, 19 Octomvrie—19 Noemvrie 1523.
Bădica, 19 Noemvrie 1523—27 Ianuarie 1524.
Radu-dela-Afumaţi, 27 Ianuarie 1524—20 Martie 1524.
Vladislav III, 20 Martie—20 Septemvrie 1524.
Radu-dela-Afumaţi, 20 Septemvrie—7 Decemvrie 1525.

Dela această dată Radu-dela-Afumaţi domneşte continu până la 2 Ianuarie 1529, când e ucis împreună cu fiul său Vlad de către boierii răsculaţi.

ALŢI PRETENDENŢI

Dan, în Ardeal, Noemvrie 1521.
Mircea, la Turci, Noemvrie 1521.
Un necunoscut probabil Dragoslav Purcariul în Noemvrie 1522.
Vlad Vintilă, în documente la 10 Ianuarie 1523—18 Martie 1523, 23 Mai 1524—20 Iulie 1524.
Alt necunoscut în Ardeal în Ianuarie 1525.
Vladislav III fost domn la Bucureşti în Mai şi Iunie 1525.
Alt necunoscut probabil Dragodan-voevod sau Dragoslav-Purcariul la începutul lui 1525.

www.dacoromanica.ro

INSCRIPŢIA DEPE PEATRA DE MORMÂNT A LUI RADU DELA AFUMAŢI

TRADUCERE

Răposat-au robul lui Dumnezeu şi mult milostivul Ioan Radul, mare voevod şi domn a toată ţara Ungro-Vlahiei şi al părţilor dunărene, fiul marelui prea bunului Radul Voevod în anul 7037, luna Ghenarie 4 zile, crugul soarelui 7, indicţion 3.

In ştire să vă fie vouă răsboaele ce voesc să vă spun, cee ce am purtat eu: 1. Lupta cu Agarienii; 2. la Glu (bavi); 3. la satul Ştefeni pe Neajlov; 4. la C (lejani); 5. la Ciocăneşti; 6. la cetatea Bucureşti; 7. la Târgovişte; 8. la râul Argeşel; 9. la (satul Plata); 10. la (A) limăneşti pe Teleorman; 11. şi cel mai iute şi cel mai vârtos din toate răsboaele) la Grumazi (cu 7 sângeacuri); (12.) la Nicopole; 13. la Siştov; 14. sub (Cetatea Poenarilor) cu ţăranii; 15. la Gher(ghiţa); 16. iar la Bucureşti; 17. la Oraşul Slatina; 18. la (Cetatea Bucureştilor) cu Vladislav Vodă; 19. (la Rucăr); 20. la Didrih. Atunci am fost dăruit (de Dumnezeu cu împărăţie şi schiptru), m'au încins iar cu brâu şi cu porfiră (şi cu cunună m'au incoronat şi cu cinste) bogăţie şi cu multă mărire de dar aducătoare şi cu mulţimea oştirii fiind încongiurat, şi multora am întins mâna de ajutorinţă, la toţi am răspândit mila, iar acum zac într'un singur mormânt singur, aşteptând glasul Arhanghelului, cea mai de pe urmă trâmbiţă, a toatei lumii inviere. a stihielor premenire, şi rog pe cei ce Dumnezeu va voi să vină după noi să păstreze acest mic loc de odihnă şi casa oaselor mele ca să fie neclintită.

www.dacoromanica.ro

BIBLIOGRAFIE

C. ALESSANDRESCU. *Dicţionar Geografic al judeţului Ilfov*, Bucureşti, 1892.

ANCILLON CH. *Histoire de la vie de Soliman second empereur de Turcs*, Rotherdam, MDCCVII.

BETHLEN WOLFFGANGI DE. *Historia de rebus Transylvanicis*, Cibinii, 1782—1793.

BEZDECHI ST. *Familia lui Nicolae Olahul.* In anuarul Institutului de istorie naţională din Cluj, V.

BOGDAN I. *Documente şi regeste*, Bucureşti, 1902; *Vechile cronici moldoveneşti până la Ureche*, Bucureşti, 1891.

BONFINIUS AN. *Rerum Ungaricarum decades quator*, Hanoviae, 1606.

BULAT T. G. *Din Domnia lui Neagoe IV Basarab, Inchinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirei vârstei de 60 ani*, Cluj, 1931.

BULETINUL MONUMENTELOR ISTORICE, Ianuarie-Martie, 1931.

DRAGOMIR SILVIU. *Documente nouă privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Sibiul în sec. XV şi XVI. Anuarul Institutului de istorie naţională*, IV, 1926—1927, Bucureşti, 1929.

ENGEL I. GR. VON. *Geschichte des ungarischen Reiches und seine Nebenländer*, Halle, 1804.

FELNER MARTINI. *Historia Transilvaniae*, Cibinii, 1780.

FESSLER I. A. *Geschichte von Ungarn*, III, Leipzig, 1875.

FILIPESCU CONST. CĂPITANUL. *Istoriile Domnilor Ţării Româneşti*, red. N. Iorga, Bucureşti, 1902.

FILITTI I. C. *Banatul Olteniei şi Craioveştii.* Extras din Arhivele Olteniei; Arhiva G. Gr. Cantacuzino; *Despina, princesse de Valachie, fille présumée* de Jean Bracovich. *In revista istorică română*, 1931, vol, I, fasc. 3.

FLORESCU D. GEORGE. *Divanele Domneşti în Muntenia în sec. al XV-lea*, fasc. II, Bucureşti 1929; *Boerii Mărgineni din sec. XV şi XVI*, Vălenii de Munte. 1930.

FOTINO DIONISIE. *Istoria generală a Daciei*, Bucureşti, 1859.

GÉVAY ANTON, *Legatio Iohannis Hobardonacz ad Soliman II, Runden und Aktenstücke*, Viena 1840, t. I. II, III.

GIURESCU CONST. *Contribuţiuni la studiul cronicilor muntene*, Bucureşti, 1906.

GIURESCU C. CONST. *Istoria Românilor*, vol. II, p. I, Bucureşti, 1937.

GRECIANU ŞTEFAN D. *Şirul Voevozilor cu divane şi note*, Bucureşti, 1907; *Genealogii documentate ale familiilor boereşti*, vol. I, II, Bucureşti, 1913—1916.

www.dacoromanica.ro

HAMMER I. *Geschichte des osmanischen Reiches*, t. III, Pest. 1828.
HAŞDEU B. P. *Arhiva istorică a României*, I, Bucureşti, 1865.
HURMUZAKI E. *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. I, II_1, II_2, VIII, XI, XV.
IORGA N. *Pretendenţi Domneşti*, An. Ac. Rom. mem. sec. istorice XIX s. II.
Istoria armatei Româneşti, I, Vălenii de Munte, 1910.
Istoria Ardealului, Bucureşti, 1915.
Inscripţii din bisericile României, I, Bucureşti, 1905 şi II, Bucureşti, 1908.
Învăţăturile lui Neagoe către fiul său Teodosie, Văleni 1910.
Studii şi documente, vol. III, IV, V, VI, XV, Bucureşti.
ISTHVAMFIUS N. PANNONUS. *Historiarum de rebus ungaricis libri*, Coloniae Agripinae, 1622.
KAZY R. P. *Brevis commentarius rerum in Ungaria (Ferdinandus Austriacus et Iohannes de Zapolya)*, Tyrnaviae, 1718—1720.
KOGĂLNICEANU M. *Letopiseţele Moldovei şi Valachiei*, Bucureşti, 1872.
LAHOVARI G., C. BRĂTIANU, GR. TOCILESCU. *Marele dicţionar geografic al României*, t. I, II, III, Bucureşti, 1898—1900.
LAHOVARI GR. I. *Obiceiul pământului*, Bucureşti, 1892.
LAPEDATU AL. *Politica lui Radu-cel-Mare, Omagiu lui I. Bianu*, Bucureşti, 1914.
Mormântul Doamnei Despina, Revistă Istorică, 1921.
LEUNCLAVIUS I. *Historiae musulmane Turcorum de monumentis ipsorum excriptae libri XVIII*, Francfurti, 1591.
MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA, red. A. Treboniu şi N. Bălcescu, t. IV, Bucureşti, 1847.
MIKLOSICH FR. *Monumenta Serbica*, Vienae, 1858.
MINEA ILIE. *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte. Cercetări istorice*, I, Iaşi, 1925.
MOLDOVAN SILVESTRU şi TOGAN NICOLAE, *Dicţionarul numirilor de localităţi cu populaţiune românească din Ungaria*, Sibiu, 1909.
NICOLAESCU ST. *Un document al lui Radu-dela-Afumaţi, Convorbiri literare*, 1902.
Radu-Vodă dela Afumaţi. In Revista « *România Nouă* », anul I, 1907—8, şi « *Revista pentru Istorie Arheologică şi Filologie* », vol. X, 1909.
Documente cu privire la Radu-dela-Afumaţi, Bucureşti, 1909,
Documente Slavo-române, Bucureşti, 1909.
Petru-Vodă-cel-Tânăr şi *Petru Vodă Şchiopul*, Bucureşti, 1915.
Domnia lui Vlad Ventilă Vodă din Slatina, Craiova, 1936.
Domnia lui Radu Paisie şi a fiului său Marcu Vodă, Craiova 1938.
NĂSTUREL GENERAL P. VASILIU. *Genealogia Năstureilor, In Revista de Istorie, Arhiologie şi Filologie*, XIV.
Radu Şerban Basarab şi Matei Basarab. In « Literatură şi artă românească », XI.
ODOBESCU AL. *Manuscrise şi cărţi tipărite aflate în mănăstirea Bistriţa, Revista română*, I, 1861.

www.dacoromanica.ro

QUELLEN ZUR GESCHICHTER DER STADT KRONSTADT, I, şi II, Kronstadt 1886-1903.

RUSSO D. *Studii bizantino-române*, Bucureşti, 1907.
Studii şi critice, Bucureşti 1910.

SANUDO M. *I Diarii*, Venezia, 1872—1902.

ŞINCAI G. *Cronica*, t, II, Bucureşti, 1886.

ŞTEFULESCU AL. *Documente slavo-române privitoare la Gorj*, 1404—1665, Târgu-Jiu, 1908.

SCHÜLLER FR. *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Siebenburgens von der Schlacht bei Mohacs bis zum Frieden von Gross-Wardein, in Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde*, t. 26, 28, 29.

TOCILESCU GR. G. *Mânăstirea Curtea de Argeş*, Bucureşti, 1887.
534 Documente slavo-române, Bucureşti, 1931.

TOMICIANA ACTA. t. VI, Poson, 1876—1899.

URSU I. *Moise Vodă*, An. Ac. Rom., seria II, sec. istorică, t. XXXVI, Bucureşti, 1914.

VELLIUS C. URSINUS. *De Bello pannonico*, Vindobonae, 1762.

VERANCSICS AN. *Monumenta Ungarica scriptores*, t. II şi III, Buda-Pesta, 1860.

VERESS ANDREAS DR. *Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia*, Budapest, 1914.

Documente inedite privitoare la Neagoe Basarab, Vladislav III, Vlad Ventilă, Radu-dela-Afumaţi, şi boierii lor aflate la Academia Română, secţiunea manuscriptelor şi la Arhivele Statului în Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

TABLA DE MATERIE

INTRODUCERE

Pag.

Ţara Românească şi împrejurările externe dela Neagoe-Basarab până la Radu-dela Afumaţi 5

RADU-DELA-AFUMAŢI

I

Luptele pentru domnie

Radu-dela-Afumaţi. Răscoala boierilor. Luptele lui cu Mehmet beg. Retragerea în Ardeal. Mehmet beg în Ţara Românească. Pregătirile în Ardeal pentru scoaterea lui. Intâia expediţie. Noui lupte cu Mehmet beg. A doua retragere a lui Radu în Ardeal 13

Pregătirile pentru a doua expediţie a lui Radu. Zapolya în Ţara Românească. Luptele cu Mehmet beg. Radu domn. Legăturile cu Ardealul şi Poarta. Un nou pretendent Vladislav III. Noui lupte cu Mehmet beg. Radu pentru a treia oară în Ardeal 20

Vladislav III domn. Legăturile lui ca Ardealul. Răscoala lui Bădica. Alungarea lui Vladislav III. Pregătirile lui Radu-dela-Afumaţi pentru a trei expediţie în Ţara-Românească 27

Bădica domn. Legăturile lui cu Turcii şi Ungurii. A treia expediţie a lui Radu-dela-Afumaţi în Ţara Românească. Moartea lui Bădica. Radu pentru a patra oară în ţară. Inlocuirea lui cu Vladislav III 33

Vladislav III pentru a doua oară domn. Măsuri interne. Legăturile lui cu vecinii. A patra expediţie a lui Radu-dela-Afumaţi în Ţara Românească. Alungarea lui Vladislav III. Radu-dela-Afumaţi domn. Plecarea lui către poartă. Legăturile lui cu vecinii 38

RADU-DELA AFUMAŢI

II

Domnia Lui

Radu-dela-Afumaţi domn. Ultimii pretendenţi domneşti. Moartea lui Vladislav III. Raporturile cu Ungurii şi cu Turcii până la lupta dela Mohacs. Luptele cu Ştefăniţă 47

Lupta dela Mohacs. Atitudinea domnilor români şi în special a lui Radu-dela-Afumaţi în pregătirile şi desfăşurarea ei. Urmările luptei pentru Ungaria şi principatele noastre 54

www.dacoromanica.ro

Pag.

Lupta pentru succesiune la tronul Ungariei. Radu-dela-Afumaţi partizan a lui Ion Zapolya 59

Radu-dela-Afumaţi partizan a lui Ferdinand de Austria. Răscoala boierilor. Moartea lui. 63

FAMILIA LUI 67

BOIERII DIVANIŢI AI LUI RADU-DELA-AFUMAŢI 73

Date privitoare la schimbările de domni în Ţara-Românească dela moartea lui Neagoe-Basarab până în 1526, când Radu-dela-Afumaţi rămâne singur domn 87

ALŢI PRETENDENŢI 87

INSCRIPŢIA DEPE PIATRA DE MORMÂNT A LUI RADU-DELA-AFUMAŢI 89

BIBLIOGRAFIE 91

CLIŞEELE LA SFÂRŞIT.

www.dacoromanica.ro

Fig. 1. — Radu cel Mare și Doamna Catalina. Frescă la Mânăstirea Govora.

www.dacoromanica.ro

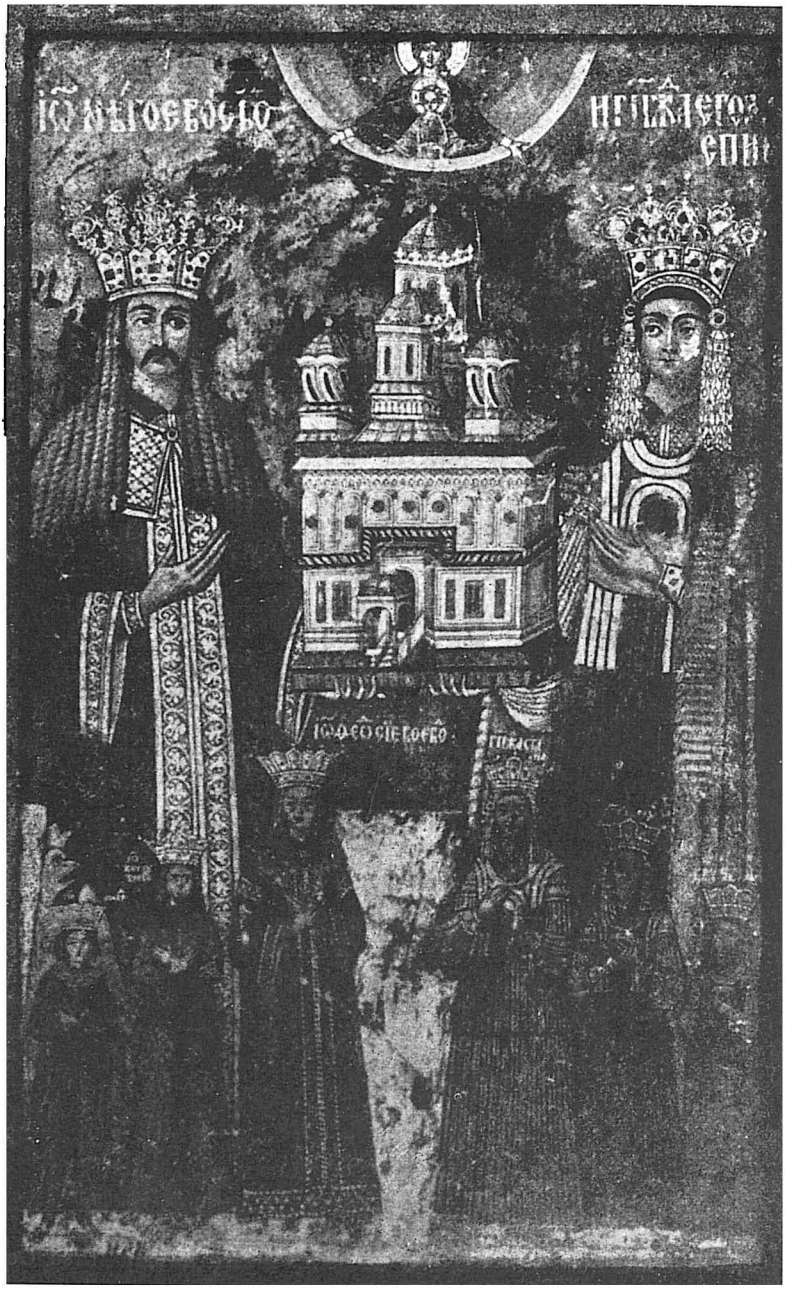

Fig. 2. — Neagoe Basarab și familia lui. Frescă la Curtea-de-Argeș.

www.dacoromanica.ro

Fig. 3. — Mânăstirea Curtea-de-Argeș.

www.dacoromanica.ro

Fig. 4. — Radu dela Afumaţi.

Fig. 5. — Doamna Ruxandra.

Muzeul de Artă religioasă din Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

Fig. 6.—Pecetia lui Radul
Vodă cel Viteaz.
Legenda în traducere:
Io Radul Voevod cel Nou şi domn român.

Fig. 7.— Piatra de pe mormântul lui Radul Vodă cel Viteaz.

www.dacoromanica.ro

MONITORUL OFICIAL ŞI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ
BUCUREŞTI — 1939

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro